

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 2 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко заявив про своє рішення вдруге балотуватися на пост глави держави.....3

Аналітика

Політичні акценти

Горова С.
В. Зеленський у президентській виборчій кампанії.....4

Дем'яненко М.
Візит Президента України до Ізраїлю: результати й коментарі.....10

Закіров М.
ВО «Батьківщина» висунула Ю. Тимошенко на пост Президента України: оцінки і прогнози експертів.....14

Белов Ю., собкор. «СІАЗ» НБУВ
Дебати в ПАСЕ по ситуації в Азовском морі и Керченском проливе в оцінках СМІ.....20

Потіха А. Томос і політика: оцінки експертів	25
Тарасенко Н. Давос-2019: глобальні акценти та український контекст	31
Рудь І. Вибори в об'єднаних територіальних громадах: основні результати й оцінки	50
Якименко Ю. Итоги работы Кабинета Министров Украины в 2018 г.	53
Економічний ракурс	
Рябоконт А. Трехсторонние переговоры по газу в Брюсселе: оценки СМИ и экспертов отрасли	61
<u>Наука – суспільству</u>	
Основні напрями діяльності НАН України	68
Сучасні дослідження та розробки академічної науки	76
Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України	83
Наукові видання НАН України	89
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	90
Нагороди та відзнаки	92
Астрономічна наука	92
Здобутки української археології	94
<u>Проблеми розвитку соціальних комунікацій</u>	
Горова С. Глобалізм та інформатизація в розвитку світоглядних орієнтирів сучасності	102
<u>До уваги держслужбовця</u>	
Блиндарук С. Нові надходження довідкових видань до фондів НБУВ	106

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко заявив про своє рішення вдруге балотуватися на пост глави держави

Під час Форуму «Від Круг до Брюсселя. Ми йдемо своїм шляхом» П. Порошенко заявив про своє рішення вдруге балотуватися на посаду Президента України.

«Почуття глибокої відповідальності перед країною, перед сучасниками, перед минулими і прийдешніми поколіннями спонукали мене прийняти рішення кандидувати ще раз на посаду Президента України. Прошу у виборців мандата на те, щоб гарантувати незворотність європейської та євроатлантичної інтеграції, гарантувати незворотність нашої незалежності», – зазначив П. Порошенко.

Глава держави підкреслив, що робить це для того, щоб «відновити територіальну цілісність країни і принести вигідний Україні мир, щоб завершити побудову сильної успішної держави, здатної забезпечити порядок, добробут і безпеку кожного українця». «Бо добробут, безпека і порядок – не менш важливі, ніж армія, мова, віра. Щоб над міцним фундаментом, який ми заклали за п'ять років, звести добротні стіни та надійний дах», – наголосив Президент.

Водночас П. Порошенко зауважив: «У моїй президентській роботі траплялося різне: успіхи і невдачі, точні розрахунки і помилки, приємності і прикроші, радості й печалі, чесноти і недоліки. Слава Богу, є чим пишатися і, ніде правди діти, є за що вибачатися. Але кожен мій крок, вдалий чи ні, ніколи не суперечив стратегії на повний розрив з колоніальним минулим, на власний шлях України, на цивілізаційний союз з Європою.

Не маємо права зупинитись на півдорозі. Місія нашого покоління – довести до успішного завершення побудову міцної Української держави, яка б стала наочним свідченням, що прагнення багатьох українців та жертви в ім'я великої державницької ідеї не були марними. Яка б стала втіхою для тих, хто поклав на цей вівар своє життя. І комфортною домівкою для всіх нас і наших нащадків.

То хай же буде тепер так, як розсудить український народ. Народ, з яким я йшов непростим шляхом упродовж п'яти років. Частиною якого завжди був, є і буду. Буду і у спалахах Майдану, і разом з воїнами на передовій; відвідуючи найвіддаленіші громади в областях, і під час важливих доленосних зустрічей».

Президент подякував своїй дружині, дітям і всій родині за підтримку протягом усього цього часу: «Я безмежно вдячний своїй родині, бо завдяки підтримці, завдяки розумінню, завдяки любові почуваю себе щасливою людиною навіть у моменти, коли в роботі невимовно важко.

Завершуючи п'ятирічну каденцію, стартую знову заради збереження стратегічного курсу на Європейський Союз та НАТО, курсу на перетворення

України у велику успішну країну щасливих людей. Разом ми переможемо»
(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 29.01).

Аналітика

Політичні акценти

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

В. Зеленський у президентській виборчій кампанії

В останній день 2018 р. в Україні розпочалася офіційна президентська кампанія. Вибори Президента країни призначено на 31 березня. До 8 лютого Центральна виборча комісія України оприлюднить повний список кандидатів, які боротимуться за найвищу державну посаду. Передбачається, що їх буде не менше 30–40. При цьому однією з широко обговорюваних подій в українській політиці стала участь В. Зеленського у виборчій кампанії.

Треба зазначити, що в експертних колах участь В. Зеленського у виборах багато хто вважав справою часу. Так, політтехнолог І. Гринів почав вимірювати рейтинг керівника «95 кварталу» ще з початку 2016 р. Приводом для цього послужив вихід на «1+1» першого сезону серіалу «Слуга народу», у якому В. Зеленський грає головну роль. Результати соціології, отримані І. Гринівим, ще у 2016 р. дали підстави експертам розглядати керівника «95 кварталу» як досить конкурентну фігуру на президентських виборах.

Як повідомляють ЗМІ, сьогодні В. Зеленський входить у трійку лідерів електоральних симпатій українців. Дослідження групи «Рейтинг», під час якого було опитано 40 тис. осіб, показало, що політик-початківець має всі шанси на вихід у другий тур. Згідно з цим опитуванням, Ю. Тимошенко в першому турі може отримати 20,8 % голосів тих, хто визначився та піде на вибори, В. Зеленський – 13,4 %, П. Порошенко – 11,1 %.

Дослідження Центру «Соціальний моніторинг» спільно з Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка, виводять В. Зеленського на друге місце з показником 10,8 % (URL: <https://ru.krymr.com/a/vyborgy-prezidenta-ukrainy-i-faktor-zelenskogo/29693105.html>).

Деяку іншу картину показує грудневе опитування Фонду «Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва», яке проведено спільно з Центром ім. О. Разумкова. Серед тих, хто має намір брати участь у виборах, за Ю. Тимошенко готові проголосувати 16,1 %, П. Порошенка – 13,8 %, за В. Зеленського – 8,8 %.

До того ж у рейтингу партій серед киян лідирує «Батьківщина», а партії «Блок П. Порошенка “Солідарність”» і «Слуга народу» мають майже однаковий рівень підтримки серед жителів столиці.

Фахівці вказують і на те, що В. Зеленський – важливий конкурент для П. Порошенка з огляду на те, що може отримати друге місце на виборах Президента, відповідно, посунути з відти діючого Президента (URL: https://24tv.ua/ru/ukraina_tag1119. 2019. 2.01).

Для перемоги в першому турі виборів глави держави необхідно набрати більше 50 % голосів виборців. Такий варіант, судячи з результатів соціологічних досліджень, малоймовірний. Тому переможець, скоріше за все, визначиться за результатами лише другого туру голосування 21 квітня. При цьому результати деяких опитувань сходяться в тому, що в другому турі В. Зеленський може виграти як у П. Порошенка, так і у Ю. Тимошенко.

Треба зазначити, що букмекерська компанія ElectraWorks Limited (Гібралтар), що працює під брендом bwin і котирується на Лондонській фондовій біржі GVC Holdings PLC, підвищила ставки на перемогу В. Зеленського на майбутніх виборах Президента України з 8 до 1 до 4,5 до 1 станом на 22 січня. Згідно з даними сайту bwin, основними претендентами на пост глави держави, як і раніше, залишаються Ю. Тимошенко та нинішній Президент П. Порошенко, ставки на яких залишилися на незмінному рівні: Ю. Тимошенко – 2,5 до 1, П. Порошенко – 3,5 до 1 (URL: <https://sports.bwin.com/ru/sports/search?query>).

Як повідомив ЗМІ представник штабу В. Зеленського, його електорат – люди віком від 18 до 30 років. Вони становлять до 40 % прихильників керівника «95 кварталу». Географічно вони більш зосереджені в містах з населенням від 20 до 100 тис. осіб і селах на Півдні та Сході України. «Але якщо Зеленський вийде в другий тур, я не виключаю, що доля виборів вирішиться саме в Західній Україні», – зазначає представник штабу (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/smeha-vladimir-zelenskiy-budet-stroit-prezidentskuyu-1547406153.html> 2019. 14.01).

Оразу після заяви про висунення на пост Президента В. Зеленський анонсував набір людей у свою команду під слоганом «Я – йду, ти зі мною?». Потенційних членів своєї команди він шукає через соцмережі та офіційний сайт, створений спеціально для кампанії «ze2019».

Крім того, В. Зеленський закликав українців допомогти у створенні передвиборної програми, написавши п'ять основних проблем України. За кілька днів користувачі соціальних мереж висунули сотні пропозицій, у тому числі й такі оригінальні, як скасування всіх податків або якнайсуворіше покарання членів парламенту та уряду. «У Зеленського є власне бачення програми, яке на 95 % збігається з тезами, озвученими ним в інтерв'ю Д. Гордону», – поділився один із джерел у штабі. Зокрема, це і досягнення миру на Донбасі шляхом прямих переговорів з Москвою та особисто з В. Путіним, і заборона олігархам втручатися в редакційну політику належних їм медіа, а також перегляд співробітництва з МВФ. Тому, як пояснило джерело ЗМІ, скоріше за все, штаб сам напише програму, у яку потім внесуть найбільш раціональні пропозиції, що надійшли від громадян.

Треба зазначити, що перші кроки кампанії В. Зеленського частково нагадують кампанію російського опозиціонера О. Навального на виборах мера Москви у 2013 р. та певною мірою його кампанію 2018 р.: формування команди, реєстрація на сайті, спільне написання програми. У штабі погоджуються, що подібні риси дійсно є, але запевняють, що ці технології універсальні для такого роду «інтернет-кампаній» і вже давно були взяті на озброєння багатьма технологіями в різних країнах (URL: <https://2018.navalny.com/platform>).

У команді В. Зеленського пояснюють, що його кампанія будуватиметься на протиставленні «еліт» і «народу». «Бунт проти еліт – це всесвітня тенденція, згадаємо успішні кампанії Трампа, Макрона, Шарца в Словенії. Аналогічний підхід застосовуватимемо і тут», – зазначає джерело ЗМІ (URL: <https://2018.navalny.com/platform>): <https://www.rbc.ua/rus/news/smeha-vladimir-zelenskiy-budet-stroit-prezidentskuyu-1547406153.html>. 2019. 14.01). Пропозиція написати В. Зеленському програму «всією країною» якраз вкладається в цю стратегію.

«Кістяк» штабу В. Зеленського – перевірені досвідом кадри зі «Студії “Квартал 95”» – сценаристи, режисери, маркетологи. Серед них, за інформацією ЗМІ, співзасновники студії Борис і Сергій Шефір, а також гендиректор «Кварталу 95» І. Баканов. Він же очолює партію «Слуга народу». Баканову відведена одна з ключових ролей в ухваленні рішень з приводу кампанії. Деякі джерела ЗМІ в оточенні В. Зеленського запевняють, що І. Баканов – глава штабу. Але уточнюють, що фактично кампанією керує безпосередньо В. Зеленський (URL: <https://2018.navalny.com/platform>): <https://www.rbc.ua/rus/news/smeha-vladimir-zelenskiy-budet-stroit-prezidentskuyu-1547406153.html>. 2019. 14.01).

Крім того, за інформацією «РБК-Україна», політичним консультуванням кампанії В. Зеленського паралельно займається директор Української політконсалтінгової групи Д. Разумков.

Варто зазначити, що те, що В. Зеленський задіяв не тільки політтехнологів, а й фахівців сфери розваг, причетних до успішних проектів «95 кварталу», природно, відіб'ється на стилістиці кампанії в цілому.

Про своїх політичних союзників керівник «95 кварталу» публічно не заявляв. За неофіційною інформацією, широко обговорюваної в ЗМІ, підтримку В. Зеленському-кандидату надає І. Коломойський. Так, серед показових коментарів думка політтехнолога О. Глибоцького: «Зеленського розкручує конкретний олігарх на конкретному телебаченні... Зеленський стає феноменом на тлі зубожіння нашого традиційного українського політикуму. Щось нове вони не можуть привнести, тому що ніколи не було ідеології. А старе постійно одне й те ж» (URL: <https://znaj.ua/ru/politics/200680-politologi-ocinili-shansi-zelenskogo-yaku-vidpovid-dadut-inshi-kandidati-v-prezidenti>. 2019. 5.01).

За другою версією, менш тиражованою, ще одним «акціонером» «походу» В. Зеленського в Президенти є бізнесмен П. Фукс. Однак джерела

ЗМІ в оточенні шоумена заперечують версію про співпрацю на політичному поприщі В. Зеленського як з І. Коломойським, так і з П. Фуксом. Безпосередньо В. Зеленський, відповідаючи на питання про зв'язки з П. Фуксом, підкреслив: «Не треба мені приписувати цих людей. Я не маю до них ніякого стосунку. Я не знаю, чим вони займаються, і не хочу знати» (URL: <https://www.obozrevatel.com/politics/ne-hochu-znat-zelenskij-rezko-otvetil-na-vopros-o-fukse.htm>. 2019. 21.01).

На цьому етапі фінансування кампанії відбувається за рахунок грошей «Кварталу», але за деякої підтримки середнього бізнесу. Про це повідомляють і в ЗМІ, і безпосередньо в штабі (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/smeha-vladimir-zelenskiy-budet-stroit-prezidentskuu-1547406153.html>. 2019. 14.01).

Політолог О. Саакян навіть підкреслює, що «зараз вже шикуються черга до Зеленського людей з грошима, які були б не проти інвестувати в його політичний проект», зокрема з орієнтуванням на майбутні парламентські вибори в Україні.

Треба зазначити, що в ЗМІ окрему увагу відведено темі, що В. Зеленський є технічним кандидатом. І тут показовим є прогноз директора Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» А. Єрмолаєва, який вважає, що в лютому – ключовому місяці кампанії – рейтинг В. Зеленського впаде і йому не вдасться кардинально змінити перебіг передвиборної гонки. «Можна помітити, що за останні півтора-два роки на тлі відомих осіб і політичних сил час від часу спостерігаються сплески масового інтересу, підтримки, симпатії до несистемних фігур. У певний період був інтерес до фронтмена групи “Океан Ельзи” С. Вакарчука, і він тримав увагу, зараз це В. Зеленський. Їх сприймають не як політиків і лідерів, а як певну несистемну опозицію, несистемну критику взагалі щодо всіх підвалин цієї української корпоративної політики в цілому», – вважає експерт (URL: <https://ru.krymr.com/a/vybory-prezidenta-ukrainy-i-faktor-zelenskogo/29693105.html>). І в такій ситуації деякі фахівці прогнозують ситуацію, коли В. Зеленський буде використаним командою П. Порошенка як технічний кандидат. Зокрема, шляхом задіяння адміністративного ресурсу. Умовно кажучи, виведення в другий тур виборів В. Зеленського з підключенням адміністративного ресурсу, який забезпечить перетік електоральної підтримки від Ю. Тимошенко до В. Зеленського, – це можливість підключити потім цей же адміністративний ресурсна бік діючого Президента в другому турі й обійти В. Зеленського, вважають деякі фахівці.

Серед експертів складається також думка про те, що Адміністрація Президента на цьому тлі свідомо просуває до другого туру саме В. Зеленського, оскільки при порівнянні П. Порошенка і В. Зеленського Президент виглядатиме в очах виборців більш переконливо й переважно (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190109/1022291639.html>. 2019. 9.01).

У свою чергу, у ЗМІ вказують і на технічних кандидатів В. Зеленського. Так, за словами деяких фахівців, экс-глава СБУ І. Смешко

буде, по суті, технічним кандидатом В. Зеленського. «Завдання Смешка – нещадно критикувати Порошенка, мінусуючи його рейтинг на темі армії й оборони, заробляючи бали серед опозиційного електорату й нівелюючи мілітаристську складову кампанії П. Порошенка. А паралельно він час від часу говоритиме хороші речі про Зеленського», – поінформувало джерело ЗМІ (URL: <https://strana.ua/news/181249-vybory-2019-promezhutochnye-itohi-izbiratelnoj-kampanii-kto-zarehistrirovalsja-v-tsik-rejtin-h-sotsoprosov.html>. 2019. 17.01).

Тим часом експерт безпосередньо В. Зеленський не розраховує на перемогу на майбутніх президентських виборах: «Якщо говорити про перебіг цієї кампанії, то йдеться про велику кількість кандидатів, які не мають намірів вигравати ці вибор. І Зеленський – один з них. З огляду на те, що президентська кампанія плавно перейде в парламентську, такий його крок можна розглядати як підготовку очолюваної ним політичної сили (zareєстрованої Міністерством юстиції України партії “Слуга народу”. – Прим. авт.) до виборів до Верховної Ради. Крім того, це і проект часткового розтягування голосів, який використовують великі промислово-фінансові групи для того, щоб вплинути на поведінку лідерів президентських перегонів – трьох-чотирьох кандидатів» (URL: <https://ru.krymr.com/a/vybory-prezidenta-ukrainy-i-faktor-zelenskogo/29693105.html>).

При цьому звертає на себе увагу те, що електорат В. Зеленського – громадяни, які не бачать себе в партійних рядах Опозиційного блоку, вважаючи його промосковським, але бачать себе російськомовними українцями. Власне, це – значна частина Дніпропетровської, Харківської, Одеської областей, частково Київської. «Думаю, що електорат Зеленського обчислюватиметься мільйонами виборців, які не бачать альтернативи своїй точці зору, не бачать альтернативи в інших передвиборних риториках, і думаю, із задоволенням голосуватимуть за зрозумілу їм людину, яка понад 10 років розповідає українцям через свої мініатюри і комічне шоу про те, якою він бачить Україну», – зазначає політолог О. Харебін.

Відповідно, участь В. Зеленського в президентській кампанії – прогнозований відбір голосів опозиційних кандидатів, включаючи й кандидата від «Опозиційної платформи – За життя» Ю. Бойка, а також лідера руху «Український вибір – Право народу» В. Медведчука.

Однак на позитивні для В. Зеленського результати голосування може частково вплинути несподіване рішення Центрвиборчкому не відкривати виборчі дільниці в Росії з посиланням на те, що Українська держава не може гарантувати безпеку українських громадян під час виборів, а також є небезпека інфільтрації агентів ФСБ до виборчих комісій України, які працюють на території РФ. Електорат, який живе і працює в РФ, навряд чи лояльний до діючої влади в Україні, при цьому міг би віддати свої голоси за В. Зеленського як альтернативу новому політику. При цьому багато аналітиків убачають у рішенні ЦВК – начебто абсолютно незалежного органу

– підігрування діючій владі (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190109/1022291639.html>. 2019. 9.01).

На сьогодні можна сміливо констатувати, що виконавець ролі Президента в серіалі «Слуга народу» має непогані шанси на вихід у другий тур виборів: по-перше, у В. Зеленського один з найнижчих показників антирейтингу серед усіх кандидатів, який, згідно з грудневим опитуванням КМІС, становить 4,5 %.

По-друге, В. Зеленський є уособленням навіть не позасистемної опозиції, а позасистемного кандидата – абсолютно нового лідера, на що завжди існував запит в Україні.

По-третє, виборча кампанія В. Зеленського може бути з багатьма сюрпризами. Зокрема, заява керівника «95 кварталу» про намір балотуватися на пост Президента на Новий рік у той час, коли має прозвучати звернення Президента П. Порошенка, – один з таких елементів. Методи виборчої кампанії В. Зеленського також відрізнятимуться від традиційних. Зокрема, це показ нового сезону відомого серіалу, який однозначно подивляться мільйони.

Крім того, В. Зеленський в Instagram розмістив відеоматеріал з'їзду партії «Слуга народу» (з'їзд відбувся 21 січня. – Прим. авт.). Важко собі уявити, щоб нинішні політики могли собі таке дозволити: замість пафосних промов, обіцянок і фото всім складом устюмах, команда В. Зеленського замовила бургери та піцу, влаштувала застілля, на якому абсолютно всі були усміхнені й сповнені ентузіазму (URL: <https://proua.com.ua/zelenskij-provel-privuj-sezd-partii-takimi-dolzhny-byt-deputaty-video.html>. 2019. 22.01).

По-четверте, у В. Зеленського високий відсоток упізнаваності. Його також може підтримати електорат, який не визначився з вибором або не планував йти на вибори. Підвищення ж явки на виборах – це розмивання цінності голосу для інших учасників виборчого процесу.

По-п'яте, в останні кілька тижнів ім'я В. Зеленського не сходить не тільки з головних сторінок онлайн-ЗМІ. Його також дуже активно обговорюють у Facebook. Соціальні мережі сьогодні, у свою чергу, це досить дієвий інструмент для створення в тому числі активної та дієвої цільової аудиторії.

Однак у ЗМІ не менш активно вказують і на те, що у В. Зеленського немає досвідченої політичної сили, яка могла б вести паралельно кілька ігор, зокрема, на місцях з представниками чиновницьких структур, які були вже раніше, наприклад, задіяні у виборчих кампаніях.

ЗМІ вказують і на те, що В. Зеленський як політик досі не відбувся. Про його партію тільки розмови, про виразну політичну платформу, його команду мало що відомо.

Експерти також звертають увагу на те, що кандидата не підготували до кампанії. Наприклад, найчастіше називають його неконкретні пояснення щодо бізнесу в РФ. Так, наприклад, політолог О. Голобуцький зазначив, що В. Зеленський «плаває» у версіях і взагалі не готовий до звичайних викриттів

доходів і зв'язків: «Так, він заявляв, що взагалі це неправда і він не заробляє в Росії, пізніше виявилось, що все-таки йдеться про Роялті, а ще через якийсь час, що бізнес в Росії дійсно є, але веде його актор через кіпрську компанію» (URL: <https://replyua.net/news/129599-kandidata-ne-podgotovili-k-kampanii-u-zelenskogo-kazhdyu-chas-menyayutsya-obyasneniya-otnositelno-ego-biznesa-v-rf.html>. 2019. 20.01). Проте це поки просто виносяться на публічний загал окремі факти з життя В. Зеленського. До «компромату», який найчастіше виникає у виборчих кампаніях, щене наблизилися...

Але в будь-якому випадку, якщо В. Зеленський на виборах покаже пристойний результат, це, як мінімум, стане фундаментом для парламентської виборчої кампанії партії «Слуга народу», яка може стати серйозним гравцем на виборах до Верховної Ради в жовтні 2019 р.

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Президента України до Ізраїлю: результати й коментарі

Україна та Ізраїль 21 січня підписали угоду про зону вільної торгівлі. Підписання угоди відбулося в рамках офіційного візиту української делегації до Ізраїлю на чолі з Президентом України П. Порошенком. У складі української делегації також були міністр економічного розвитку й торгівлі України С. Кубів, міністр оборони С. Полторак, а також інші високопоставлені українські чиновники та представники Української православної церкви.

Візит П. Порошенка почався з відвідування резиденції його колеги ізраїльського президента Р. Рівліна. Під час зустрічі глави держав обговорили ряд питань, основними з яких стали двостороння співпраця, ситуація на Близькому Сході та інцидент у Керченській протоці. П. Порошенко закликав Р. Рівліна допомогти звільнити захоплених українських моряків і запросив колегу відвідати Україну. Обидва президенти високо оцінили значення угоди про вільну торгівлю, підписання якої і є головною метою візиту. «Останні 25 років Ізраїль і Україна розвивали тісну співпрацю. Вірю, що ця нова угода про вільну торгівлю може поглибити ці відносини», – наголосив президент Ізраїлю.

«Я хочу привітати обидві наші країни, тому що сьогодні ми збираємось привітати угоду про зону вільної торгівлі. Наш уряд, наші фахівці досягли абсолютно чіткого розуміння того, що потрібно знайти компроміс, усунути будь-які перешкоди в торгівлі між Україною та Ізраїлем, і підготували документ, який украй необхідний економікам обох наших держав», – зазначив П. Порошенко (URL: <http://podrobnosti.ua/2279540-petro-poroshenko-pribuv-do-zralju-z-oftsjnim-vzitom.html>).

Церемонія підписання відбулася після двосторонньої зустрічі П.Порошенка з прем'єр-міністром Ізраїлю Б. Нетаньягу. Підписи під документом поставили перший віце-прем'єр-міністр України, міністр

економічного розвитку й торгівлі України С. Кубів і в. о. міністра економіки та промисловості Держави Ізраїль Е. Коен.

Метою укладення угоди є створення правових підстав для лібералізації ринків промислових і сільськогосподарських товарів сторін. Угода сприятиме розвитку двостороннього торговельно-економічного співробітництва між країнами, дасть змогу вітчизняним товаровиробникам отримати переваги від лібералізації ринку товарів Держави Ізраїль, відкриє можливості для українського бізнесу як для розширення ринків збуту, так і для розвитку й модернізації власного виробництва (URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-ta-izrayil-pidpisali-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-52646>).

Зауважимо, що раніше торговий представник України Н. Микольська уточнювала, що ЗВТ з Ізраїлем може містити ряд винятків щодо деяких груп сільгосппродукції. Зі слів глави МЗС України П. Клімкіна, потенціал торгівлі України та Ізраїлю один з одним становить 5 млрд дол. з можливим зростанням щорічно на 20 %.

Перед візитом Посольство України опублікувало дані про співпрацю Ізраїлю та України. Так, Ізраїль посідає друге місце за кількістю туристів, які в'їжджають до України, також у фірмах ізраїльського хай-теку працюють близько 15 тис. українських програмістів.

Зростає взаємний товарний експорт. На сьогодні Україна експортує до Ізраїлю: зернові (46,5 %), метали (25,9 %), оливки, продукти харчування, вироби з дерева, нафтопродукти. Ізраїль постачає до України хімікати (39,8 %), мінеральне паливо та нафтопродукти (9,2 %), пластмаси й полімери, обладнання для ядерного реактора, верстати та медикаменти (URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/poroshenko-zustrivsyaz-prezidentom-izrayilyu-foto-20190121902960>).

Окремо П. Порошенко зауважив, що підписання угоди про вільну торгівлю між Україною та Ізраїлем не тільки сприятиме співробітництву двох країн, а й поліпшить життя людей в обох державах. «Сьогодні в Єрусалимі ми підписуємо цю угоду, і представники бізнесу кажуть, що це допоможе зробити життя людей у наших країнах кращим, тому що це дасть можливість зробити товари наших країн дешевшими: українські товари – в Ізраїлі, ізраїльські товари – в Україні», – наголосив глава держави (URL: <https://ukr.segodnya.ua/politics/soglashenie-o-svobodnoy-torgovle-mezhdu-ukrainoy-i-izrailem-sdelaet-zhizn-lyudey-luchshe-poroshenko-1209066.html>).

Під час візиту Президента України також обговорювалися шляхи збільшення співпраці в технологічній сфері, сфері охорони здоров'я, аерокосмічній галузі, науці та ін.

«Ми будемо краще майбутнє для людей. Кожен з нас робить це самостійно, але вважаю, що спільними зусиллями ми досягнемо кращих результатів», – резюмував Б. Нетаньягу (URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-vilnu-torgivlyu-mizh-ukrayinoyu-ta-izrayilem-zrobi-52650>).

Водночас П. Порошенко звернув увагу на інші важливі аспекти двосторонньої співпраці. Зокрема, у питанні вивчення досвіду Ізраїлю не тільки в економічній сфері, а й у військовій. «Це дуже просто. Ми навчилися в Ізраїля, як захищати нашу країну, щоб зробити сильну армію. І ми навчилися, як зробити сильною економіку і забезпечити добробут нашого народу. Ми навчилися цьому в Ізраїля, і я думаю, що це дуже успішний урок», – зазначив він.

Глава держави також висловив вдячність прем'єр-міністру Держави Ізраїль Б. Нетаньягу за ефективну координацію роботи наших дипломатів у міжнародних організаціях. «Ми мали дуже великий успіх на Генеральній Асамблеї, у ЮНЕСКО, і я хочу подякувати за цю дуже важливу підтримку від наших ізраїльських друзів і партнерів», – підкреслив він.

Зазначимо, що Україна також послідовно підтримує Ізраїль на зовнішньополітичній арені. Особливо під час голосувань у ООН. Зі свого боку, Ізраїль нещодавно підтримав резолюцію, яка закликає Росію вивести свої війська з Криму. Обидві країни, що страждають від зовнішньої агресії, зближуються, аби разом протистояти загрозам.

Загалом у експертному середовищі відзначають позитивні тенденції в двосторонніх відносинах. Так, політичний аналітик П. Нусс вважає, що зростаюче співробітництво між двома країнами може допомогти Україні прискорити свій шлях до Європи та НАТО. «Ми хочемо приєднатися до Європи із сильною економікою і приєднатися до НАТО із сильною армією – наш союз з Ізраїлем допоможе нам цього досягти», – говорить П. Нусс ([URL: https://replyua.net/blog/pavel-nuss/129826-tesnoe-sotrudnichestvo-s-izrailem-pomozhet-nam-uskorit-svoy-put-v-evropu-i-nato-analitik.html](https://replyua.net/blog/pavel-nuss/129826-tesnoe-sotrudnichestvo-s-izrailem-pomozhet-nam-uskorit-svoy-put-v-evropu-i-nato-analitik.html)).

На його думку, візит Президента виправданий, адже Ізраїль є важливим партнером для України на Близькому Сході та одночасно прикладом розв'язання проблем побудови процвітаючої економіки в умовах постійної війни із сусідами. Разом з цим він відзначає роль П. Порошенка. «Результативний візит П. Порошенка і теплий, дружній прийом нашої делегації в Ізраїлі – додаткове підтвердження безальтернативності Порошенка не тільки в ролі Верховного головнокомандувача ЗСУ, а й головного координатора українського дипломатичного корпусу та всієї міжнародної політики нашої держави», – вважає П. Нусс.

У рамках офіційного візиту Президент П. Порошенко разом з дружиною М. Порошенко відвідав Меморіальний комплекс Голокосту «Яд-Вашем» ([URL: https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-tak-samo-trepetno-berezhe-pamyat-pro-zhertv-golokos-52634](https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-tak-samo-trepetno-berezhe-pamyat-pro-zhertv-golokos-52634)).

Президентське подружжя ознайомилося з експозицією «Спалахи пам'яті» та поклали вінок до пам'ятника жертвам Голокосту, а також відвідали Дитячий меморіал. Присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять загиблих. «“Ми пам'ятаємо” і Never again, “Ніколи більше” – так кажуть українці, разом з іншими народами відзначаючи 27 січня як Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту та вшановуючи пам'ять про

мільйони жертв нацистів... Україна як держава, що постраждала від Голодомору 1932–1933 рр., коли мільйони українців були закатовані комуністичним сталінським режимом, який здійснив геноцид українського народу, Україна так само трепетно зберігає пам'ять про жертв Голокосту», – підкреслив глава держави.

Хоча треба зауважити, що в деяких ЗМІ з'явилася інформація про те, що окремі представники ізраїльської громадськості та політичних кіл були розчаровані тим, що візит П. Порошенка до Єрусалиму збігся зі святкуванням в Україні дня народження С. Бандери. Чимало критики лунало від журналістів на адресу і українського гостя, і ізраїльських політиків. Багато оглядачів упевнені, що президент Ізраїлю Р. Рівлін, спікер парламенту Ю. Едельштейн і прем'єр-міністр Б. Нетаньягу проявили «непрощену слабкість», погодившись прийняти президента України в день, коли в Києві вшановували людину, «винну в геноциді євреїв» (URL: <https://comments.ua/digest/648421-vizit-poroshenko-izrail--bolshe.html>).

Зокрема, про вшанування Києвом героїв національно-визвольних змагань України, яких в Ізраїлі пов'язують з геноцидом євреїв в Україні в різні періоди історії, говорив і посол Держави Ізраїль в Україні Д. Ліон. Дипломат зазначив, що питання історії не можна політизувати – досліджувати минуле, його «світлі» й «темні» періоди мають науковці. При цьому і Україна, і Ізраїль мають спільно досліджувати історію відносин двох народів (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29717501.html>).

Однак в Українському інституті національної пам'яті такі звинувачення діячів українських національно-визвольних змагань у антисемітизмі називають «стереотипами радянської доби» та визнають, що історія українсько-єврейських відносин заполітизована.

На думку керівника інституту В. В'ятровича, подолання стереотипів і деполітизація історії – це завдання науковців в Україні та Ізраїлі. «Ярлик антисемітизму, прив'язаний до українського національно-визвольного руху, активно використовувала радянська пропаганда для його дискредитації. Цей же ярлик успішно використовує сучасна російська пропаганда – і, на жаль, ми бачимо її результат: сучасні політики використовують тези й заяви, запозичені у цієї пропаганди», – наголосив науковець.

Ще одним важливим моментом візиту, який був неоднозначно сприйнятий оглядачами, стало скасування запланованої зустрічі П. Порошенка та православного патріарха Єрусалиму Теофіла III. Офіційна причина – несподіване погіршення самопочуття патріарха. Однак деякі журналісти припускають, що справа може бути не в хворобі, а в тому, що П. Порошенко залишив без відповіді лист, який йому нібито в кінці минулого року відправив Теофіл (у листі був заклик використовувати «всі можливості для миру» в Україні) (URL: <https://strana.ua/articles/182134-pochemu-poroshenko-prerval-tomos-tur-i-poechal-v-izrail.html>).

Натомість Президент України зустрівся з генеральним секретарем Єрусалимського патріархату, архієпископом Аристархом і відвідав Храм

Гробу Господнього (URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-zustriv-sya-z-generalnim-sekretarem-yerusalimskogo-52642>). Під час зустрічі П. Порошенко відзначив важливу історичну роль, яку Єрусалимський патріархат відіграє у збереженні святих місць і зміцненні авторитету християнської церкви по всьому світу, а також додав, що з отриманням 6 січня 2019 р. томосу про автокефалію Православна церква України – однієї з найбільших країн Європи – увійшла до родини православних церков-сестер.

Один із членів української делегації запевнив, що Президент «отримав підтримку від Єрусалимської церкви» (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/potrapiv-do-likarni-tserkovnij-vizit-poroshenka-v-izrail-otrimav-nespodivaniy-povorot.htm>).

Таким чином, можемо констатувати, що візит П. Порошенка до Ізраїлю в цілому був успішним. Одним з основних досягнень є підписання угоди про зону вільної торгівлі, що має позитивно вплинути на економіку та благополуччя громадян обох країн. Також важливим для України на сучасному етапі є врахування військового досвіду Ізраїлю, про що, зокрема, говорив Президент України. Ті недоліки, на які вказують скептики, можуть бути вирішені шляхом конструктивного діалогу та поглиблення подальшої співпраці, що наразі демонструє влада Ізраїлю та України.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

ВО «Батьківщина» висунула Ю. Тимошенко на пост Президента України: оцінки і прогнози експертів

В Україні триває підготовка до виборів Президента України. Виборчі штаби кандидатів, партії та безпосередньо кандидати поступово активізують свою роботу відповідно до своїх можливостей, творчого натхнення й здібностей політтехнологів і піар-менеджерів. Як зазначають спостерігачі, деяким з них вдається дуже вдало використовувати вагомий віхи становлення української державності та проводити вдалі історичні паралелі.

Зокрема, остання декада січня 2019 р. відкрилася визначною подією – 100-річчям проголошення Акта злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки. На Софійському майдані Києва 22 січня 1919 р. було урочисто проголошено політико-правове об'єднання УНР і ЗУНР в одну Українську державу. І хоча у зв'язку з рядом об'єктивних і суб'єктивних причин це об'єднання не вдалося втілити в життя, безпосередньо подія залишилася в історії і 22 січня 1990 р. українська патріотична громадськість, яка використала відкриті процесами перебудови й демократизації можливості, утворила між Києвом і Львовом живий ланцюг єднання – «Українську хвилю» – з нагоди 71-ї річниці проголошення Акта злуки УНР і ЗУНР. Відтоді 22 січня відзначається як День соборності України.

І саме цей день було обрано для проведення з'їзду Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», на якому від партії в кандидати на пост Президента України було висунуто Ю. Тимошенко. Зазначене, на думку спостерігачів, «...дало змогу Юлії Володимирівні надати заходу додатковий розмах і вивести його за рамки партійної сходовки» (URL: <https://strana.ua/news/182332-julija-timoshenko-sezd-batkivshchiny-v-kieve-22-janvarja-onlajn-transljatsija-video.html>).

Проте враження на спостерігачів і громадськість планувалося здійснити не лише завдяки символізму дати проведення, а й масштабу безпосередньо заходу, що відбувався у вщент заповненому столичному Палаці спорту, який, за даними відкритих джерел, здатен вмістити до 10 тис. глядачів. Крім того, учасникам заходу «Батьківщини» показали фільм про кандидата на пост Президента Ю. Тимошенко, у якому було представлено фрагменти зустрічей з бразильським письменником П. Коельо та іншими відомими особами. Демонстрація зазначених епізодів викликала неоднозначну реакцію журналістської спільноти й змусила фігурантів фільму давати коментарі. Зокрема, як повідомляє «Цензор.Нет» з посиланням на BBC Україна, письменник написав у Twitter: «Я ніколи не записував ніяких повідомлень з підтримкою її кандидатури. Навіть якщо вона подобається мені як людина, українська політика – це не моя справа» (URL: <https://sensor.net.ua/v3107999>).

Крім П. Коельо, у фільмі про Ю. Тимошенко також схвально висловлюються Л. Кравчук, екс-президент Польщі О. Квасневський і екс-глава СБУ В. Наливайченко.

Прес-служба ВО «Батьківщина» була змушена реагувати та повідомила, що окремі ЗМІ невірно трактували демонстрацію певних відеоматеріалів під час форуму, що «спричинило ряд гучних заголовків і спростувань того, чого насправді не було». «Зокрема, свої відеозвернення до з'їзду передали колишній Генеральний секретар НАТО А. Фог Расмуссен, президент Європейської народної партії Ж. Доль, колишній президент Грузії М. Саакашвілі. Письмові привітання надійшли від Міжнародного демократичного союзу, Християнсько-демократичного союзу Німеччини тощо. Це – загальноприйнята світова практика, яка широко застосовується на партійних зборах України, інших країн Європи і світу. Ніхто з демократичних політиків не розглядає такі вітання як агітаційні матеріали в чийсь користь. Саме тому у відповідь на маніпулятивні питання вони й спростовують свою участь у виборчій агітації, не заперечуючи при цьому факту своїх привітань з'їзду», – ідеться в повідомленні прес-служби (URL: <https://sensor.net.ua/n3108116>).

Прикладом застосування світової практики, яка широко використовується на партійних зборах Європи та світу, можна вважати і виступ на з'їзді дочки кандидата на пост Президента України. «Я впевнена, вона ніколи не підведе Україну. Вона служить Україні всією душею, всім своїм життям. Її життя – одне ціле з Україною», – зазначила донька

Ю. Тимошенко. Є. Тимошенко наголосила: її мати хворіє за проблеми людей і «...часто не спить ночами, так любить Україну, вірить у неї, їй болять її негаразди і проблеми». «Часом я вважаю, що Ю. Тимошенко – залізна жінка. Ну яка ж вона залізна, я думаю, вона тендітна, ніжна, мила. Але потім усе ж погоджуюся. Вона з чогось іншого зроблена. Вона ні разу не здалася, не схилилася і не скорилася. Я дуже пишаюся тобою, мамо», – сказала дочка (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/halep-poteryaet-status-pervoy-raketki-mira-1548156663.html>). Зворушливий виступ, безумовно, можна вважати за вдалий прийом, який бажано взяти на озброєння й іншим кандидатам. Тим більше що це дійсно світова практика, коли родина разом з політиком бере участь у виборчій кампанії і таким чином наближає кандидата до людей, підкреслює його особисті риси.

Натомість виступ почесного патріарха Української православної церкви Філарета на з'їзді ВО «Батьківщина», на думку деяких спостерігачів, виявився неоднозначним. Так, журналіст С. Щербина у Facebook повідомив, що прибуття почесного патріарха Української православної церкви Філарета на з'їзд – «це раптова подача для глави держави П. Порошенка». Ще більш конкретно висловилося перший віце-спікер Верховної Ради І. Геращенко, яка заявила у Facebook, що патріарх Філарет дав «публічний урок правди для Тимошенко», яка «жодного разу не сказала слова вдячності Президентові своєї країни ні за томос, ні за безвіз, ні за армію... Ніколи публічно не визнала зусиль Президента і його досягнень, очевидних для всіх. Ну, можливо, тепер визнає заслуги Президента Порошенка, коли сам Філарет благословив говорити правду» (URL: <https://gordonua.com/news/politics/nasezd-batkvshchini-gde-planiruyut-vydvynut-timoshenko-kandidatom-v-prezidenty-pribyl-patriarh-filaret-679775.html>).

На цьому фоні особливо позитивними для Ю. Тимошенко стали виступи інших відомих політичних діячів. Як повідомляє ВВС Україна, перший Президент України Л. Кравчук, який виступив на з'їзді особисто, прямо закликав українців підтримати Ю. Тимошенко на президентських виборах. «Ю. Тимошенко – сильна і могутня постать. Майстер людинознавства. Пропоную підтримати її кандидатом у Президенти», – зазначив він. Свою підтримку кандидату на пост Президента України від ВО «Батьківщина», але вже у відеоверненні, висловив і экс-президент Грузії та колишній губернатор Одеської області М. Саакашвілі. «Треба прибирати Порошенка і його банду. І в цьому суперництві я бажаю успіху Ю. Тимошенко», – заявив він. М. Саакашвілі подякував Ю. Тимошенко за гуманітарну допомогу Грузії під час грузинсько-російської війни 2008 р. (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46959745>).

Аналізуючи виступ на з'їзді кандидата на пост Президента від ВО «Батьківщина», спостерігачі дійшли висновку, що Ю. Тимошенко грає на електоральному полі діючого Президента, активно використовуючи теми, пов'язані з армією та церквою. І лише щоб не відлякувати більш нейтрального виборця, вона обійшла увагою тему українізації. Але разом з

тим підкреслила, що в неї є «свій томос» – це незалежність України. Звернула на себе увагу і виразно емоційна складова заходу, у якому Ю. Тимошенко поставала в образах мами, дружини, доньки, в'язня режиму тощо. І достатньо незвично пролунала обіцянка Ю. Тимошенко піти у відставку через 100 днів, якщо вона вважатиме, що не може виконати своїх обіцянок. Щоб це можна було проконтролювати, пообіцяла роздати брошуру, де вказано список обіцянок і терміни їх виконання (URL: <https://strana.ua/news/182332-julija-timoshenko-sezd-batkivshchiny-v-kieve-22-janvarja-onlajn-transljatsija-video.html>).

Проте деякі експерти доволі скептично оцінили зазначений меседж. Зокрема, український політтехнолог Д. Богуш зазначив: «До цих пір у нашій країні ще не було жодного Президента, який би сам вільно відмовився від президентської посади. Одного вигнали, і то ціною людських життів... Навіть якщо вона (Ю. Тимошенко. – Прим. авт.) дійсно захоче піти, то команда точно її переконає, що цього робити не треба», – пояснює експерт. На думку Д. Богуша, головні речі, про які говорить Ю. Тимошенко, – зниження ціни на газ і «похід» з поста Президента за 100 днів – є завідомо нездійсненними завданнями (URL: <https://znaj.ua/ru/politics/205887-timoshenko-ne-zmozhe-piti-cherez-100-dniv-navit-yakshcho-zahoche-politolog-dav-trivozhniy-prognoz>).

Також доволі скептично оцінив подію і відомий український політичний діяч Т. Чорновіл, який зазначив, що виступ Ю. Тимошенко нагадав йому враження від виступів генсеків на з'їздах КПСС. «Тимошенко робила шоу. Але не буває життєстверджуючих шоу з кількогодинним монологом генсека! А тут був. Тому почувуюся так само, як у 1976 р., коли нам, школярам, поставили завдання прослухати й законспектувати виступ Брежнєва на 25 з'їзді. Тобто мене трохи нудить і верне від того всього. Але, на жаль, є ті, які слухають очима й закоханим поглядом пожирають свою улюбленицю. Їх точно не відвертає від усього цього дійства», – зауважив Т. Чорновіл (URL: https://zik.ua/news/2019/01/23/vyborchyy_zizd_tymoshenko_nudyt_yak_vid_vystupu_brezhnieva_1494083). Отже, не зважаючи на весь свій скепсис, експерт все-таки змушений визнати, що задум було реалізовано вдало і він знайшов свого глядача, а Ю. Тимошенко – принаймні на цьому етапі виборчих перегонів – спромоглася мобілізувати свій електорат.

Спостерігачі серед основних ідей, що лунали на форумі «Батьківщини», виокремили ідею єднання, яка спочатку була анонсована обранням дати проведення з'їзду, а потім постійно проглядала під час безпосередньо заходу. Політолог П. Охтін зауважив, що на з'їзді «Батьківщини» йшлося про стратегічний план розвитку держави. «Соборність України – це питання не лише географічне. У наш час зовнішні гравці намагаються розколоти суспільство і за іншими напрямками – через сферу діяльності, заробіток тощо. Ю. Тимошенко чітко розуміє ці проблеми, тому ще одним посилом форуму стала консолідація народу проти еліт і олігархів. На захід прийшло близько 10 тис. осіб, які, як ніхто інший показали, що Україна єдина у своєму бажанні жити гідно, за правилами та за

законом», – вважає П. Охотін (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-politolog-ohotin-najavnist-programi-i-profesijnoji-komandi-vazhlij-kozir-timoshenko-682932.html>).

Також схвально політолог оцінив і пропонувану ВО «Батьківщина» програму нового курсу. «Команда, яка створювала програму “Нового курсу”, – це не паркетні політтехнологи... У розробленні стратегії взяли участь експерти з юриспруденції, економіки, національної безпеки, проблем подолання бідності. Звідси обсяг документів і їхня висока якість. Так, такий шлях важчий, ніж просто згадувати простий слоган, проте така вимога часу. Як співається у відомій пісні, “менше слів, більше справ”», – наголошує П. Охотін (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-politolog-ohotin-najavnist-programi-i-profesijnoji-komandi-vazhlij-kozir-timoshenko-682932.html>). Проте треба зауважити, що оцінка пропонованої програми далеко не так однозначна. В експертному середовищі якраз і є питання до співвідношення в «Новому економічному курсі України» «слів» і «справи» (Докладніше див.: «Україна: події, факти, коментарі». 2018. № 18–20).

Щодо перспектив сьогоденного лідера президентських перегонів, якою, за соціологічними опитуваннями останніх місяців, є Ю. Тимошенко, більшість експертів висловлюють думку, що їй вдасться зберегти свої позиції, але боротьба буде важкою.

На думку політолога, директора агентства Tribune Communications С. Годного, фаворитами президентських рейтингів залишаться діючий Президент України П. Порошенко та лідер «Батьківщини» Ю. Тимошенко. «Усі інші кандидати, беручи участь у перегонах, просто готуються до парламентських виборів», – наголошує експерт (URL: https://zik.ua/news/2019/01/23/moroz_mozhe_sklasty_neabyyaku_konkurenciyu_tymoshenko_politolog_nazvav_1494545).

С. Годний оцінює програму «Новий курс» як популістську, орієнтовану на «лівий» електорат. За таким сценарієм, «одним з найголовніших конкурентів Ю. Тимошенко може стати лідер соціалістів О. Мороз, який є її політичним ровесником. Але, на відміну від Ю. Тимошенко, він не заплямований корупційними скандалами, чого не скажеш про Ю. Тимошенко», заявив експерт. Крім того, на думку експерта, рейтинги діючого Президента зростатимуть. «По-перше, переважна більшість населення позитивно оцінила отримання автокефалії Православної церкви України, до чого нинішній Президент доклав максимум зусиль. По-друге, консервативні громадяни не впевнені в безпеці держави в разі зміни Президента. Тому голосуватимуть за П. Порошенка задля збереження свого безпечного майбутнього», – підкреслив С. Годний (URL: https://zik.ua/news/2019/01/23/moroz_mozhe_sklasty_neabyyaku_konkurenciyu_tymoshenko_politolog_nazvav_1494545).

У свою чергу член НМПУ, старший науковий співробітник Канадського інституту українських студій Т. Кузьо доволі скептично оцінив шанси кандидата від «Батьківщини» на успіх. «Усі популісти-лідери, де вони є

при владі, вони думають, що вони є дуже мудрі... І я думаю, що це є небезпека, що вона думає, що вона може дуже гарно домовлятися з Путіним про Донбас. Це, по-перше. По-друге, щодо питання, як на неї дивляться на Заході... Вона дуже багато грошей, найбільше серед усіх політиків, кидала щодо питання лобіювання у Вашингтоні. Вона за це нічого не отримала. Нічого. У Вашингтоні взагалі не сприймають її позитивно», – сказав експерт (URL: <https://prm.ua/timoshenko-ne-spriymayut-u-vashingtoni-kanadskiy-politolog>).

Політолог Ю. Романенко пояснив, що з риторики «Нового курсу» Ю. Тимошенко видно, що вона робитиме ставку насамперед на економіку, соціальну політику, намагатиметься провести ресуверенізацію української моделі. «Ю. Тимошенко опиниться в умовах, коли їй треба буде демонструвати швидкі успіхи, яких можна досягти тільки... покаранням однієї-двох фінансово-промислових груп або їхніх представників, щоб показати, що нових правил гри дотримуватимуться», – пояснив він.

Політолог Ю. Романенко зазначив, що для таких заходів їй треба сконцентрувати у своїх руках виконавчу вертикаль, і тут у лідера «Батьківщини» заготовлено хід з референдумом, зі зміною Конституції, перетворенням України в канцлерську республіку. «Також Ю. Тимошенко однозначно наполягатиме на тому, щоб Нацбанк послабив свою залежність від МВФ, на включенні друкарського верстата під великі інфраструктурні проекти, яких потребує Україна – таким чином можна буде збільшити стійкість до долара і ємність внутрішньої економіки та, як наслідок, ослаблення від зовнішніх негативних чинників», – пояснив експерт (URL: https://antikor.com.ua/articles/282303politolog_pokazal_chno_budet_s_ukrainoj_e_sli_timoshenko_stanet_prezidentom).

Щодо зовнішньополітичного курсу України, незважаючи на певні звинувачення про зв'язки з Москвою, які час від часу лунають у бік Ю. Тимошенко, експерти схильні вважати, що західний вектор буде збережено. Зокрема, російський політолог Д. Орешкін наголошує: «Якщо судити з точки зору тактичних завдань, то Кремлю приємно “підкласти свиню” П. Порошенку. Адже Кремлю набагато приємніше було б мати Президента України Ю. Тимошенко. Але радикально від цього мало що зміниться, тому що стратегія Москви залишиться та ж сама – продавати в Європу енергоресурси в обхід України... А стратегічні питання вже не під контролем Москви, тому що так чи інакше Україна своїм, можливо, не таким прямим і не таким ефективним методом, але повзе в бік ринкової економіки, правової держави, гарантій приватної власності тощо. Повільно, звивисто. Але в сторону від Кремля. І будь-який український Президент буде змушений у цей тренд вписуватися» – (URL: <https://glavred.info/elections2019/10044332-rossiyskiy-politolog-rasskazal-o-svine-putina-dlya-poroshenko.html>).

Отже, на основі проведеного аналізу можна зазначити, що Ю. Тимошенко розпочала офіційну частину виборчих змагань з

притаманною їй креативністю та розмахом. Команда кандидата на пост Президента від ВО «Батьківщина», на думку експертів, вдало використовуючи світовий досвід організації подібних заходів, організувала яскраве шоу, що має укріпити віру прихильників Ю. Тимошенко в перемогу. Проте шлях попереду важкий і боротьба тільки починається. Водночас спостерігачі схилиються до думки, що підсумок президентських перегонів у будь-якому випадку не змінить стратегічного курсу України на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

Ю. Белов, собкор. «СІАЗ» НБУВ

Дебаты в ПАСЕ по ситуации в Азовском море и Керченском проливе в оценках СМИ

В рамках зимней сессии Парламентской ассамблеи Совета Европы (ПАСЕ) 24 января прошли дебаты, посвященные проблеме российской агрессии в Керченском проливе. Их проведение, как сообщили СМИ, инициировал председатель украинской делегации в ПАСЕ В. Арьев и еще 51 член ассамблеи.

По итогам дебатов была принята Резолюция «Рост напряжения вокруг Азова и Керченского пролива и угрозы для европейской безопасности», что украинской стороной было воспринято как важный положительный результат ее инициативы.

Как заявил В. Арьев накануне мероприятия, «такая структура, как Парламентская ассамблея Совета Европы, тоже должна дать свою оценку действиям России. Чем больше будет единодушия в вопросе агрессии России против Украины, тем больше Россия будет оставаться в меньшинстве, в международной изоляции» (URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/vyzhali-po-maksimumu-kak-ukraina-borolas-v-pase-1211166.html>).

Напомним, Украина называет одной из ключевых сегодня для нее задач освобождение моряков, захваченных Россией 25 ноября в результате инцидента в Керченском проливе, считая их военнопленными. Россия же рассматривает моряков как правонарушителей, обвиняя их по «уголовной» статье в незаконном пересечении границы, совершенном группой лиц по предварительному сговору. Эксперты отмечают, что признание украинских моряков военнопленными на международном уровне серьезно упрочило бы позиции защиты и поспособствовало бы их скорейшему освобождению. Также такой статус моряков мог бы стать дополнительным аргументом при подаче исков в международные суды по факту военной агрессии РФ в Керченском проливе.

Но такая формулировка все же не была принята. «Квалифицировали украинских моряков как военнопленных через Женевскую конвенцию», – написал в Facebook В. Арьев по итогам дебатов (URL:

<https://www.segodnya.ua/ukraine/vyzhali-po-maksimumu-kak-ukraina-borolas-v-pase-1211166.html>).

Предполагалось, что резолюция ПАСЕ будет называться «Открытая российская агрессия против Украины: срыв мирного процесса и угроза европейскому единству». Такая формулировка была предложена главой украинской делегации В. Арьевым. Но в итоге формулировка, как констатируют наблюдатели, была смягчена.

Накануне мероприятия в украинской медиа-среде высказывались предположения, что одним из его результатов может стать усиление антироссийских санкций. Некоторые эксперты указывали на общность позиции западных лидеров в этом вопросе, но подчеркивали, что для решения проблемы потребуется более длительное время.

Как отмечал председатель правления Центра социологических и политологических исследований «Соціовімір» С. Таран, Украина с помощью дипломатических инструментов может убеждать мировое сообщество о продлении санкций против России, даже если эти санкции не выгодны самому Западу. «Слушания в ПАСЕ не означают, что проблема в Азовском море решится. Это способ продвижения нашей позиции. Мы не одни в борьбе с Россией. Вообще есть дипломатическая блокада против России. Это и заявление Трампа о невозможности встречи с Путиным, вероятность экономических санкций против российских кораблей. Это задача-максимум. Но когда об этом говорят западные лидеры, то есть перспектива, что санкции усилят. Плюс увеличение США военной помощи Украине. Кремльотреагирует, особенно в случае, если российские корабли попадут под санкции и РФ начнет терять деньги», – отмечал эксперт (URL: https://24tv.ua/ru/debaty_v_pase_otnositelno_azovskogo_morja_mogut_povlijat_na_uzhestochenie_sankcij__jeksper_t_n1099799).

Украинский политолог Р. Бизяев прогнозировал в свою очередь, что от очередной сессии ПАСЕ не стоит ожидать ужесточения антироссийской риторики и санкций, так как это возможно лишь при эскалации конфликта в Азовском море, которой пока не происходит. «Речь об усилении санкций без эскалации конфликта вряд ли может идти. Так как эскалации не происходит. Поэтому, скорее всего, по итогам будет принята очередная резолюция, которая устроит обе стороны, – заявил он. – Но самое интересное начнется тогда, когда же пройдут выборы в Европарламент, где и будут обсуждать продление очередных антироссийских санкций. Тогда можно будет говорить о положении вещей более конкретно» (URL: <https://golos.ua/i/660359>).

«Ассамблея настоятельно призывает Российскую Федерацию немедленно освободить украинских военнослужащих и обеспечить предоставление необходимой медицинской, правовой и консульской помощи в соответствии с положениями международного гуманитарного законодательства, таким как Женевская конвенция», – отмечается в принятой Резолюции.

Также ПАСЕ призвала международные организации, в частности Международный комитет Красного Креста и Комитет Совета Европы по предотвращению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания (ЕКПП), посетить украинских военнослужащих в российских следственных изоляторах и выразила поддержку любым дипломатическим усилиям государств-членов Совета Европы, направленным на их освобождение.

Кроме того, в ПАСЕ призвали Россию обеспечить свободу судоходства в Азовском море и Керченском проливе на основании Договора о сотрудничестве по использованию Азовского моря и Керченского пролива, подписанного Украиной и Россией в декабре 2003 г. и ратифицированного в апреле 2004 г., и Конвенции ООН по морскому праву.

Ассамблея также осудила применение РФ военной силы против украинских кораблей и их экипажей.

В то же время ПАСЕ призвала обе стороны конфликта воздерживаться от любых шагов, которые могли бы осложнить юридические споры между ними и послужить обострению конфликта, угрожая безопасности во всем регионе.

Кроме того, ПАСЕ осудила строительство Россией моста через Керченский пролив и выразила обеспокоенность обысками на украинских и международных судах в Азовском море и Керченском проливе, которые проводили российские пограничники. Также Резолюцией было поддержано предложение Германии и Франции относительно мониторинга прохождения судов через Керченский пролив и предложение Европарламента касательно расширения мандата мониторинговой миссии ОБСЕ на Азовское море.

Хотя принятие Резолюции ПАСЕ в Украине многие расценили как дипломатическую победу, в политических и экспертных кругах документ вызвал немало критики.

Так, лидер «Радикальной партии» О. Ляшко, выступая с трибуны ПАСЕ, назвал Резолюцию «лицемерной». «В Резолюции, фактически, лицемерие. Тут нет ключевого признания захваченных военнослужащих военнопленными. Вы ищете различные слова, чтобы избежать признания российской агрессии, признания военнопленных, признания того, что фактически международная политика и международные договора в случае с Россией не действуют», – заявил политик ([URL: https://www.segodnya.ua/ukraine/vyzhali-po-maksimumu-kak-ukraina-borolas-v-pase-1211166.html](https://www.segodnya.ua/ukraine/vyzhali-po-maksimumu-kak-ukraina-borolas-v-pase-1211166.html)).

По мнению эксперта по вопросам национальной безопасности и обороны Украинского института будущего И. Джанашия, более жесткую реакцию Запада на действия РФ в Азовском море сдерживает отсутствие мотивации идти на открытый конфликт с Россией. «Очевидно, что для нас поддержка, которую нам предоставляет Запад, является недостаточной. Запад, в свою очередь, несерьезно относится к российской угрозе, в том числе угрозе самому Западу», – считает он.

По мнению политолога Р. Бортника, дебаты по российской агрессии в Керченском проливе не помогут освобождению украинских моряков, захваченных РФ. «В какой-то мере это политическая декларация, которая может использоваться Украиной, как аргумент в международных судах. Однако до международных судов эти дела еще должны дойти. Однако, думаю, что это решение никак не повлияет на освобождение украинских моряков. Более того, накачивание данной ситуации информационным и политическим вниманием приводит к тому, что освобождение моряков будет стоить нашей стране дороже, – считает эксперт. – Также как это было с Савченко, Сущенко, Сенцовым и др. Раскачивание ситуации приведет к тому, что говорить об освобождении украинских моряков можно будет только после президентских и парламентских выборов. Возможно, кого-то удастся освободить раньше в рамках политических договоренностей» (URL: <https://golos.ua/i/660958>).

Но, подчеркивают многие наблюдатели, то, что дебаты состоялись, и Резолюция была принята, – важно уже само по себе. «Хотя такой документ не имеет императивной силы, но это еще один шанс напомнить о нас на мировом уровне. Кроме того, это работа на будущее, ведь такие вещи вполне могут быть нам полезны в будущих международных судах», – говорит политический эксперт О. Петровец (URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/vyzhali-po-maksimumu-kak-ukraina-borolas-v-pase-1211166.html>).

Наблюдатели обращают внимание, что 21 января, накануне принятия решения о дебатах по проблеме Азова, бюро Парламентской ассамблеи Совета Европы изменило правила формирования комитетов, что, среди прочего, привело к лишению Украины мест в Регламентном комитете, работающем над снятием санкций с РФ. В соответствии с этим решением, в комитетах по вопросам Регламента и по вопросам избрания судей ЕСПЛ не может быть более двух представителей каждого из государств-членов. Ранее такого ограничения не было, их состав формировался по предложениям политических групп. Благодаря этому в Регламентном комитете было четверо представителей Украины – В. Арьев, В. Голуб, Ю. Левочкина и С. Кираль (первый заместитель председателя комитета). Значение этого комитета для Украины обусловлено тем, что он отвечал за разработку изменений в Регламент, которые должны были снять санкционное давление с РФ и открыть путь к возвращению россиян в ассамблею.

Как сообщил В. Арьев, в результате дискуссии Бюро ПАСЕ «обнуло» перечень тех депутатов, страны которых превысили новую квоту в два места в комитете.

Как подчеркивают наблюдатели, по новым правилам потеряли места в комитетах также представители других государств. Но, как считает В. Арьев, изменения направлены именно против Украины из-за ее работы в Регламентном комитете. «Это кажется мелкой мстью за принципиальную позицию украинцев по изменению Регламента в угоду РФ», – заявил он (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2019/01/21/7091821>).

«Формально, это бюрократические механизмы, связанные с изменением принципа квотирования. Неформально, в кулуарах ПАСЕ говорят, что таким образом ослабляют там украинское влияние в преддверии возможного восстановления России в правах в ПАСЕ. В целом, тактика охоты на ведьм, которой Украина спровоцировала отставку Аграмунта, приводит к тому, что влияние Украины в ПАСЕ падает и отношение к Украине внутри ПАСЕ критично изменилось», – комментирует ситуацию политолог Р. Бортник (URL: <https://golos.ua/i/660743>).

Политолог Р. Бизяев, комментируя ситуацию, отмечает, что отсутствие российской делегации в ПАСЕ ведет к финансовому кризису в организации, но не ведет к решению конфликта в Азовском море. По его мнению, отсутствие России в ПАСЕ привело к кризису внутри организации, а задачи Украины и ПАСЕ оказались диаметрально противоположными. «Для Украины важно использовать ПАСЕ как одну из площадок для того, чтобы бить по болевым точкам Европы. Европа выступает за деэскалацию конфликта в Азовском море, тогда как Украина наоборот, нагнетает обстановку. Европа выступает за достройку “Северного потока-2”, тогда как Украина не упускает возможности высказаться против. При этом Украина постоянно увеличивает товарооборот с Россией», – говорит политолог (URL: <https://golos.ua/i/660796>).

Наблюдатели напоминают также, что ранее Комитет по Регламенту ПАСЕ принял решение, согласно которому делегаций стран-участниц ПАСЕ не будут лишать права голоса на выборах высокопоставленных чиновников Совета, в частности членов Европейского суда по правам человека (ЕСПЧ) и генерального секретаря Совета. По словам одного из членов комитета, немецкого социал-демократа Ф. Швабе, против изменения Регламента высказалось лишь небольшое число участников голосования. Другой член комитета, немецкий депутат от Левой партии А. Хунко, заявил тогда, что это первый и важный шаг для преодоления кризиса в отношениях между Советом Европы и Россией, «важный сигнал о том, что можно выйти из санкционного тупика» (URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2018/12/11/novost/mir/pase-sdelali-shag-smyagcheniyu-sankcij-rossii>).

Напомним, против введения новых санкций против РФ высказывалась недавно и верховная представительница ЕС по иностранным делам Ф. Могерини. По ее словам, Евросоюз считает более значимым оказание помощи украинским регионам, которые страдают от блокады Керченского пролива Россией, чем введение новых санкций против России. «Мы вместе со странами-членами ищем конкретные меры поддержки, чтобы помочь регионам, подвергшимся наибольшему влиянию из-за ограничения перевозок грузов, на побережье Азовского моря. Вы знаете, что для нас санкции и ограничительные меры лишь часть давления. Что является даже более важным – это практическая поддержка, которую мы можем предоставить Украине и украинскому народу», – заявила она (URL:

https://24tv.ua/ru/podderzhka_ukrainskih_regionov_vazhnee_chem_novye_sankcii_protiv_rossii_mogerini_n1078301).

Что касается возможных сценариев дальнейшего развития ситуации, то, отмечают эксперты, хотя дипломатические меры пока еще не исчерпаны, трудно судить насколько эффективными они окажутся в сложившихся условиях.

Как заявляет экс-посол США и бывший заместитель Генсека НАТО А. Вершбоу, Украина является потенциальной горячей точкой в мире и должна быть готова к тому, что Россия может начать открытую агрессию, чтобы захватить Азовское море или прибрежные территории. Хотя, по его словам, вероятность прямого столкновения Украины и России невысока. Как считает А. Вершбоу, РФ может достичь многих своих целей более сложными формами агрессии: кибератаками, дезинформацией, разжиганием сепаратизма, коррупцией и другими средствами создания нестабильности в Украине.

Кроме того, по его мнению, Россия постарается любыми способами вмешаться в президентские и парламентские выборы в Украине. «По меньшей мере, чтобы посеять беспорядок и хаос. А как максимум – привести к власти более покладистых лидеров, которые могут быть готовы принять диктат России. Не думаю, что это возможно, но они могут считать, что этого можно достичь. Это означает, что Украину может ждать эскалация насилия, как это было в конце прошлого года», – прогнозирует он (URL: https://24tv.ua/ru/ukraina_dolzha_byt_gotovoj_k_novoj_atake_rossii_v_azovskom_more_jeks_posol_ssha_n1099603).

Таким образом, перед украинским руководством могут возникнуть новые вызовы, которые потребуют очень взвешенного подхода в их преодолении. Использование своего дипломатического влияния, в том числе на таких площадках, как ПАСЕ, остается одним из ключевых для Украины способов в деэскалации конфликта.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Томос і політика: оцінки експертів

Під час Об'єднавчого собору 15 грудня православні архієреї оголосили про об'єднання українських церков у єдину помісну незалежну церкву. Предстоятелем церкви став митрополит Переяславський і Білоцерківський Епіфаній. Його кандидатуру підтримала більшість архієреїв на Об'єднавчому соборі в Києві. Кафедральним собором Православної церкви України став Михайлівський Золотоверхий собор. Уже 6 січня предстоятель Православної церкви України Епіфаній під час богослужіння в храмі Святого Георгія на Фанарі отримав з рук Вселенського патріарха Варфоломія посох і томос, який проголошує автокефалію. Томос – це особливий документ, який завершує процес отримання автокефалії православною церквою (URL:

<https://www.rbc.ua/ukr/news/vselenskiy-patriarhat-predostavil-tomos-ukrainskoy-1539156304.html>. 2019. 6.01).

Як зазначають експерти, автокефалія полягає в повній самостійності церкви в прийнятті рішень. Таким чином, Православна церква України юридично вийде з підпорядкування іншої помісної церкви, тобто РПЦ, і підкорятиметься тій, яка дає автокефалію – безпосередньо Константинопольському патріархату. Цей документ видається один раз і є основою існування церкви. Після отримання томосу вже повноправний предстоятель автокефальної церкви Епіфаній направить листи миру іншим предстоятелям помісних церков з пропозицією налагодити церковне (євхаристичне) спілкування, додавши копію томосу.

Президент України П. Порошенко, виступаючи в Стамбулі, після того як Україні урочисто вручили томос про автокефалію, зазначив, що це ще один акт проголошення незалежності України. «Томос для нас – це фактично ще один акт проголошення незалежності України. Він довершить утвердження самостійності Української держави, укріпить релігійну свободу, міжконфесійний мир, він посилить права і свободи громадян, котрі перебували поза спілкуванням із вселенським православ'ям і яких несправедливо таврували неканонічністю», – зазначив глава держави ([URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29693767.html](https://www.radiosvoboda.org/a/29693767.html). 2019. 6.01).

За його словами, ця подія в історії України збережеться в одному ряду з «Володимировим Хрещенням і проголошенням Незалежності». Православний світ запам'ятає день, коли до родини церков-сестер увійшла повноправна церква України. «Наша країна довго торувала шлях до цього дня. І не дарма Його Всесвятість згадав у своєму виступі і Ольгу, першу нашу княгиню, і рівноапостольного князя Володимира Хрестителя», – наголосив П. Порошенко.

Він запевнив, що для українців власна церква – це «гарантія нашої духовної свободи, це заорука суспільної злагоди». П. Порошенко пообіцяв від імені держави, що Україна поважатиме релігійний вибір і свободу віросповідання кожного громадянина. «Я вітаю всіх небайдужих с постановом автокефальної Православної церкви України. І я дякую кожному, хто невтомно працював над її становленням, творив єдність і відновлював справедливість!» – зазначив глава держави.

У свою чергу Вселенський патріарх Варфоломій також привітав Україну з отриманням томосу та зазначив, що «час настав» для славної святої митрополії Києва отримати духовну незалежність, «будучи включеною до тіла помісних та святих православних автокефальних церков, шляхом включення шанованого імені Вашого блаженства (митрополита Епіфанія) до канонічного православного диптиху».

Митрополит Епіфаній у своєму виступі згадав предстоятеля колишньої УПЦ Київського патріархату Філарета, подякував йому за працю на розбудову церкви та назвав його «старцем і наставником».

У Софії Київській 7 січня митрополит Епіфаній закінчив різдвяну літургію подякою Вселенському патріарху Варфоломію та Президенту України П. Порошенку. «Від імені церкви дякую Вам, високоповажний пане Президенте, завдяки вам ми маємо успіх. Звершуючи молитву тут, у древньому храмі, ваше ім'я не тільки на цьому пергаменті, а й завжди піде у віки як того, хто допоміг нашій церкві вирватися з пут. Дякуємо та бажаємо Вам того, щоб ми будували нашу сильну, незалежну державу. Дякую духовенству, мірянам. Господь дав нам те, про що ми благаємо», – наголосив предстоятель ПЦУ (URL: <https://www.depo.ua/ukr/life/cerkva-perebuvala-u-poloni-erifaniyu-podyakuvav-poroshenku-20190107895772>. 2019. 7.01).

Як інформують ЗМІ, митрополит Епіфаній пообіцяв, що після отримання томосу в Києві планує скликати Священний синод Православної церкви України (збори архієреїв), який має виконавчі функції церкви. Синод поступово має сформувати всі органи управління новою церквою. Синод складається з митрополита Київського та 12 єпархіальних архієреїв. Усі члени потраплятимуть туди за ротацією на один рік. На перехідний період у ньому буде три постійні члени: колишній предстоятель УПЦ КП Філарет, экс-предстоятель УАПЦ Макарій, экс-представник УПЦ МП Симеон. Розпочати роботу синоду найпростіше – його скликає митрополит Київський, а його члени визначаються автоматично за старшинством архієрейської хіротонії (часу висвячення в єпископи) (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46773365>. 2019. 5.01).

Як зазначив політолог О. Палій, томос про автокефалію Православної церкви України відкликати вже не можна, це вже назавжди. Якщо українська церква вірить в Бога, то томос відкликати не може. Зміст його теж змінювати нереально. «Тому потрібно всім спокійно розуміти, що це вже назавжди», – наголосив О. Палій (URL: <https://prm.ua/ru/tomos-ob-avtokefalii-ptsu-otozvat-uzhe-nelzya-ekspert>. 2019. 8.01).

За словами експерта О. Голобуцького, надання Україні томосу про автокефалію викликало інтерес і в зарубіжних ЗМІ. «Світові ЗМІ вважають автономію Православної церкви України перемогою країни і її Президента П. Порошенка», – зазначив експерт (URL: <https://ternograd.te.ua/2019/01>. 2019. 24.01).

Коментуючи публікації в зарубіжних ЗМІ, О. Голобуцький запевняє, що «світ визнав набуття українською церквою незалежності перемогою Президента П. Порошенка та поразкою Кремля. І це не може не радувати!». Зокрема, як приклад він навів повідомлення британського інформгентства Reuters про те, що відомий британський експерт Т. Еш вважає томос для Православної церкви України величезною перемогою для України. «Тепер надія Москви на те, що Україна в майбутньому повернеться в її “орбіту” практично неможлива без застосування переважаючої військової сили», – пише О. Голобуцький з посиланням на зарубіжне видання.

За словами експерта, такі зарубіжні ЗМІ, як Guardian (Велика Британія), Der Tagesspiegel (Німеччина), пишуть, що автокефалія Української церкви –

зменшення впливу російської пропаганди в Україні та особиста поразка патріарха РПЦ Кирила і всього російського керівництва.

Французькі ЗМІ, за словами О. Голобуцького, назвали автокефалію Української православної церкви відновленням історичної справедливості та «розривом останнього мосту між Україною і Росією». «Церковна» перемога П. Порошенка «поклала кінець більше ніж 300-річній підпорядкованості українського духовенства Російській православній церкві». «Думаю, якщо всі західні ЗМІ говорять про томос для ПЦУ як про геополітичний зсув, відновлення історичної справедливості, викорінення російського впливу на Україну, значить, цю подію можна назвати дійсно історичною, причому не тільки в українському, а й у світовому масштабі», – наголосив О. Голобуцький.

За повідомленням ЗМІ, у США також назвали надання томосу про автокефалію незалежній Православній церкві України історичним досягненням для майбутнього держави. Зокрема, з такою заявою виступив держсекретар Сполучених Штатів Америки М. Помпео, наголосивши, що його країна підтримує свободу релігій і право членів релігійних груп вільно сповідувати свою віру без зовнішнього втручання. «Оголошення про надання автокефалії незалежній Православній церкві України є історичним досягненням для України, яка будує своє власне майбутнє. Користуючись цією нагодою, США висловлюють свою непохитну підтримку суверенітету та незалежності України», – наголосив М. Помпео (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/society/ukraina-otrimala-tomos-v-ssha-vislovilisya-pro-avtokefaliyu-ptsu.htm>. 2019. 10.01).

Держсекретар привітав заяву митрополита Епіфанія щодо відкритості Православної церкви України для всіх православних вірян.

Проте серед українських політиків і експертів багато тих, хто скептично або з обережністю ставиться до цієї події. Зокрема, як зазначив експерт з релігії Інституту світової політики Я. Коцюба, після створення автокефальної церкви в Україні та отримання томосу всі українські храми і їхнє майно на окупованих територіях Криму й Донбасу вважатимуться захопленими (URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/pislia-otrymannia-tomosu-ukrainski-tserkvy-v-krymu-ta-ordlo-budut-vvazhatysia-zakhopleni-ekspert-183114.html>. 2018. 17.12). За його словами, за канонічним правом після надання томосу територія Криму належатиме Православній церкві України, тобто автокефалії. «І таким чином виникає додатковий конфлікт щодо юрисдикційної приналежності Криму, але, звісно, Росію це не зупиняє і не зупинятиме», – зазначив експерт.

Крім того, на його думку, Українська православна церква Московського патріархату не є окремою церковною структурою. Вона може вважатися такою лише у юридичній площині України. «Наприклад, у юридичній площині Росії вона (УПЦ МП) не є окремою структурою. У статуті Російської православної церкви зазначено, що це частина РПЦ. Це не є окрема організація в церковному плані», – вважає Я. Коцюба.

Натомість експерт А. Головачов розглядає надання автокефалії в політичній площині. Він вважає, що томос про автокефалію ПЦУ, підписаний Вселенським патріархом Варфоломієм у Стамбулі, є не тільки передвиборною технологією Президента П. Порошенка, а й гарантією для нього від кримінального переслідування. «Томос – це ще й гарантія П. Порошенку від кримінального переслідування. Ну, у кого підніметься рука на людину, яка “реалізувала вікову мрію українців”? Новому Президенту, хто б ним не став, дістанеться важка спадщина. Доведеться приймати непопулярні рішення за вимогами МВФ, розв’язувати проблему з боргами, отримати всю красу після запуску “Північного потоку-2”. Крім того, виборці, які приведуть нового Президента до влади, неодмінно вимагатимуть від нього кримінального переслідування П. Порошенка. І якщо новий гарант цього не робитиме, то його рейтинг через півроку просто обвалиться», – вважає А. Головачов (URL: <https://elise.com.ua/2019/01/05/tomos-dlya-ukrainy-ekspert-obyasnil-v-chem-gesheft-poroshenko>. 2019. 5.01).

За його словами, статус «другого князя Володимира» забезпечить П. Порошенку потужну моральну підтримку та захист від переслідування. «Підуть масові петиції від національно свідомих на ім’я нового Президента, захвилюється новоспечена церква тощо. Ми – країна неправова, керуємося не законами, а допотопними поняттями та архаїчними уявленнями про справедливість і законність. Ігнорувати це новий Президент не зможе. Виникне патова ситуація – виходом з неї, як не дивно, може бути указ або навіть закон ВР про звільнення П. Порошенка від кримінального переслідування», – вважає експерт, не вказуючи причину кримінального переслідування.

А. Головачов, як і деякі його колеги, прогнозує, що до 31 березня П. Порошенко влаштує в країні просто «форменну релігійну істерію» у зв’язку з отриманням томосу. Подібну думку оприлюднив і голова організації «Майдан закордонних справ» Б. Яременко, який заявив, що прямі й непрямі витрати – мільйони, скоріше за все, десятки мільйонів гривень – стільки приблизно може коштувати президентський «томос-тур» країною для платників податків.

За його словами, повноваження і функції Президента, гарантовані Конституцією, не надають йому право їздити країною, щоб демонструвати, показувати, оспівувати, молитися, інформувати про томос для Православної церкви в Україні. Адже «тема релігії, духовного, культурного розвитку цілком поза компетенцією Президента», чомусь вважає Б. Яременко. На його переконання, Президент П. Порошенко, досягнувши створення в Україні помісної православної церкви та отримання для неї томосу Вселенського патріархату, зробив важливу й корисну справу. Важливу і корисну з точки зору національної безпеки України. Проте всі інші складові питання – історія, справедливість, єдність православ’я – не можуть бути предметом професійної діяльності Президента (URL: <https://p-p.com.ua/news/desyatky-milioniv-gryven-na-bilbordy-tsina-piaru-poroshenka-dlya-ukraintsiv>. 2019. 13.01).

Крім того, Б. Яременко вважає, що президенти України, безумовно, можуть подорожувати Україною у справах, виконуючи свої обов'язки. Закони встановлюють порядок таких поїздок. Але будь-яке пересування Президента поза рамками офісу чи резиденції ініціює рух величезної бюрократичної машини: починають реалізовуватися безпекові, організаційні, логістичні та інші процедури. Тому порахувати вартість поїздки Президента країною надзвичайно важко, оскільки фінансові складові поділені між багатьма учасниками процесу – Адміністрація Президента в особі ДУС України, Державне управління охорони, МВС, СБУ, Міноборони, органи місцевої влади, приватні особи. Крім того, фінансування поїздок починається за кілька днів до поїздки – за маршрутом виїздить передова група співробітників протоколу та охорони. «У регіонах, обличивши виконання повсякденних обов'язків і справ, до опрацювання найрізноманітніших аспектів програми залучаються десятки співробітників обласних і районних адміністрацій, поліції, СБУ, інших служб. Загалом, думаю, що на етапі підготовки програми, опрацювання маршрутів пересування, схем харчування, розміщення, перевірки будівель, персоналу тощо працюють близько 100–150 осіб», – зазначив Б. Яременко.

Щоправда, якщо слідувати логіці Б. Яременка, Президент України взагалі не повинен їздити країною, адже будь-яка поїздка затратна. «Адже це все зарплати, добові, готельні, білети, видатки на пальне (і все це, як правило, поза рамками запланованих витрат)», – вважає експерт. Він робить висновок, що оскільки поїздки Україною Президента П. Порошенка не виглядають законними, то всі видатки на їх організацію є незаконними теж. Відтак мільйони чи десятки мільйонів гривень перетворюються на використанні нецільовим способом кошти державного бюджету і розв'язанням проблем одного громадянина України П. Порошенка за рахунок решти громадян України. «І все це для того, щоб громадянин П. Порошенко міг, усунувшись від виконання обов'язків Президента, займатися своєю виборчою кампанією. Що також є порушенням закону», – наголосив Б. Яременко.

У свою чергу політолог Е. Наримбай також жорстко розкритикував участь П. Порошенка в процесі формування автокефалії української церкви, який би мав займатися економікою. «Томос – це успіх, але виборець судить по економіці, а там хвалитися П. Порошенку нічим... Так, можна отримати статус найбіднішої країни у ЄС, але це нічого не дасть людям. Чому 27 років не виходить в Україні вступити в НАТО і Євросоюз? Що заважало П. Порошенку за п'ять років провести реформи, а не підмінити їх томосом напередодні чергових виборів?» – наголосив політолог.

Директор Інституту аналізу та менеджменту політики політолог Р. Бортник також переконаний, що реальна мета томосу – відволікання українців від корупції, провалу реформ, бідності та ізоляції. Народний депутат України О. Онищенко вважає, що навіть створення нової церкви не допомогло П. Порошенку в боротьбі за популярність, у зв'язку з чим він рекомендує йому збирати речі й готуватися відповідати за все скоєне.

Натомість прибічники незалежної української церкви не розуміють, кому так заважає томос. Як зазначив експерт з релігійних питань, колишній священнослужитель Р. Мельниченко, для людей, які не надто близькі до церкви, з наданням автокефалії українській церкві мало що зміниться. «Для більш церковних людей, хто якимось чином послуговується церковними затребами, – життя стане простішим. Зараз непоодинокі випадки, коли церковнослужителі різних православних конфесій не визнають обряди один одного, вважаючи “не своє” хрещення чи відспівування покійного “неправильним”. Після того як українська церква стане єдиною, канонічною, страх, що якимось “неправильно” похрестив чи поховав зникне», – зазначив експерт (URL: https://24tv.ua/avtokefalna_tserkva_v_ukrayini_shho_tse_ta_shho_zminit_avtokefaliya_v_ukrayini_n955311. 2019. 6.01).

У свою чергу аналітик С. Фурса вважає, що різні релігійні організації ставляться до вірян як до «великого ринку». Оскільки в Україні 70 % людей вважають себе віруючими та при цьому беруть участь у виборах, на результати яких через них впливають і «люди в рясах», тому абсолютно ненормально, що більшу частину православних віруючих контролюють з Росії.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Давос-2019: глобальні акценти та український контекст

У швейцарському курортному місті Давос 22–25 січня відбувся 49 Всесвітній економічний форум (далі – ФЕВ), який щорічно, починаючи з 1971 р., виступає глобальним майданчиком для публічних і закритих дискусій світових лідерів, керівників великих корпорацій, бізнесменів щодо питань розвитку економіки, вироблення стратегій та шляхів міжнародної співпраці, вирішення гострих питань і обговорення важливих подій на міжнародній арені.

Цьогоріч програма форуму передбачала 350 сесій, протягом яких учасники обговорювали питання міжнародної взаємодії в епоху розвитку технологій, цифрової економіки, криптовалют, питання розвитку ринків, кібербезпеки, проблеми глобальних фінансових ризиків, прогнози в галузі енергетики, проблеми соціальної нерівності. Крім того, на порядку денному Давоського форуму було обговорення ситуації на Близькому Сході (у Сирії та Лівії). Також відбулися заходи й зустрічі на тему кліматичної кризи, дискусії про загрози, які несе погіршення умов навколишнього середовища для людства. Головною ж темою зустрічі в Давосі-2019 стала «Глобалізація 4.0: формування глобальної архітектури в епоху четвертої промислової революції».

Засновник і виконавчий директор ВЕФ К. Шваб напередодні форуму у статті «Глобалізація 4.0 – що це означає і як вона може принести користь

усім нам», пояснюючи важливість теми цього річного зібрання, написав про відмінність поняття «глобалізація» від поняття «глобалізм». «Глобалізація – це явище, рухоме технологіями та ідеями, людьми і товарами. Глобалізм – це ідеологія, яка віддає перевагу неоліберальному глобальному порядку, що переважає над національними інтересами. Ніхто не може заперечувати, що ми живемо в глобалізованому світі. Але питання про те, чи вся наша політика має бути “глобалістською”, викликає великі сумніви», – зазначив К. Шваб (URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/11/globalization-4-what-does-it-mean-how-it-will-benefit-everyone>).

Відкриваючи цього річний форум, К. Шваб зауважив, що «значна частина суспільства невдоволена й розлючена не тільки політикою та політиками, а й глобалізацією та всією економічною системою, яку вона підтримує». За його словами, одна з ключових проблем сучасності полягає в тому, що баланс між національними суверенітетами та глобальною співпрацею було втрачено. Це сталося через те, що еліти захопилися «глобалізмом» – ідеологією, яка надає пріоритет неоліберальному глобальному ладу над національними інтересами. Тож К. Шваб закликав до того, щоб наново узгодити насущні потреби суспільств із глобальними проектами еліт.

«Завдання полягає в тому, щоб відновити суверенітет у світі, який потребує співпраці. Замість того щоб закривати економіку за допомогою протекціонізму й націоналістичної політики, ми повинні створити новий соціальний договір між громадянами і їхніми лідерами, щоб кожен відчував себе достатньо захищеним вдома, щоб залишатися відкритим для світу у цілому. Якщо цього не відбудеться, то розпад нашої соціальної структури, що триває, може в кінцевому підсумку призвести до краху демократії», – переконаний засновник ВЕФ.

Крім втрати балансу між глобальним і національним, К. Шваб говорив також про баланс між пошуком прибутковості та принципом спільного блага. За його словами, відкриті ринки з їхньою конкуренцією породжують не лише переможців, а й лузерів. Крім того, явно недосконалим є перерозподіл благ на національному рівні, де посилюється відчуження між тими, хто користується перевагами сучасної економіки, і дедалі численнішим прекаріатом (найманими працівниками, які весь час перебувають у ситуації непостійної зайнятості). На думку К. Шваба, до таких наслідків призводять сучасні бізнес-моделі, що часто є рентоорієнтованими. Становище ускладнюється і вторгненням у економіку новітніх технологій, екологічними змінами та іншими чинниками.

«Від глобалізації хтось виграв, а хтось програв. Вона зіграла на руку мільйонам, сотням мільйонів людей. Але є і ті, хто програв. Сьогодні поняття соціальної справедливості набуває більшого значення. У нинішнє століття соціальних мереж ми більше не можемо дозволити собі залишити людей позаду», – вважає К. Шваб. Він пропонує переглянути ставлення до глобалізації і вибудовувати його на моральних принципах, щоб її результати

враховували інтереси всіх верств суспільства. Це допоможе зберегти й примножити технологічне майбутнє. Але чи готові сьогоднішні еліти до такого, питання відкрите (URL: <https://ua.news/ua/globalizatsiya-4-0-nadvyklyky-lyudstva-vidsutnist-lideriv-ta-inshi-pidsumky-davosu-2019>).

Такі пропозиції є слушними на тлі оприлюднених напередодні форуму міжнародною некомерційною організацією Oxfam досліджень, у яких презентують просто вражаючі факти й цифри щодо посилення нерівності у світі. Ідеться, наприклад, про те, що статки 26 світових мільярдерів зросли на 900 млрд дол. у 2018 р., тоді як загальні ресурси бідної половини людства скоротилися на 11 % (URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4056464-krakh-globalizatsii-svitovyi-rozkol-u-davosi-2019>). Половина світових багатств нині належить 1 % населення, причому за останні 10 років нерівність зросла (у 2008 р. у 1 % населення було 42,5 % світових багатств). Що стосується найбагатшої людини у світі, засновника Amazon Д. Безоса, то 1 % його статків відповідає бюджету охорони здоров'я Ефіопії, зазначають в Oxfam. Водночас 70° працездатного населення планети володіють 2,7 % сукупного багатства (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/01/24/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/davos-2019-politychni-ambicziyi-tli-antyhlobalistskyh-nastroyiv-sviti>).

Актуальність дискусії щодо глобалізації значною мірою підтвердила відмова від участі в цьогорічному форумі лідерів найбільш впливових держав світу, внутрішні суперечності яких на нинішньому етапі вийшли на перший план порівняно з глобальними проблемами. До Давоса не приїхали президенти США та Франції Д. Трамп і Е. Макрон, прем'єр-міністр Британії Т. Мей, лідер Китаю С. Цзиньпін, прем'єр Канади Д. Трюдо, очільники Зімбабве Е. Мнангагва та Ідії Н. Моді. Кожен з них відклав свої візити на престижний форум через нерозв'язані проблеми чи неспокійну ситуацію у своїх країнах. Тож досить поширеною у ЗМІ є теза про те, що список відсутніх делегатів у Давосі цього року виявився важливішим, ніж список присутніх.

Президент США скасував заплановану поїздку до Давоса через вимушене блокування роботи ряду урядових установ (шатдаун). Про це Д. Трамп повідомив 10 січня у Twitter. «Через непоступливість демократів у питаннях охорони кордонів і велике значення безпеки для нашої нації я з повагою відмовляюся від своєї дуже важливої поїздки до Давоса, Швейцарії, на Всесвітній економічний форум. Мої найтепліші побажання й вибачення перед ВЕФ!» – написав Д. Трамп (URL: <https://www.dw.com/uk/трамп-не-поїде-на-економічний-форум-до-давоса-через-шатдаун/a-47032593>).

Утім, у контексті того, що Д. Трамп є запеклим захисником економічного ізоляціонізму та протекціонізму і в останні роки проводить політику захисту внутрішніх ринків та економічної експансії в інтересах США, обговорювана на ВЕФ тема глобалізації видається малоцікавою для нього. Водночас у ЗМІ поширеною є думка про те, що відсутність Д. Трампа на Давоському форумі з точки зору іміджу, звісно, стала втратою. Наприклад,

у минулому році візит Д. Трампа був ключовим у повідомленнях ЗМІ попри те, що він жодним чином не долучився до дискусії про глобальні проблеми (URL: <https://www.dw.com/uk/еліти-в-снігу-чого-очікувати-від-чергового-форуму-в-давосі/a-47139963>).

Президент Франції Е. Макрон пояснив відмову від поїздки на форум завантаженим графіком, зокрема проведенням національних дебатів на тлі протестів «жовтих жилетів» у країні. Вулиця фактично диктує французькому лідеру політику державного протекціонізму, вимагаючи захисту прав простого французького платника податків, далекого від глобальних екологічних проблем і пов'язаних з цим процесом ризиків. У такій ситуації їхати на Всесвітній економічний форум, який заслужено став одним і головних дискусійних майданчиків для обговорення глобальних тенденцій у світі, для французького лідера було б недоречно.

Прем'єр-міністр Великої Британії Т. Мей скасувала візит у Швейцарію у зв'язку з необхідністю приділити більше уваги питанням щодо Brexit, а також досягти компромісу з парламентом щодо ухвалення сприятливих для Великої Британії умов виходу з ЄС. У своєю чергу лідер Китаю С. Цзиньпін скасував поїздку через посилення торгових війн, ініційованих США. Натомість до Давосу приїхав його заступник В. Цишань. Обмеження Китаєм символічною участю в Давоському форумі можна пояснити й тим, що наразі КНР зосереджується на регіональній політиці. У рамках цього курсу ініційовано створення азійського економічного форуму, активно розвивається «аналог» Міжнародного валютного фонду – Азіатський банк інфраструктурних інвестицій.

Прем'єр-міністра Канади Д. Трюдо минулоріч критикували за те, що його поїздка в Давос обійшлася канадському бюджету надто дорого – понад 500 тис. дол. Тож цього року політик вирішив відмовитися від участі у форумі. Е. Мнангава скасував поїздку через ескалацію протестів у Зімбабве, під час яких уже загинуло десятки людей, а індійський прем'єр Н. Моді вирішив за доцільне не летіти у Швейцарію напередодні складних виборів весною цього року.

Російського ж президента В. Путіна в Давосі й не чекали – як через санкції до Росії та її кремлівських еліт, так і через небажання багатьох світових лідерів спілкуватися з ним. Хоча В. Путін не відвідує ВЕФ з 2009 р. Цього року російський прем'єр Д. Медведєв узагалі порушував питання про доцільність участі російської делегації у форумі, але росіяни все ж прибули, щоправда, їхню делегацію очолював міністр економічного розвитку М. Орешкін.

Загалом серед гостей 49 Всесвітнього економічного форуму було близько 70 глав держав і урядів, зокрема прем'єр-міністри Японії, Нідерландів, Італії, Іспанії, Вірменії, канцлер Німеччини А. Меркель, президент Бразилії Ж. Болсонару, президент Азербайджану І. Алієв, президент Афганістану А. Гані, президент Іраку Б. Салех, президент

Швейцарії У. Маурер, заступник голови КНР В. Цішань та ін. Присутнім був і член королівської родини Великої Британії принц Вільям.

Традиційно в зібранні взяли участь керівники найбільших міжнародних організацій: Генеральний секретар ООН А. Гутерреш, директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду К. Лагард, президент Світового банку Д. Кім, генеральний директор СОТ Р. Азеведо, Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг. Крім того, приїхало 300 міністрів, 1 тис. керівників підприємств, а також науковці та представники екологічних організацій.

У своїх виступах під час Всесвітнього економічного форуму його учасники зосереджувалися на основних викликах, які, на їхню думку, стоять перед світом. Вільна торгівля, застереження щодо зростання націоналістичних сил, посилення нагляду за роботою банківського сектору заради недопущення нової фінансової кризи, кліматичні зміни та посилення ролі жіноцтва в економіці – основні теми цього річного форуму. Однак погляди на ці та інші проблеми та підходи до їх розв'язання світовими лідерами, проголошені на давоському майданчику, були часом кардинально протилежними, що значною мірою ілюструє політичні перипетії в сучасному світі.

Так, нещодавно обраний президент Бразилії Ж. Болсонару, якому випала честь відкривати форум, виступив у дусі своїх правих ідеологічних переконань. Бразильський президент, зокрема, заявив, що разом з лідерами Аргентини й Чилі подбає, щоб «ліві не переважали в цьому регіоні». Ж. Болсонару під час виступу визначив подальші напрями роботи уряду своєї країни щодо зовнішніх і внутрішніх справ. Його місія, за словами президента Бразилії, полягає в забезпеченні необхідного країні економічного зростання, враховуючи при цьому екологічний фактор. «Наша місія сьогодні полягає в тому, щоб і далі вживати заходи з охорони навколишнього середовища і біорізноманіття та водночас забезпечувати необхідний країні економічний розвиток, при цьому пам'ятаючи, що два ці завдання нероздільні та взаємопов'язані», – наголосив Ж. Болсонару (URL: <https://ua.news/ua/globalizatsiya-4-0-nadvyklyky-lyudstva-vidsutnist-lideriv-ta-inshi-pidsumky-davosu-2019>).

Крім того, президент наголосив, що докладатиме максимум зусиль, аби зробити Бразилію більш відкритою для міжнародної торгівлі та внести її до списку 50 держав з найкращим інвестиційним кліматом (URL: <https://rubryka.com/article/davos-2019>).

Ще один представник правого істеблїшменту італійський прем'єр-міністр Д. Конте очікувано наголосив на небезпеці посилення міграційних потоків і поступовому занепаді системи відносин, що функціонує між ключовими політичними гравцями. Також він зазначив, що нині авторитет і дієвість «Європейського проекту», який звикли вважати «щитом» від усіх економічних та соціальних негараздів, перевіряють на міцність нові реалії. Прем'єр-міністр наголосив, що досвід Італії в боротьбі з цими негативними явищами може послужити прикладом для інших країн. Д. Конте, зокрема,

запевнив, що основою внутрішньополітичного бачення розвитку Італії є люди й турбота про них. «Саме в контексті людського виміру й треба вибудувати подальші політичні та економічні взаємозв'язки», – підсумував він.

Канцлер Австрії С. Курц був поміркованіший у своїх заявах, однак теж не втратив нагоди піддати критиці європейські інституції. Він запропонував надати ЄС більшої фінансової динамічності, обмежити міграційні потоки, припинити торговельні суперечки зі Сполученими Штатами Америки та уникнути «жорсткого Brexit».

Канцлер ФРН А. Меркель натомість висловила прямо протилежні меседжі. Вона описала існуючий порядок як «похмурий», а націоналізм і популізм назвала одними з головних загроз. «Перед нами стоять виклики – це популізм, націоналістичні рухи. Ми повинні їм протистояти. Можливо, ця боротьба стане ще більш очевидною і жорсткою. Я і члени нашого уряду, ми будемо боротися за те, щоб багатостороння політика не обмежувалася Європейським Союзом, щоб він став тією силою, яка допоможе нам знайти відповіді на нові виклики».

«Я вважаю, що ми повинні розуміти наші національні інтереси так само, як розуміємо інтереси інших країн. Нам треба створювати ситуації взаємного виграшу та будувати подальший мультилатералізм», – наголосила А. Меркель. Разом з тим канцлер не проігнорувала такі тривожні тенденції, як відлуння світової фінансової кризи, що досі відчувається в банківському секторі, зокрема у відсотковій політиці центральних банків. Також канцлер наголосила, що питання боротьби зі змінами клімату є першочерговим для усіх держав (URL: <https://rubryka.com/article/davos-2019>).

З аналогічними закликами виступив на форумі прем'єр-міністр Японії С. Абе. Його виступ відрізнявся різкою критикою протекціонізму, який украй негативно, на думку японського лідера, впливає на розвиток світової економіки. У своїй промові він наголосив на готовності Японії надалі укріплювати вільний, відкритий і визначений правилами світовий порядок. Він окреслив стратегічні напрями японської економіки, такі як більше залучення жінок та іноземних працівників на ринку праці, а також підвищення заробітної платні. Також прем'єр зауважив, що 30 грудня в силу вступила Комплексна та прогресивна угода про Транстихоокеанське співробітництво, а Договір економічного партнерства між Японією і ЄС набуде чинності 1 лютого. Він заявив, що від цих масштабних угод користь отримають усі держави. Загалом С. Абе закликав країни відновити довіру до системи міжнародної торгівлі. Вона повинна бути чесною, прозорою, ефективною у сфері захисту персональної власності, а також електронної комерції та державних закупівель. Також прем'єр нагадав, що на саміті G-20, що відбуватиметься в червні поточного року в Токіо, він керуватиме проведенням дискусій щодо кліматичних змін, цифрових даних і електронного урядування (URL: <https://rubryka.com/article/davos-2019>).

З аналогічними меседжами виступив і заступник голови КНР В. Цішань, що присвятив свій виступ критиці торгових бар'єрів і штучних перешкод у світовій торгівлі. Він назвав глобалізацію неминучим трендом історії та розкритикував економічну політику президента США Д. Трампа. Не називаючи імен, він усе ж дав зрозуміти, про кого йдеться, попередивши, що на «міжнародний порядок» нападають «односторонність, протекціонізм та популізм». Чітка альянція на політику Д. Трампа прослідковувалася і в тезі про неприйняття Китаєм практики залякування слабшого та самопроголошеної вищості. У цьому ж контексті В. Цішань закликав не звинувачувати КНР у масовому переміщенні виробничих процесів у країни, що розвиваються. «Нам треба зробити пиріг більшим і подумати, як розділити його справедливо. Перекладання провини за свої проблеми на інших їх розв'язанню не сприятиме», – зазначив заступник лідера КНР.

Позицію Вашингтона через відеозв'язок озвучив держсекретар США М. Помпео, який серед загроз світопорядку назвав зовсім не дії нинішнього керівництва США, а зовнішню й торгову політику Китаю ([URL: https://ukr.segodnya.ua/world/wnews/davos-nynche-ne-tot-1211774.html](https://ukr.segodnya.ua/world/wnews/davos-nynche-ne-tot-1211774.html)).

У своїй промові директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду К. Лагард наголосила, що «організація переглядає свій економічний прогноз на 2019–2020 рр. у сторону пониження. За прогнозом МВФ, у 2019 р. світова економіка зросте на 3,5 %, а у 2020 р. – на 3,6 %. Минулого року в МВФ були дещо оптимістичніші до своїх прогнозів і заклали цифру зростання на рівні 3,7 % на 2019 р.

Досить істотно змінився й прогноз зростання економіки США та Китаю на 2019 р. – з 2,9 % минулого року до 2,5 % та із 6,6 до 6,2 % відповідно. До слова, нинішній рік стане вже другим за ліком, коли економіка Китаю почала своє поступове сповільнення – за останні 20 років вона стабільно зростала ([URL: https://www.slovoidilo.ua/2019/01/24/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/davos-2019-politychni-ambicziyi-tli-antyhlobalistskyx-nastroyiv-sviti](https://www.slovoidilo.ua/2019/01/24/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/davos-2019-politychni-ambicziyi-tli-antyhlobalistskyx-nastroyiv-sviti)).

Сповільнення росту світової економіки, за словами К. Лагард, породжує нові ризики. «Якщо уявити, що світова економіка – це біатлоніст, то минулого року вона рухалася з порівняно високою швидкістю, однак нині схил закінчився і тепер дорога веде нагору. Хоча цей маршрут досить комфортний для руху, усе ж дотримуватися його важче. І навіть якщо світова економіка продовжує рухатися вперед, вона стикається із суттєво більшими ризиками, частина з яких політично обумовлені», – пояснила очільник МВФ.

За її словами, вищі тарифи та зростаюча невизначеність майбутнього торговельної політики призвели до зниження цін на активи й посилили ринкову нестабільність. У свою чергу, це призвело до погіршення фінансових умов для країн з розвинутою ринковою економікою, що становить основний фактор ризику у світі з великим борговим тягарем. Світові борги сьогодні нараховують 250 трлн дол., що при погіршенні фінансових умов і торгових кризах можна вважати провісниками світової

рецепії (URL: <https://ua.news/ua/globalizatsiya-4-0-nadvyklyky-lyudstva-vidsutnist-lideriv-ta-inshi-pidsumky-davosu-2019>). «Це не означає негайного настання глобальної рецесії, однак ризик більш різкого спаду зріс. Якщо додати до цього геополітичні хвилювання та розчаровуючі довгострокові перспективи щодо зростання, отримаємо економічну картину, яку можна охарактеризувати чітким посланням: усуньте вразливості, що залишаються, та будьте готові до серйозного сповільнення. Для багатьох країн це означає використання нинішнього моменту зростання з метою створити більше політичного простору для дій. Завдання полягає в тому, щоб зробити економіки держав стійкішими та інклюзивнішими, а також посилити співпрацю», – зазначила К. Лагард.

На її думку, досягнення більшої стійкості можливе за умови скорочення державного боргу. Грошово-кредитна політика повинна бути орієнтованою на дані, а валютний курс – відігравати роль амортизатора. Це вдалий час для економічних реформ, спрямованих на стимуляцію ринку праці та інвестиції в інфраструктуру. К. Лагард також наголосила, що країни, залишаючись вірними ідеям цифрової революції, мають пам'ятати, що всі ці зусилля спрямовані на людей. Тому треба допомагати працівникам, усуненим через автоматизацію, і створювати нові можливості для жінок та молоді. Політику співпраці в цих сферах очільник МВФ назвала «новим мультилатералізмом» (багатополярністю). Вона закликала до подвоєння зусиль, спрямованих на подолання корупції, ухилення від податків, боротьбу з екологічними викликами.

Власне тема екології була серед пріоритетних під час 49 Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Тональність дискусії з цього питання визначив звіт про глобальні ризики 2019 р., оприлюднений напередодні форуму. Серед найбільш імовірних ризиків, на думку експертів ВЕФ, перші три позиції посідають екологічні проблеми: екстремальні погодні явища, неготовність до кліматичних змін і стихійні лиха. Далі за ступенем імовірності йде шахрайство з даними і їх крадіжка, кібератаки, штучні екологічні проблеми, масова міграція, втрата біорізноманіття, криза водопостачання та «економічна бульбашка». Але перше місце в цьому рейтингу посідає зброя масового знищення.

Варто зазначити, що зброя масового знищення та екстремальні погодні явища вже третій рік поспіль названо основними світовими загрозами. Тоді як ще майже 10 років тому головні глобальні ризики носили виключно економічний характер. У 2010 р. це був обвал цін на активи, у 2011 р. – шторми та циклони (імовірний ризик) і фінансова криза. З 2012 до 2014 р. найбільш імовірним ризиком називали розрив у доходах населення, а небезпечним – системні фінансові збої та фінансову кризу. Після 2014 р. характер глобальних ризиків змінився. Експерти ВЕФ стали побоюватися міждержавних конфліктів, неконтрольованої міграції, кризи водопостачання та кліматичних змін.

«Сьогодні ми живемо в еру безпрецедентних ресурсів і технічного прогресу. Проте для багатьох з нас це також час особливої небезпеки. Тому ми потребуватимемо вдвічі більших зусиль на міжнародному рівні щодо ряду підходів: виробництва технологій, торгівлі та міграції. Також потрібні будуть ресурси на подолання нерівності та соціальний захист», – написав у передмові до звіту Б. Бренде, президент ВЕФ (URL: <https://landlord.ua/news/ekstremalna-pohoda-stykhiini-lykha-ta-vumyrannia-tvaryn-shcho-chekaie-svit-2019-ho>).

Найбільше занепокоєння серед опитаних експертів викликала екстремальна погода та недалекоглядні політичні рішення у сфері екології. Це позначиться насамперед на агросекторі, адже в тих чи інших регіонах може призвести до падіння врожаїв, ідеться у звіті.

Крім того, у 2019 р. триватиме тенденція скорочення світового біорізноманіття. Біологічні види тварин і рослин скоротилися на 60 % з 1970 р. І 2019 р. не стане винятком. Втрата біорізноманіття негативно впливає на харчування людей в усьому світі та може призвести до падіння соціально-економічного розвитку, зниження продуктивності, навіть до послаблення регіональної безпеки.

Перед цим було також оприлюднено дослідження щодо ймовірних кліматичних змін учених Оксфордського університету, у якому взяли участь 23 науковця під керівництвом М. Спрінгманна. Найбільшою загрозою на сьогодні вчені назвали викиди парникових газів, що утворюються в результаті вирощування, перероблення, упакування й транспортування продуктів харчування. Понад дві третини цих викидів припадає на виробництво м'яса. Тому дослідники й радять скорочувати його споживання. Споживачам, особливо тим, які мешкають у країнах з високим рівнем доходу і щодня їдять м'ясо, учені радять перейти на рослинну гнучку дієту. Це добре впливатиме як на здоров'я людей, так і на клімат. Якщо в усьому світі люди, які нині надають перевагу м'ясу, перейдуть на рослинний раціон, то до 2050 р. вдасться скоротити майже вдвічі викиди парникових газів, у яких «винна» їжа. У бідних країнах, де люди вживають мало м'ясних і молочних продуктів, підходить менш агресивний підхід до зміни раціону. Учені також радять більш раціонально використовувати землю, прісну воду та продукти харчування. Адже близько третини їжі сьогодні йде на смітник – вона псується, інколи навіть не потрапляючи до споживача (URL: <https://landlord.ua/news/dymka/izhte-menshe-chervonoho-m-iasa-chomu-eksperty-radiat-zminyty-ratsion-zarady-klimatu>).

Глобальне потепління клімату й методи боротьби з ним стало головною темою першого робочого дня ВЕФ-2019. У контексті змін клімату цікавий виступ сера Д. Аттенборо, одного з найвидатніших у світі натуралістів. Багато хто вважає його піонером документальних фільмів про природу. Він був ведучим і головним творцем десяти знаменитих документальних серіалів про природу (10-й було закінчено восени 2009 р.), які детально розповідають про всі види життя на землі та про їх взаємодію. Його розмова під час

Давоського форуму з принцом Вільямом, а також з колишнім віцепрезидентом США А. Гором і прем'єром Нової Зеландії Д. Ардерн стала чи не найочікуванішою подією форуму (URL: <https://hromadske.ua/posts/forum-udavosi-chomu-ne-poyihali-svitovi-lideri>).

На думку захисника природи Д. Аттенборо, людям треба пильно стежити за власною діяльністю. Інакше певним видам загрожує знищення, яке люди можуть навіть не помітити. «Ми настільки змінили світ, що вчені говорять про нову геологічну епоху – епоху людей. Кроки, які міжнародна спільнота зробить протягом найближчих кількох років для розв'язання екологічних проблем, матимуть великий вплив на подальші тисячоліття», – вважає Д. Аттенборо.

Принц Вільям у свою чергу назвав кроки світових лідерів на шляху розв'язання екологічних проблем нерішучими. Д. Аттенборо пояснив це тим, що «зв'язок світу природи зі світом міста, з людським суспільством з часів промислової революції слабшав. Ці світи віддалялися один від одного. Ми не усвідомлювали наслідків нашої діяльності. Тепер же ми бачимо, що майже все те, що ми робимо, відлунує, повертається в триразовому розмірі, має наслідки для всієї природи. Тобто ми зобов'язані замислюватися про наслідки своїх кроків, тому що ми здатні знищувати живу природу, навіть не усвідомлюючи це», – відповів принцу сер Д. Аттенборо (URL: <https://ru.euronews.com/2019/01/22/davos-climate-bolsonaro#>).

Людству потрібен план боротьби з екологічними проблемами, сказав британський натураліст на Всесвітньому економічному форумі в Давосі. «Якщо люди дійсно зможуть зрозуміти, що поставлено на карту, я вважаю, вони дадуть змогу бізнесу й урядам упроваджувати практичні рішення. Як вид, ми є експертами у розв'язанні проблем. Але ми поки не сфокусувалися на цій проблемі настільки, наскільки це необхідно. Ми можемо створити світ із чистим повітрям і водою, необмеженими енергоресурсами й рибними запасами, які підтримуватимуть нас у майбутньому. Але для цього нам потрібен план», – сказав натураліст. На його думку, кроки, які міжнародна спільнота зробить протягом найближчих кількох років, матимуть великий вплив на наступні тисячоліття (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-britanskij-naturalist-attenbor-edemu-bilshe-nemaje-mi-nastilki-zminili-svit-shcho-vcheni-govorjat-pro-novij-geologichnij-eposi-eposi-ljudej-679772.html>).

Про захист навколишнього середовища як вигідний бізнес у Давосі говорив Б. Піккар, відомий швейцарський повітроплавець, засновник компанії Solar Impulse, яка займається розробленням моделей літака на сонячних батареях. «Говорити про зміну клімату з екологами немає сенсу. Вони все про нього знають. Я маю намір вести діалог з представниками ділових кіл і продемонструвати їм можливі заходи з боротьби з глобальним потеплінням і захисту навколишнього середовища. Це вигідні варіанти – створення робочих місць, фінансовий прибуток, які отримають промисловість, торгівля і т. д. Ви можете захищати навколишнє середовище

й одночасно заробляти. Ось що я хочу донести до всіх, і Давос – підходяще для цього місце», – висловив упевненість Б. Піккар.

Виконавчий директор Міжнародного енергетичного агентства Ф. Бірль у рамках Давоського економічного форуму заявив, що досі один мільярд людей на Землі не мають доступу до електроенергії, більшість з них жителі Африки. Він упевнений, що найбільша проблема, що впливає на кліматичні зміни на Землі, – це потужні електростанції.

Під час дискусій у Давосі обговорювалися також проблеми забезпечення людства продовольством, зберігаючи водночас природні ресурси, що забезпечують його виробництво. Зазначалося, що, імовірно, до 2050 р. це стане найбільшою проблемою, з якою коли-небудь стикалося людство (URL: <https://responsiblefuture.com.ua/globalizatsiya-kiberataki-i-psihichne-zdorov-ya-davos-2019-u-faktah-i-tsitatah>).

Звучали також тези про те, що ліси є найбільш ефективним з точки зору економіки способом контролю рівня парникових газів у атмосфері, тож збереження лісів є найважливішим елементом забезпечення майбутнього сільськогосподарського виробництва та продовольчої безпеки.

На форумі було визнано, що клімат є важливою складовою успіху в аграрній галузі. Підвищення температури, зміна погодних умов і збільшення частоти екстремальних погодних явищ, зумовлених зміною клімату, значно вплинуть на врожайність і поставлять під сумнів нашу здатність прогодувати населення планети, яке збільшується. Найбільший потенціал збалансувати ситуацію щодо світової продовольчої безпеки має, на думку фахівців, соя. Тому вони закликають подвоїти її виробництво до 2050 р., проте стимулювати фермерів компенсаціями за те, щоб задля цього не вирубували ліси.

Ішлося також про збереження морських ресурсів. Виконавчий директор REV Ocean Н. Йенсен повідомила, що за останні 40 років втрачено 40 % життя в океанах. Представник National Geographic Society Е. Сала констатував, що понад 50 % поверхні океанів заповнено промисловою рибною ловлею. Дев'яносто відсотків великої риби в океанах, у тому числі тунця й акул, уже зникли. «Ми з'їли їх за останні 100 років», – зазначає він.

Учасники форуму говорили також про те, що величезну можливість для скорочення викидів парникових газів, обмеження забруднення повітря й шуму надає електрифікація транспорту. Особливо це актуально для великих міст і їхніх центрів. Муніципалітети беруть на себе зобов'язання створити зони з нульовим рівнем викидів до 2030 р., а в кількох містах Європи вже є зони з низьким або нульовим рівнем викидів.

Перехід на електромобілі дав можливість ІКЕА прискорити час доставки замовлень клієнтам і зменшити витрати. Представники компанії кажуть, що це не тільки добре для навколишнього середовища і клієнтів, а й для бізнесу.

Електромобілі становлять майже половину ринку в Норвегії. У цій країні також є найбільша у світі станція швидкої зарядки, здатна заряджати до 28 автомобілів одночасно за півгодини.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі сер Д. Аттенборо розпочав глобальну онлайн-акцію «Голос для планети». Вона закликає світових лідерів домовитися щодо нового курсу для природи та людей у 2020 р., щоб зупинити й змінити вплив людства на природу та захистити нашу планету.

«Голос для планети» закликає підписати спеціальну петицію, вказавши своє ім'я, але також і пообіцяти змінити власний спосіб життя на більш бережливий до ресурсів планети. Політичним і бізнес-лідерам у Давосі було запропоновано зареєструватися і взяти на себе зобов'язання вирішувати питання втрати природи, перш ніж шкода буде непоправною.

Всесвітній фонд природи WWF та ще 22 міжнародні організації вже висловили свою підтримку кампанії. «Людська діяльність майже довела планету до межі. Опитування, проведене перед ВЕФ, показало, що екологічні загрози є найбільшою небезпекою для світової економіки. Поточні глобальні зусилля з розв'язання екологічних проблем не працюють. Потрібна нова відповідь, і якраз сьогодні настав час діяти, поки не стало занадто пізно», – ідеться у заяві (URL: http://wwf.panda.org/wwf_news/?uNewsID=342090&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+wwf%2Fnews+%28WWF+-+News%29&utm_content=Google+Feedfetcher).

Водночас у Давосі WWF наполегливо домагається термінових і безпрецедентних дій для «Нового курсу для природи і людей» у 2020 р. «Немає сумніву, що ми знищуємо нашу планету швидше, ніж будь-коли, з катастрофічними наслідками для нас самих. Але ще не все втрачено. Ми знаходимося в критичній точці, де рішення, які ми приймаємо, мають потенціал, щоб поставити нас на шлях до кращого майбутнього. Для цього нам потрібні політичні та ділові зобов'язання на найвищому рівні. Ось чому нам потрібна нова угода для природи і людей, щоб об'єднати нас усіх у пошуку комплексних рішень для трьох найбільших викликів нашого часу – зміни клімату, відновлення природи та годування населення світу», – зазначив М. Ламбертіні, генеральний директор WWF International.

«Голос для планети» стане наочною демонстрацією глобального запиту на дії для порятунку нашої планети та буде представлений главам держав у 2020 р., коли нові глобальні цілі щодо природи буде встановлено урядами всього світу.

«Україна так само може долучитися, – зазначає Т. Карпюк, координатор з екоосвіти та мобілізації молоді WWF в Україні. – Кожен з нас може віддати свій голос – просто проголосувавши в Інтернеті або почавши активно діяти та розмовляти з владою щодо збереження навколишнього середовища. У нас є шанс все змінити – світові лідери починають розуміти екологічну бомбу, з якою ми стикаємося. І Давос гарний приклад цьому. Ще

десятиліття тому тут майже не піклувалися про довкілля, а сьогодні всі в Давосі знають, що ігнорування екологічних проблем більше неможливе».

З акцією щодо захисту природи на Всесвітній економічний форум у Давосі приїхала зі Швейцарії 16-річна Г. Тунберг. Вона приїхала потягом, оскільки це більш екологічний транспорт. Раніше Г. Тунберг протестувала декілька місяців, вимагаючи від влади Швеції відреагувати на проблему зміни клімату. Після цього до ініціативи Г. Тунберг приєдналися школярі з інших країн. Також у грудні вона виступила на світовому саміті в Катовіце, присвяченому змінам клімату. Перед різдвяними канікулами до руху Г. Тунберг Climate Strike приєдналися школярі в Цюриху та Берні, а 18 січня в Женеві, Базелі, Аргау й інших швейцарських містах. На акції в Брюсселі молоді люди несли плакати з гаслами «Динозаври теж думали, що у них є час» і «Будь частиною рішення, а не забруднення». Популярним гаслом серед німецької молоді став слоган «У нас немає планети Б» (URL: <https://hromadske.ua/posts/na-forum-u-davosi-priyihala-16-richna-zahisnicya-prirodi-greta-tunberg>).

Звернувшись до учасників форуму, Г. Тунберг зазначила, що багато з присутніх на заході «точно знають, якими цінностями вони жертвують заради того, щоб продовжувати заробляти шалені суми грошей». На думку Г. Тунберг, цим людям варто відкласти свої економічні цілі в сторону, «щоб зберегти умови життя для людства в майбутньому».

Молоді активісти закликають світових лідерів і керівників великих компаній дотримуватися цілей Паризької кліматичної угоди, яка набула чинності 4 листопада 2016 р. Угода передбачає дії щодо недопущення зміни клімату. Мета Паризької угоди – до кінця століття утримати глобальне потепління в межах 2°C порівняно з доіндустріальною епохою. Обмеження глобального потепління 1,5°C зазначено в ньому як додаткова мета (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/society/u-nas-nemaje-planeti-b-jevropejski-shkoljari-vijshli-na-mitingi-v-zahist-klimatu-690280.html>).

Для України, як і більшості інших країн, участь у Всесвітньому економічному форумі – питання іміджу, нагода встановити контакти та знайти підтримку лідерів провідних держав, домовитися про співпрацю зі світовими компаніями й продемонструвати потенціал економічно-привабливої для інвестицій держави. Українська делегація на нинішньому форумі в Давосі була чисельною, як ніколи. Крім діючого Президента України П. Порошенка, який очолював делегацію, у форумі взяли участь в. о. міністра охорони здоров'я У. Супрун, міністр фінансів О. Маркарова, віце-прем'єр-міністр з питань євроінтеграції І. Климпуш-Цинцадзе, київський міський голова В. Кличко, ряд народних депутатів, членів уряду, держслужбовців високого рангу, експертів і бізнесменів. Також до Швейцарії поїхали деякі кандидати на пост Президента, зокрема Ю. Тимошенко, А. Гриценко та экс-міністр екології І. Шевченко.

Під час ВЕФ-2019 українці зуміли провести багато зустрічей і акцій інформаційно-рекламного характеру та досягти реальних домовленостей.

Майданчиком для цього став «Український дім», який уже другий рік поспіль працював у Давосі. Співорганізаторами «Українського дому» стали Українська асоціація венчурного та приватного капіталу (UVCA), Western NIS Enterprise Fund (WNISEF), Фонд В. Пінчука та Horizon Capital. Головним спонсором «Українського дому» в Давосі стала компанія Temerty Foundation, панельними спонсорами – Благодійний фонд Б. Гаврилишина, Business 100, EBS, Effective Investments LLC, First Generation Capital, Hillmont Partners, ICU, IT Ukraine Association, TA Ventures, TIU Canada та UFUTURE Investment Group. «Український дім» у Давосі підтримали також UkraineInvest, Національна інвестиційна рада, Світовий конгрес українців, Аспен-інститут, Аспен-інститут Київ і Атлантична рада США (URL: <https://rubryka.com/2019/01/22/ukrayinskyj-dim-davos>).

Дискусії на майданчику «Українського дому» в Давосі відбувалися в рамках теми: «Україна: Креативність. Інновації. Можливості» та були присвячені технологіям, інноваційним джерелам енергії, проблемі приватності у цифрову епоху, лідерству, жінкам-новаторам тощо. Тут обговорювали інвестиційний потенціал і бізнес-можливості України, представляли вітчизняні стартапи та проекти у сферах ІТ, аграрного сектору і поновної енергетики.

За оцінкою видання «Український тиждень», тематика «Українського дому» була ретельно підлаштована під тональність форуму, але вона не зовсім відповідає переліку проблем, які хвилюють українське суспільство і які стоять перед нашим керівництвом. Але для того щоб бути почутими в Давосі, треба говорити «давоською» мовою й оперувати «давоськими» сенсами, визнає видання (URL: <https://tyzhden.ua/Economics/225796>).

В «Українському домі» 23 січня відбулося засідання Національної інвестиційної ради, де головував Президент П. Порошенко. Учасники підписали кілька інвестиційних угод. Найгучніший резонанс викликало укладення інвестиційного договору про будівництво інноваційного вітрового енергетичного комплексу «Сиваш» у Запорізькій області. Підписантами угоди виступили норвезька компанія NBT, французька Total і Європейський банк реконструкції та розвитку. Загальна сума інвестицій упроект становитиме близько 450 млн дол. За словами П. Порошенка, укладена угода щодо енергетичного комплексу «Сиваш» – це найбільша інвестиційна угода від 2014 р.

Генеральний директор NBT Ю. Вікен під час засідання Національної інвестиційної ради України в Давосі повідомив, що компанія має у своєму розпорядженні можливості для спорудження додаткових 700–800 МВт вітрових потужностей в Україні. Будівництво може початися в найближчі шість-дев'ять місяців. На сьогодні компанія вибирає підрядників і постачальників турбін для проекту.

«Вітроелектростанція “Сиваш” потужністю 250 МВт – це тільки початок, адже протягом наступних двох-трьох років ми плануємо нові істотні інвестиції в ряд вітроенергетичних проектів в Україні. У зв'язку з

поліпшенням бізнес-клімату в Україні та успішністю цього проекту шляхом залучення міжнародного проектного фінансування ми очікуємо, що приватні комерційні інвестори й міжнародні фінансові установи побачать переваги фінансування в Україні. Крім того, ми бачимо потенційний інтерес до “зелених облігацій” як інструмента залучення коштів для наступних проектів ВЕС НВТ в Україні», – зазначив Ю. Вікен (URL: <https://ua.news/ua/norvezka-kompaniya-buduvati-v-ukrayini-vitroenergetichni-kompleksi>).

Президент П. Порошенко під час засідання Національної інвестиційної ради в Давосі наголосив, що в Україні проводяться реформи, завдяки яким збільшуються інвестиції та довіра до країни. Він нагадав, що було підписано Угоду про вільну торгівлю з Канадою, а «кілька днів тому Угоду про вільну торгівлю з Ізраїлем». «Ми віримо у відкритий світ. Ми віримо у необхідність зняття бар’єрів в міжнародній торгівлі. Ми віримо у важливість покращення інвестиційного клімату в Україні», – зауважив він. Глава держави повідомив, що Україна піднялася ще на п’ять сходинок у рейтингу Doing business.

П. Порошенко також зазначив, що вдалося забезпечити економічне зростання на рівні 3,4 %, інфляція нижче 10 % порівняно з 45 % у 2015 р., бюджетний дефіцит менше 2 %. За останній рік в Україні було відкрито 83 нові заводи за підтримки інвесторів, а за чотири роки побудовано 238 підприємств (URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/poroshenko-u-davosi-rozproviv-shcho-v-ukrajini-za-rik-vidkrito-83-novih-zavodi-563739.html>).

Глава держави також запевнив, що під час зустрічей жодного разу не почув скарг з боку бізнесу про податок на додану вартість чи про діяльність правоохоронних органів. «Це – чіткий меседж про покращення ситуації в Україні. Хочу запевнити, що ми не зупинимо реформи, не припинимо боротьбу з корупцією. У лютому ми завершуємо процедуру створення Антикорупційного суду разом з НАБУ та САП, які є абсолютно незалежними. Дві тисячі шістсот корупціонерів уже отримали вирок суду й ув’язнені. Це те, що треба донести людям», – підкреслив Президент.

Окремо глава Української держави зазначив, що днями в Лондоні Національний банк України отримав нагороду щодо прозорості в банківському секторі. «Це результат нашої боротьби з корупцією в банківській сфері», – наголосив він (URL: <https://tverezo.info/post/85235>).

Під час форуму П. Порошенко поспілкувався з головою Міжнародного валютного фонду К. Лагард, канцлером Німеччини А. Меркель, Генеральним секретарем ООН А. Гутеррешем і заступником голови КНР В. Цишанем, з якими обговорив нагальні питання щодо політичної та економічної співпраці. Зокрема, К. Лагард на зустрічі з Президентом України висловила впевненість в успішній реалізації програми співпраці з МВФ у 2019 р. Президент України та директор-розпорядник МВФ обговорили перспективи економічного зростання України у 2019 р. Було підкреслено, що дефіцит державного бюджету, інфляція, золотовалютні резерви відповідають параметрам, передбаченим документами співпраці з Міжнародним валютним фондом. Співрозмовники зазначили, що задоволені станом розвитку співпраці. П.

Порошенко розповів К. Лагард про реформування податкової та митної сфер, забезпечення стабільності та ефективності фінансового сектору, проведення великої й малої приватизації (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-lagard-vislovila-vpevnenist-shcho-programa-spivpratsi-ukrajini-z-mvf-v-2019-rotsi-bude-uspishno-realizovana-682931.html>).

Під час переговорів з канцлером Німеччини А. Меркель у Давосі П. Порошенко привітав її з набранням Німеччиною з 1 січня 2019 р. повноважень непостійного члена Радбезу ООН і подякував Німеччині за зусилля для вгамування Росії в Чорному та Азовському морях, забезпечення свободи судноплавства в регіоні та безумовного й негайного звільнення полонених Росією українських моряків.

А. Меркель у свою чергу відзначила реформи в Україні та важливість їх продовження. Співрозмовники також обговорили запобігання втручанням Росії у вибори Президента України та ризики для енергетичної безпеки ЄС. Крім того, було наголошено на важливості ініціативи України з розгортання на Донбасі миротворчої місії ООН для виконання Мінських домовленостей. Перспективи розгортання миротворчої місії на Донбасі та повернення з РФ полонених українських моряків

Із заступником глави КНР В. Цишанем обговорили торгово-економічне співробітництво, а нового бразильського президента Ж. Болсонару Президент України запросив до України з першим візитом (URL: https://espresso.tv/news/2019/01/23/poroshenko_u_davosi_pochav_zustrich_iz_merkel).

Темами панельних дискусій в «Українському домі» стали: «Активісти-новатори: жіночі обличчя відваги», «Характер у лідерстві», «Масштабування стартапів у галузі штучного інтелекту», «Ринки, що розвиваються: зростати швидше або пристебнути ремені», «Міжнародні лідери-жінки про майбутнє України» тощо.

Щовечора «Український дім» у Давосі проводив вечірні прийоми, де гості могли скуштувати страви української кухні, долучитися до національної культури та поспілкуватися під музику А. Паш і львівського етно-джаз-гурту Shokolad.

Також відбувся перший в історії форуму в Давосі модний показ. Гостям було представлено сукні-вишиванки молодого українського дизайнера Ю. Магдич. Для демонстрації своїх творінь дизайнер вибрала не професійних моделей, а волонтерів і журналістів.

Ще одна подія, присвячена нашій державі у Давосі, – «Український сніданок», організацією якого вже 15 років традиційно займається Фонд В. Пінчука. Цьогоріч він відбувся 24 січня, а головною темою стали президентські та парламентські вибори в Україні, результати яких багато в чому визначають не тільки курс подальшого руху країни, а й перспективи європейської безпеки і стабільності.

«Давос – це те місце, де світові лідери зустрічаються заради обговорення актуальних проблем. Для нас зараз актуальна президентська

кампанія. Тому дуже важливо надати кандидатам можливість оприлюднити своє бачення майбутнього України. Утім, ми впевнені, хоч хто з кандидатів переможе – з європейського шляху розвитку України вже нікуди не зійде», – заявив бізнесмен і філантроп В. Пінчук (URL: <https://ukr.segodnya.ua/politics/na-ekonomicheskom-forume-v-davose-obsudili-budushchee-ukrainy-posle-prezidentskih-vyborov-1211164.html>).

Модератором дискусії під час «Українського сніданку» був журналіст CNN Ф. Закарія. Серед іменитих гостей були глава МЗС Канади Х. Фріланд та 68-й держсекретар США Д. Керрі. На заході виступили одразу троє кандидатів на пост Президента – А. Гриценко, Ю. Тимошенко й П. Порошенко. Між собою вони не спілкувалися, але влаштували неформальні дебати. У розмовах зі світовими лідерами натякали на політичні огріхи один одного й доводили власні переваги.

П. Порошенко у своїй промові зазначив, що на зустрічі в Давосі присутні зареєстровані кандидати на пост Президента України, які мають великий досвід при владі, зокрема були на керівних посадах, таких як Прем'єр-міністр. Він розкритикував обіцянки «деяких кандидатів у Президенти» запровадити фіксовану ціну на газ, знизити її в кілька разів, заявивши, що використання таких інструментів популізму створює в Україні небезпечну ситуацію для погіршення рівня життя (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/01/24/7204718>).

За словами П. Порошенка, «багато експертів кажуть, що за останні чотири роки в Україні зроблено більше, ніж за багато років до цього». Він перерахував досягнення, зокрема створення сильної армії, отримання автокефалії, проведення реформ, прагнення до ЄС і НАТО тощо.

Він також критикував тих кандидатів на пост Президента України, які говорять, що «варто постукати у двері Путіна і буде мир», критикують Мінські домовленості та надання Україні автокефалії. За його словами, ті, хто розповідають про нові формули, шукають виправдання для Кремля для зняття його з «гачка санкцій».

П. Порошенко висловив сподівання, що після президентських виборів Україна дотримуватиметься Мінських домовленостей і триматиме єдність проти Росії. Він також спрогнозував, що Україна стане членом НАТО та невід'ємною частиною ЄС, створить безпеку українських громадян і краще майбутнє. Президент наголосив, що потрібно захистити Україну від зовнішнього впливу, особливо від впливу Росії, яка планує створити загрозу іноземного впливу на українські вибори, як елемент гібридної війни.

Своєю думкою щодо майбутнього країни поділилися й інші українські політики. Так, за словами Ю. Тимошенко, після президентських виборів країні в будь-якому випадку необхідні будуть глибинні реформи, адже фрагментарні зміни, які намагалися провести останні чотири роки, не принесли успіху. «Я закликаю всіх до інтелектуальної дискусії, щоб робити системні зміни. І в результаті отримати успішну, правильно функціонуючу країну», – заявила під час свого виступу Ю. Тимошенко.

Промова А. Гриценка відзначалася рясним використанням «загальних фраз» про подолання корупції, про лідерство у Європі та шанс для молоді. Мовляв, він балотується лише на один термін, створюючи умови для походу нового покоління в політику (URL: <http://4hvyliya.com/novyny-usim/davos-2019-politychni-ambitsii-na-tli-antyhlobalistskykh-nastroiv-u-sviti.html>).

Присутній на ланці экс-держсекретар США Д. Керрі порадив нікому з кандидатів на пост Президента України не розраховувати на особисту підтримку іноземних партнерів. «Ні я, ні жоден з ваших іноземних колег не вибирають тут свого лідера. Кандидати – це зовсім не наша справа. Ми тут заради того, щоб захищати демократію і майбутнє людей, голоси яких повинні бути почуті», – заявив він.

Отже, цьогорічний форум у Давосі не став сенсаційним. Поряд з проблемами, що обговорювалися, не менше експертних коментарів викликало те, що сказано не було. «Голосування ногами», відносно мала кількість гостей і небажання розв'язувати проблеми, що потребують кумулятивних зусиль, – ось тенденції, які хоча й не лунали, проте були очевидними. Давос – тільки один з майданчиків для обговорення дійсно глобальних справ, однак, як показує цьогорічна динаміка, державам усе менше хочеться розв'язувати масштабні проблеми і дедалі гостріше треба долати внутрішні труднощі.

На думку спостерігачів, відсутність на форумі в нинішньому році ключових фігур зменшило «вагу» заходу. Так, за словами експерта з питань міжнародної політики та Близького Сходу аналітичного Центру «Український інститут майбутнього» І. Куса, виступи на форумі Д. Трампа, Е. Макрона, С. Цзиньпіна, Р. Ердогана могли б дати відповіді на багато питань (URL: <https://ukr.segodnya.ua/world/wnews/davos-nynche-ne-tot-1211774.html>).

«Якщо брати Д. Трампа, то багатьом би хотілося почути, що він планує зробити в плані торгівлі. Чи хоче він завершувати торгове протистояння з Китаєм? Але оскільки його не було, питання залишилося без відповіді. Знову-таки ніхто не знає його позиції з питань екології, клімату. Ніхто не знає, що він має намір у цій сфері робити далі», – зазначив І. Куса. Також, за його словами, важливо було б послухати виступ президента Франції Е. Макрона, який після відходу А. Меркель від керівництва правлячої партії Німеччини потихеньку перебирає на себе роль негласного лідера Європи. «Від того, що він скаже, у якому напрямі він бачить розвиток Європи, залежить доля Євросоюзу. Особливо з урахуванням того, що ключовою подією цього року будуть вибори у Європарламент. Виступ Макрона, у якому він би окреслив своє бачення планів реформування ЄС (а Франція має і активно просуває такі плани), був би дуже корисним для розуміння, що буде далі», – наголосив І. Куса.

На думку експерта, через відсутність ключових лідерів форум залишив враження недовдоволеності. «Цей рік буде дуже складним, і з урахуванням цього неприїзд багатьох ключових лідерів на форум у Давосі – це негатив.

Адже форум – це майданчик, де не тільки обмінюються думками, а й окреслюють контури своєї політики – економічної, соціальної, політичної тощо. Форум показує, що приблизно відбуватиметься далі, окреслює плани держав у різних сферах життя суспільства. З того, що сказано в Давосі, зазвичай можна було зрозуміти, який курс узяв світ», – зазначив І. Куса.

У свою чергу економіст Б. Кушнірук вважає, що Давосу не варто надавати надто великого значення. «Не потрібно ні в якому разі перебільшувати значення цього форуму для розвитку світу. Це лише майданчик для обговорення, можливість обмінятися думками для знакових людей. Такі формати об'єктивно не визначають розвиток людства, – зазначив Б. Кушнірук. – Насправді розвиток людства сьогодні залежить від того, якою мірою кожна конкретна країна справляється з існуючими викликами. Якою мірою вона здатна стати конкурентною в нових обставинах».

Але якщо відповіді на «поточні» питання Давос хоча б теоретично, але все ж міг дати, то очікувати готових шляхів розв'язання глобальних проблем, окреслених організаторами, навіть не варто. «На форум виносяться в тому числі питання, на які у форматі форуму неможливо отримати відповідь. На абсолютно нові глобальні питання, що стоять сьогодні перед людством – від зміни клімату до четвертої індустріальної революції, від дефіциту води до трудової міграції та глобалізації абсолютно нового рівня – відповідей просто немає. Ні у кого», – зазначив Б. Кушнірук.

У свою чергу І. Куса зазначив, що подібні питання якраз і виносяться на майданчик, щоб їх актуалізувати. «Це як задавати моду на те, які питання варто обговорювати або вирішувати. Давос задає моду на теми дискусій і проблеми. Якщо обговорюють потепління клімату, якщо це стало темою обговорення такого форуму, як Давос, або “великої сімки”, або “великої двадцятки”, значить, ця проблема важлива. І це значить, що її вирішуватимуть у тому числі в практичній площині. Але це вже залежить від бажання-небажання і від конкретних дій на рівні окремих держав», – зазначив І. Куса.

Водночас попри те що цьогорічний саміт не змогли відвідати очільники США, Франції, Великої Британії та інші впливові світові лідери, своєї стратегічної мети він досяг – сильні світу цього озвучили власне бачення сучасних економічних і політичних проблем та наголосили на необхідності разом шукати шляхи їх розв'язання. Українська присутність на форумі дала змогу вкотре зробити Україну «видимою» для західних еліт, презентувати її світові в економічній, технологічній і політичній площині, закласти фундамент для подальших переговорів з партнерами країни, створити умови для подальшого залучення їхніх інвестицій до України.

Вибори в об'єднаних територіальних громадах: основні результати й оцінки

У 78 об'єднаних територіальних громадах у 13 областях 23 грудня 2018 р. відбулися перші місцеві вибори голів і депутатів. Як повідомив громадськості віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Г. Зубко на своїй сторінці у Facebook, також 23 грудня відбулися вибори до обласних територіальних громад у дев'ятьох міських, 16 селищних, 53 сільських ОТГ. «Президент України, уряд, народні депутати, змогли об'єднати й консолідувати суспільство навколо вирішальної для держави реформи – децентралізації. Ми на вірному шляху. Люди вкотре це підтвердили», – наголосив Г. Зубко.

Фактично вибори відбулися в 77 об'єднаних територіальних громадах. Із 72 кандидатів на посади голів ОТГ, висунутих пропрезидентським блоком, люди обрали головами своїх громад 52. Це вагомий результат і жодною мірою не політизація процесу. На місцях з'являються нові лідери, які готові брати на себе повноваження, можливості, а головне – відповідальність. Це колосальний мандат довіри до децентралізації, яку ініціював Президент ще у 2014 р. «Відтепер маємо не лише амбітне завдання від Президента, а й дороговказ від людей: завершити в Україні реформу децентралізації. У 2020 р. місцеві вибори мають відбутися на новій територіальній основі. Для цього ми повинні мобілізувати зусилля всіх учасників процесу – центральної та місцевої влади, органів місцевого самоврядування, Верховної Ради та міжнародних партнерів», – зазначає віце-прем'єр-міністр.

Разом з тим у Верховній Раді зареєстровано чотири пріоритетні законопроекти нового етапу децентралізації, які потребують першочергового ухвалення. Це проекти законів України № 8051 «Про засади адміністративно-територіального устрою», № 6403 «Про внесення змін до закону “Про регулювання містобудівної діяльності”», № 6641 «Про внесення змін до деяких законів України щодо утворення, реорганізації і ліквідації, найменування і перейменування місцевих державних адміністрацій» та № 8369 «Про службу в органах місцевого самоврядування». Швидке прийняття вищезгаданих документів – це відповідальність парламентарів, і народні депутати мають усвідомлювати, що суспільство чекає не процесу розгляду законопроектів, а результативного голосування за ключові інструменти втілення децентралізації. Цю позицію суспільства поділяє профільний віце-прем'єр-міністр.

«Щодо відповідальності органів центральної влади та влади на місцях: до 2020 р. в Україні має бути сформований базовий рівень місцевого самоврядування – громади. Тому першочергове завдання на 2019 р. – це 100-відсоткове формування перспективних планів. Цю роботу мають спільно виконати громади, обласні ради та облдержадміністрації. Уряд ставить собі

завдання промодельовати найбільш ефективні перспективні плани спроможних громад на території області. Це дасть змогу обрати ідеальну модель спроможної громади, яка здатна брати на себе повноваження та ефективно задіяти всі інструменти щодо розвитку місцевого самоврядування», – наголосив Г. Зубко.

Треба зазначити, що за чинними перспективними планами областей, змодельовано 1 тис. 285 об'єднаних територіальних громад. І вже можна зробити висновок, що при покритті перспективними планами районів, де не сформовано жодної ОТГ, можливо сформувати 1 тис. 50 спроможних громад. Але досягнення такого результату можливе завдяки ухваленню рішень обласними радами при складанні перспективних планів. «Уперше за роки незалежності держави центральна влада передала на місця не лише повноваження, а й ресурси. Уперше в історії країни частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України перевищує 51 %. Прогнозуємо, що за підсумками 2018 р. обсяг доходів місцевих бюджетів становитиме понад 230 млрд грн. І саме гром: утеплити школу чи відремонтувати дорогу, зробити освітлення, збудувати дитсадок чи інший потрібний об'єкт. Отже, децентралізація – це не лише перерозподіл грошей на місця задля задоволення потреб громад, а й надання повноважень щодо прийняття вірних рішень і чіткий розподіл відповідальності між центральною і місцевою владою», – підкреслює Г. Зубко (URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10402>. 2018. 26.12).

Як відомо, вибори в ОТГ 23 грудня фактично відбулися у Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областях.

Треба зазначити, що у зв'язку із запровадженням воєнного стану в 10 областях ЦВК перенесла вибори у 45 ОТГ. Президентська партія насамперед наголосила на перемозі «своїх» саме серед голів об'єднаних громад. За даними Блоку П. Порошенка, їхні представники незабаром очолять 52 ОТГ. До «своїх» переможців порахували як тих 30 кандидатів, кого партія безпосередньо висувала, так і 22 особи, які йшли за підтримки БПП. При цьому їхній головний конкурент – «Батьківщина» – нібито отримав контроль лише у п'яти ОТГ.

Похизувалися в президентській партії і значним відривом у підтримці. Мовляв, деякі кандидати отримали на місцях понад 90 % голосів.

Підтримку своїх кандидатів у БПП назвали стабільною, а результати виборів – «справжньою соціологією».

Якщо в БПП результати виборів в ОТГ оголошував заступник голови цієї фракції С. Березенко, то в «Батьківщині» запустили важку артилерію – на брифінгу виступала Ю. Тимошенко. Вона так само урочисто й безапеляційно, як і БПП, заявляла про перемогу своєї партії. «Абсолютне перше місце з великим відривом посіла “Батьківщина” – 35,7 %. На другому місці з

результатом 22,7 % – Блок П. Порошенка», – упевненим тоном виголошувала Ю. Тимошенко відсоток нібито обраних від її партій депутатів.

На кількості ж обраних голів ОТГ лідер «Батьківщини» не акцентувала уваги журналістів. «За останні два роки в Україні відбулося сім хвиль виборів у ОТГ, і кожен раз “Батьківщина” перемагала й нарощувала свій результат», – героїчно переконувала журналістів Ю. Тимошенко.

Як і на попередніх виборах в ОТГ, судячи з офіційних результатів, важко сказати напевно, хто говорить правду, а хто маніпулює. У цьому виборчому процесі варто визначити один важливий момент: у міських об'єднаних територіальних громадах вибори відбувалися за пропорційною системою, тобто за списками. Натомість у сільських і селищних об'єднаних територіальних громадах вибори відбулися за мажоритарною системою.

У «Батьківщині» пояснили свою логіку підрахунку так: у міських територіальних громадах вони зважали на відсоток, який набрала їхня партія, і таким чином враховували кількість своїх депутатів. Натомість по мажоритарній системі вони враховували кандидатів, яких висунула «Батьківщина». «Коректна цифра 35,7 %. Ми жодного разу не збрехали про свою перемогу по депутатах», – повідомляють високопоставлені джерела в партії Ю. Тимошенко.

Так само начебто рахували і в БПП, але в партії не погоджуються з такими відсотками. «Ми визнаємо той результат нашої партії, про який заявляє партія “Батьківщина”. Якщо говорити по депутатах, у нас справді десь 22 %. Ю. Тимошенко виграла, знімаю капелюха. Однак у БПП спростували інформацію про 35 %, отриманих “Батьківщиною”. Насправді, у “Батьківщини” виходить приблизно 24 %, вважають у БПП», – переконує один з керівників БПП, визнаючи, що їхня партія насправді посіла друге місце.

У партії Президента П. Порошенка зазначають, що наразі опрацьовано 95 % бюлетенів. За паралельними підрахунками, які опинилися в розпорядженні «Української правди», у підсумку БПП отримає 383 депутатів у територіальних громадах, «Батьківщина» – 397 (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/12/24/7202222>).

Один з керівників партії П. Порошенка пояснив плутанину з виборами голів ОТГ: «Ми взяли 30 голів. Плюс до наших 30 додаємо ще 22 особи, які йшли з нашим бренд-буком, мали нашу підтримку, але не є членами партії. Навіть якщо відкинути цих 22, ми все одно по головах переганяємо “Батьківщину” у шість разів, тому що в них лише п'ять голів.

Важливо згадати про праворушення на останніх виборах у ОТГ. Під час виборів БПП і «Батьківщина» неодноразово звинувачували один одного в порушеннях.

Так, у БПП заявили про провокації в Рокитнівському районі на Рівненщині проти їхнього кандидата на посаду голови Старосільської ОТГ М. Кузьмича. Зранку невідомі почали розклеювати агітаційні листівки біля приміщення сільради від імені М. Кузьмича. Головним конкурентом

М. Кузьмича є нині діючий Старосільський голова Г. Ковалець з партії «Батьківщина», зазначили в БПП.

Натомість Ю. Тимошенко у своїй «переможній заяві» зіронізувала, мовляв, у БПП підтримка значно знизилася «попри фальсифікації, адмінресурс і підкуп». Так, у Рівненській області в переддень голосування кандидатам від «Батьківщини» телефонували нібито працівники правоохоронних органів і вимагали з'явитися на розмову до місцевої сільської ради. «Під час особистої зустрічі з одним з наших кандидатів невідомий відмовився показати своє службове посвідчення, а лише безпідставно звинуватив у підкупі виборців», – повідомили в Рівненському осередку «Батьківщини».

У Баришівській ОТГ члени комісії від БПП порушили виборче законодавство і видали виборцям бюлетені іншого округу, через що ті не могли проголосувати.

На Волині в с. Ратнів помітили жінку, яка відмічала в списках виборців тих, хто прийшов голосувати. «З'ясувалося, що жінка є довіреною особою кандидата у депутати до рад ОТГ по округу № 24 Ю. Шумського, який балотується як самовисуванець, однак відкрито підтримує БПП. Представники правоохоронних органів намагалися з'ясувати, чим насправді займається довірена особа кандидата в депутати і звідки в неї списки виборців, однак вона швидко залишила територію дільниці», – заявили в «Батьківщині».

Як би там не було, але обидві партії не вперше маніпулюють і попадаються на порушеннях. Обидві намагаються виглядати переможцями в очах виборців. Особливо, коли головам цих партій вигідно не тільки вивести один одного в другий тур президентських виборів, а і створити ілюзію власної безальтернативності (URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2018/12/24/7202222>. 2018. 12.24).

Отже, вибори до обласних територіальних громад 23 грудня вкотре засвідчили, що реформи децентралізації в Україні тривають. Останні вибори до ОТГ викликали суперечки переможців, однак варто зазначити, що порушення, зафіксовані КВУ, у цілому не вплинули на результати виборів.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Итоги работы Кабинета Министров Украины в 2018 г.

Оценивая итоги работы украинского правительства в 2018 г., эксперты обращают внимание как на общие показатели развития экономики страны, так и на эффективность работы отдельных министерств и их руководителей во внедрении ключевых реформ. При этом обсуждение результатов деятельности Кабмина происходит в условиях стартовавшей избирательной кампании, что часто сказывается на обоснованности этих оценок. С

предстоящими выборами и некоторой неопределенностью ближайшего политического будущего связана и сложность в прогнозах относительно дальнейшей работы правительства.

Наблюдатели констатируют, что к подведению итогов года и Премьер-министр, и многие другие представители исполнительной власти подошли в качестве фактических участников предвыборной гонки, что с неизбежностью заставляет принимать во внимание общую политическую обусловленность и общий информационный контекст их заявлений.

Эффективность работы В. Гройсмана на посту главы правительства эксперты оценивают, в том числе исходя из ее значения для дальнейшей самостоятельной политической карьеры Премьер-министра, который заявлял недавно, что готов к участию в парламентских выборах, не присоединяясь ни к одной из существующих политсил.

Большинство наблюдателей сходятся во мнении, что Премьер-министру в прошедшем году удалось стабилизировать социально-экономическую ситуацию в стране и избежать заметных промахов, провалов и кризисов. В целом, констатируют они, Премьер-министру удалось удержать украинскую экономику в управляемом русле. Будучи «зажатым множеством ограничений», Премьер-министр все же сумел не допустить катастроф, говорит директор Международного фонда Блейзера О. Устенко.

На заседании правительства 27 декабря 2018 г. Премьер-министр В. Гройсман подчеркнул, что прошедший год был непростым для Украины, но правительству удалось «получить финансовую стабильность, обеспечить экономический рост и трансформацию разных сфер жизни».

Как отметил первый вице-премьер С. Кубив в ходе этого заседания, в 2018 г. Украине удалось обеспечить экономический и промышленный рост, увеличить экспорт и сократить уровень теневой экономики. По данным вице-преьера, рост ВВП по итогам 2018 г. составляет более 3 %. Но, по его мнению, для «настоящего экономического прорыва» необходим рост экономики на 5–7 % в год. Таких темпов можно достичь благодаря привлечению инвестиций, кадровому обновлению, упрощению ведения бизнеса, развитию инфраструктуры, кооперации на местах, подчеркивает С. Кубив.

О том, что украинская экономика растет недостаточно быстро, говорит и главный экономический советник Премьер-министра Украины И. Миклош. «Три процента роста – это лучше, чем ничего, лучше, чем 2 %», но, подчеркивает он, весь мир растет более быстрыми темпами.

По заключению экспертов Всемирного банка, для того чтобы расплатиться по всем долгам и обеспечить финансирование бюджетных трат, Украина должна ускорить темпы экономического роста. «Рост экономики Украины является одной из главных целей нашего правительства. Сейчас имеем более 3 %. А ставим ориентир – ежегодно “плюс” 5–7 %», – заявляет Премьер-министр В. Гройсман.

Оценивая результаты работы правительства в экономической сфере, в частности и Министерства экономического развития и торговли, наблюдатели среди его достижений называют построение системы поддержки экспорта, ускорение темпов экономического роста и инвестирования, создание Офиса развития малого и среднего предпринимательства, внедрение онлайн-аукционов аренды земли, запуск единого окна на таможне и старт малой приватизации через онлайн-аукционы.

Руководитель аналитического отдела Центра EasyBusiness Д. Ливч, анализируя работу МЭРТ, называет его одним из самых передовых министерств по количеству и качеству реформ.

Положительно оценивается наблюдателями создание системы ProZorro, призванной не допустить коррупции в сфере госзакупок. В то же время они подчеркивают, что, несмотря на свою эффективность, полноценно система еще не заработала.

Как отмечает исполнительный директор Центра экономической стратегии Г. Вышлинский, благодаря поддержке Премьера и давлению международных партнеров, министерство перезапустило процесс приватизации, а также работало над расширением внешних рынков для украинских производителей. Но, заключает эксперт, несмотря на ряд успехов, деятельность министерства в этом году нельзя назвать прорывом.

Что касается приватизации, то именно проблемы в этой области заставили многих экспертов очень низко оценить эффективность работы в минувшем году Фонда госимущества Украины. «Управление государственными активами крайне неэффективно и позволяет олигархическим группам извлекать из государственных предприятий доходы рентного типа», – подчеркивает научный консультант по экономическим вопросам Центра им. А. Разумкова В. Сиденко (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Эксперт по экономическим вопросам Международного центра перспективных исследований. Е. Киян, связывает срыв продаж крупных объектов с их неудовлетворительным техническим и финансовым состоянием, а также с политизированностью решений фонда и особенностями проведения тендеров, из-за чего стоимость госактивов снижается.

Но, поскольку многие вопросы относительно госсобственности находятся вне компетенции главы ФГИ, ответственность за неудовлетворительные результаты приватизации эксперты возлагают не только на фонд, но и на другие органы власти.

По информации Министерства финансов, итогом невыполнения плана по приватизации в 2018 г. стало поступление в бюджет 0,3 млрд грн вместо запланированных 21,3 млрд грн. Таким образом, план был выполнен лишь на 1,4 %. Невыполнение плана приватизации привело к тому, в 2018 г. Кабинету Министров пришлось увеличивать плановые показатели

государственных заимствований в общий фонд бюджета. Изначально эта цифра составляла 215 млрд грн, но была увеличена до 289 млрд грн.

Анализируя деятельность Министерства финансов, эксперты называют его сильными сторонами способность быстро реагировать на плохую конъюнктуру рынка, а также понимание проблем госдолга и борьбу с ними доступными методами. «Минфин отбил сдержанный бюджетный дефицит в условиях предвыборного года, а также провел работу над внедрением среднесрочного бюджетного планирования», – констатирует заместитель исполнительного директора Центра экономической стратегии М. Репко (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Среди неудач Минфина эксперты называют отсутствие прогресса в реформе Государственной фискальной службы и налоговой сферы.

С особым вниманием СМИ следили за работой Министерства инфраструктуры Украины. Среди положительных итогов работы министерства называют приход в страну авиакомпании Ryanair и утвержденную Транспортную стратегию Украины до 2030 года. Также эксперты отмечают эффективность работы Дорожного фонда, что дает новые возможности для строительства и реконструкции дорог.

Среди неудач В. Омеляна на посту министра наблюдатели назвали низкую эффективность его действий по преодолению коррупции в отрасли. По мнению директора программы «Инфраструктура будущего» В. Шульмейстера, в результате рейдерства в портах, создания искусственного дефицита разрешений на международные автомобильные перевозки и дефицита подвижного состава на железнодорожном транспорте ВВП Украины теряет до 6 млрд грн в виде недополученных доходов.

Также, по словам некоторых экспертов, на принятие решений в министерстве более сильное влияние оказывают политические обстоятельства, а не экономическая целесообразность.

Много проблем видят эксперты и в работе Министерства энергетики и угольной промышленности, возглавляемого И. Насаликом. «Не всегда понятна его кадровая политика, попытки усилить влияние на операторов сетей и недостаточно действенный контроль выполнения задач. В итоге это привело к промедлению с реформированием рынка электрической энергии, угольной промышленности, с выполнением международных обязательств Украины в нефтяной сфере», – отмечает эксперт в энергетической сфере Г. Рябцев (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Положительный итог деятельности министерства, по мнению наблюдателей, это его постепенное превращение в орган, имеющий не только надзорные функции, но и формирующий государственную политику в топливно-энергетическом комплексе.

Комментируя работу министерства регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства, эксперты среди его недостатков называют «чрезмерный пиар на фоне вялой деятельности по

главным направлениям». Результативность проектов, проводимых ведомством программ, по мнению экспертов, невысока.

«Эпопея с Фондом энергоэффективности длится уже третий год, но он до сих пор не работает», – говорит эксперт Центра реформ местного развития А. Гинкул, прогнозируя, что в течение еще нескольких лет фонд может функционировать в тестовом режиме. На недостаточном уровне остается и финансирование программы «теплых кредитов».

Эксперты также указывают на проблемы с монетизацией субсидий. «На субсидии по коммуналке, в том числе на отопление, выделено 58 млрд грн, а на компенсацию монетизированных субсидий смешные 20 млн грн», – комментирует А. Гинкул (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Работу Министерство аграрной политики и продовольствия эксперты также оценивают критически, отмечая, что в 2018 г. министерство не отличалось активностью. «Оно заняло пассивную позицию по ключевым аграрным вопросам. В частности, по вопросам земли, улучшению транспортной логистики для агрокомпаний и экспортеров, проблемам рейдерства», – считает управляющий партнер ProAgro Grup. О. Клименко (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Провальной называют эксперты программу господдержки АПК в 2018 г. «Утвержденные правительством программы не создают стимулов для вывода теневого аграрного бизнеса в легальное русло. Несмотря на очевидные факты того, что господдержка аграрной отрасли в 2018 г. не сработала, правительство настаивает на продолжении нынешних программ в 2019 г.», – заявляет заместитель председателя Всеукраинского аграрного совета Д. Марчук (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Среди направлений деятельности правительства, в которых за последнее время отмечаются определенные успехи, эксперты традиционно называют укрепление курса на европейскую интеграцию. В частности, инициативу внесения изменений в Конституцию, которые закрепляют необратимость европейского и евроатлантического курса Украины, называют успехом работы офиса вице-премьер-министра по вопросам европейской и евроатлантической интеграции И. Климпуш-Цинцадзе.

Как подчеркивает политолог С. Таран, европейские партнеры Украины отмечают значительные успехи страны в этой сфере по сравнению с периодом до 2014 г. «Основной показатель деятельности вице-преьера – степень эффективности евроинтеграционных и евроатлантических процессов. Если анализировать то, как выполняется Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС, то эта эффективность высока», – утверждает эксперт (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

В то же время некоторые наблюдатели не разделяют такой оценки. «Климпуш-Цинцадзе не фигурирует в громких скандалах, что в украинских реалиях уже является большим плюсом. Но стали ли мы ближе к Европе? По

крайней мере, на законодательном уровне нет. Среди недоработок – отсутствие обещанной стратегии реформирования госслужбы», – говорит экс-представитель Украины в Венецианской комиссии В. Пилипенко (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Вопросы евроинтеграции, наряду с проблемой отношений Украины с НАТО, продолжают оставаться важной составляющей диалога в медиа-сфере и политикуме, а способность их эффективного решения – одной из главных имиджевых черт для большинства сегодняшних украинских политиков, включая Президента и членов правительства. Еще одна тема, сохраняющая свою актуальность на протяжении нескольких последних лет, – ситуация в сфере обороны и деятельность профильного министерства. Говоря об итогах годовой работы Министерства обороны и его главы С. Полторака, политики и эксперты указывают на ряд успехов, положительно сказавшихся на обороноспособности страны и имидже власти.

К достижениям министерства наблюдатели относят, в частности, оборонный бюджет на 2019 г., которым на нужды армии предусмотрено 211,9 млрд грн, что значительно превышает показатели прошлых лет. «До 2014 г. нам выделяли лишь 1 % ВВП, и это был ужас. В этом году на армию впервые выделили 3 %, это большая победа», – говорит бывший замначальника Генерального штаба ВСУ И. Романенко, подчеркивая, что в 2018 г. значительно улучшилось также обеспечение войск (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Существенной проблемой, в том числе имиджевой, для оборонного ведомства и власти в целом стали взрывы складов боеприпасов в Черниговской области.

Как достижение правительства, в том числе и Министерства обороны, сегодня расценивается то, что украинская армия становится ближе к стандартам НАТО.

Как сообщила недавно вице-премьер-министр по европейской и евроатлантической интеграции И. Климпуш-Цинцадзе, Североатлантический альянс передал собственную оценку выполнения Годовой национальной программы Украина – НАТО, которая оказалась выше, чем за все предыдущие годы. Взаимная оценка со стороны НАТО не содержит цифровых показателей, но является положительной, подчеркнула она. «Оценка Альянса является качественной и содержит описание по каждому направлению... Оценка от НАТО, которую мы получили, существенно более позитивная, чем все их оценки ... в предыдущие годы, – сообщила она. – По результатам девяти месяцев текущего года оценка с нашей стороны такова: 51 % задач выполнены и 45 % находятся в состоянии выполнения. По остальным 4 % еще по итогам третьего квартала было понятно, что они не будут выполнены и переносятся на 2019 г.» (URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4048475-nato-vysoko-otsenyla-vypolnenye-kyevom-zadach-aliansa-kabmyn>).

В то же время, как напоминают многие эксперты, возможное вступление Украины в НАТО остается вопросом неопределенной перспективы. В частности, недавно спецпредставитель Госдепа США по Украине К. Волкер заявил, что Альянс не готов достичь консенсуса относительно принятия Украины в свой состав. «Мы смотрим на европейский контекст через НАТО. Мы имеем обязательство перед нашими союзниками Альянса о коллективной безопасности. И это обязательство является четким как с точки зрения стран НАТО, так и стран, как ваша, которая не является членом НАТО. Мы поддерживаем будущее членство Украины в Альянсе и держим двери открытыми. И мы это сделали на недавней встрече министров иностранных дел стран-членов НАТО, Украины и Грузии. Украина еще не готова к членству. И НАТО также не готов достигнуть консенсуса относительно принятия в свой состав Украины», – сообщил К. Волкер (URL: <https://korrespondent.net/world/worldabus/4046154-volker-zaiavyl-chto-ukrayna-ne-hotova-k-chlenstvu-v-nato>).

С безопасностью и обороной была связана и одна из наиболее резонансных проблем, решением которой занималось в 2018 г. Министерство иностранных дел. Оценивая поведение МИД в ситуации вокруг украинских судов в Азовском море и агрессии РФ, некоторые эксперты отмечают, что ошибкой ведомства было так долго не выносить этот вопрос в публичную плоскость. «Скоординированная и решительная позиция в этом вопросе могла бы лучше “подготовить” мировое сообщество к произошедшей эскалации на Азове», – считает директор Центра «Новая Европа» А. Гетьманчук (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Среди других событий, которые в прошлом году стали вызовом для представителей украинского внешнеполитического ведомства, – обострение отношений с Венгрией после сообщений о выдаче венгерских паспортов в Закарпатье. «Но у МИД до сих пор нет перспективного видения того, как решить эту проблему. Сейчас нашими дипломатами фактически руководят венгры, хотя нужно найти способы реализовать собственную политику», – говорит директор Фонда «Майдан иностранных дел» Б. Яременко (URL: <https://focus.ua/politics/414442-est-kuda-stremitsya.html>).

Заместитель директора ОО «Европа без барьеров» Е. Кульчицкая главными успехами МИД считает введение электронных виз для граждан 44 стран, принятие нового закона о дипломатической службе и качественную отчетность перед Еврокомиссией о реализации условий безвизового режима. Также наблюдатели отмечают весомый вклад МИД в работу украинской делегации в Парламентской ассамблее Совета Европы.

Среди масштабных инициатив правительства, которые осуществлялись в 2018 г., – ряд реформ, среди которых реформы децентрализации, здравоохранения и образования. Эксперты отмечают при этом, что наиболее удачно сегодня реализуется реформа децентрализации, о чем свидетельствует динамика создания новых ОТГ и увеличение местных бюджетов.

Одной из наиболее обсуждаемых реформ в стране стала стартовавшая в 2018 г. реформа образования. Во многом с точки зрения успешности ее внедрения наблюдатели оценивают деятельность на посту министра образования и науки Л. Гриневич. В частности, как сообщают СМИ, в рамках этой реформы за прошедший год 20 тыс. украинских учителей прошли переподготовку, 100 тыс. окончили соответствующий онлайн-курс. Также ожидается, что с 2019 г. вместо системы аккредитации педагогов будет внедрена сертификация, успешное прохождение которой предусматривает 20 % надбавки к зарплате для педагогов.

Но эксперты указывают и на проблемы с ходом реформы образования, отмечая, что профильное министерство не всегда прикладывает достаточно усилий для ее внедрения. Одной из проблем называют недостаточное информирование общественности о сути изменений, происходящих в сфере образования. Кроме того, если к реформированию школьного образования привлечено довольно широкое общественное внимание, то другие сферы деятельности министерства часто остаются за его пределами. Это отчасти касается и реформирования профессионально-технического образования и науки.

Но эта ситуация постепенно меняется, и все больше аспектов проводимых МОН реформ попадают в круг внимания общества. Например, об особенностях реформирования системы среднего образования высказался недавно глава правительства В. Гройсман. По его словам, реформа среднего образования, а также введение принципов дуального образования в сегменте профессионального обучения предоставит дополнительные преимущества в решении проблемы трудовой миграции, с которой сталкивается Украина. «Мы должны выигрывать конкуренцию за трудовые ресурсы. Именно поэтому мы начинаем с основы – подготовки кадров, следовательно, реформирования системы образования. Начали “Новую украинскую школу”, которая закладывает новые стандарты и компетенции для школьников. И сейчас мы работаем над внедрением системы дуального образования в профессионально-техническом направлении. К подготовке кадров будем привлекать реальный сектор, чтобы промышленники делились технологиями и обучение было эффективным. Думаю, что с 2021 г. перейдем к полноценному дуальному образованию, что положительно будет сказываться на развитии экономики, – подчеркивает Премьер-министр (URL: <https://censor.net.ua/n3103778>).

Сложную реакцию украинского общества вызвал старт в стране медицинской реформы, а предварительные итоги внедрения в жизнь ее первых этапов стали важной частью итогов работы Кабинета Министров в 2018 г.

Напомним, первый этап медреформы предусматривает переформатирование первичной медицинской помощи – до конца 2018 г. граждане должны подписать с врачами договоры на оказание услуг. Но, отмечают наблюдатели, кампания информационного сопровождения

реформы оказалась недостаточно эффективной, поэтому ее темп остается низким. По оценкам экспертов, сегодня декларации с семейными врачами заключили примерно половина украинских граждан. При этом, отмечают эксперты, принцип новой модели финансирования «Деньги идут за пациентом» полноценно заработал, а Национальная служба здоровья начала перечислять средства больницам, перешедшим на самоуправление.

В следующем году Минздрав планирует начать первый этап реформы экстренной медицинской помощи. Реформа стартует в Донецкой, Одесской, Тернопольской, Полтавской, Винницкой областях и Киеве.

В целом реформа здравоохранения продлится три года, а в 2020 г. медицинская отрасль полностью перейдет на новую модель финансирования. С 2019 г. трансформация будет происходить на уровне вторичной специализированной помощи, а с 2020 г. начнется реорганизация стационарной медицинской помощи.

Будут ли эти планы полноценно воплощены в жизнь, однозначно ответить сложно. Наблюдатели отмечают, что дальнейший ход начатых правительством структурных реформ сложно прогнозировать, поскольку Украина продолжает оставаться в состоянии постоянной политической нестабильности, ставшей для украинской политики системным явлением.

Такая ситуация препятствует серьезным прорывам в реформах, хотя многие важные изменения правительству удалось реализовать. Но в ближайшее время политическая неопределенность накануне выборов может сильно повлиять на их темпы. До завершения всего избирательного периода структурные реформы могут быть отодвинуты на задний план, а их полноценное возвращение на повестку дня станет возможным после окончания парламентской избирательной кампании.

Економічний ракурс

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Трехсторонние переговоры по газу в Брюсселе: оценки СМИ и экспертов отрасли

Очередной раунд переговоров о возможном контракте по транзиту газа через Украину после 2019 г., которые проходили в Брюсселе 21 января на уровне министров Украины, России и руководства Европейской комиссии, завершились практически ничем. По данным СМИ, они длились лишь около 40 мин, вместо запланированных трех часов.

Главным итогом очередной встречи представителей ЕС, России и Украины, состоявшейся в Брюсселе, является решение отложить переговорный процесс до мая, пока в Украине и Европе не решатся предвыборные политические вопросы. Вероятно, в мае должна состояться встреча уже после вступления в должность нового Президента Украины.

Яснее станет и судьба М. Шефчовича, который в марте собирается баллотироваться по пост президента Словакии. Если он будет избран, обязанности вице-председателя ЕК, курирующего энергетику, перейдут к другому лицу.

Более того, в конце мая состоятся выборы в Европарламент, новый состав которого вступит в должность в июле и начнет рассматривать кандидатуры новых еврокомиссаров. Выборы могут повлиять на позицию Еврокомиссии, отмечает Т. Бро в своем квартальном обзоре для QIES. Если договоренности по украинскому транзиту не удастся достичь летом, в дальнейшем это станет возможным только в ноябре – декабре, когда состав Еврокомиссии обновится. Таким образом, после мая у сторон остается несколько месяцев, чтобы достичь договоренности до того, как начнется процесс смены текущего состава Еврокомиссии.

Министр иностранных дел Украины П. Климкин по результатам второго раунда газовых переговоров заявил о том, что Российская Федерация не хочет выполнять решение Стокгольмского арбитража. «Российская сторона даже не рассматривает того, что у нас совершенно другое законодательство, другие правила, другие законы, которые отзеркаливают европейское законодательство. И то, что мы должны перейти от “договорняков” к реальным контрактам, основанным на европейских правилах, это ни российская сторона, ни тем более “Газпром” рассматривать на этом этапе не хотят. Ну и, конечно, российская сторона не признает решений Стокгольмского арбитража, она не хочет их признавать. Юридически ситуация изменилась для всех наших европейских друзей, только не для России», – сказал он.

П. Климкин добавил, что европейские коллеги согласны с тем, что Россия должна выполнять решения, принятые в Стокгольмском арбитраже. «Я очень рад, что мы сегодня с делегацией Европейской комиссии выступали с очень четкой одной позицией. Даже Европейский Союз теперь пытается растолковать России, которая не хочет слушать, что правила изменились. Но логика господина Миллера – это просто продолжить существующие контракты. Как он сказал, на это не нужно даже экспертных консультаций», – добавил министр.

В свою очередь председатель правления НАК «Нефтегаз Украины» А. Коболев добавил, что «российская сторона ищет варианты выхода из ситуации по проигранным двум судебным процессам в Стокгольме». «Они немного меняют свою позицию. Если раньше звучала фраза “восстановить баланс” – сейчас звучит какая-то фраза “нулевой вариант на корпоративном уровне”. Мы всегда открыты к любым вариантам при условии, что они соответствуют уже принятым решениям в Стокгольме и предусматривают полное выполнение российской стороной своих обязательств по двум проигранным кейсам», – отметил он.

Глава Минэнерго РФ А. Новак в очередной раз подчеркнул, что новый контракт возможен только после того, как будут улажены текущие судебные

споры между «Газпромом» и «Нефтегазом». Он добавил, что не обязательно заключать новый контракт на транзит, а можно просто продлить существующий. Для украинской стороны это неприемлемо, поскольку на мировое соглашение «Нефтегаз», пытающийся взыскать с «Газпрома» уже выигранные в арбитраже 2,6 млрд долл. и претендующий еще на 12 млрд долл. по другому иску, идти не собирается. Также на сегодняшний день официальный Киев настаивает на том, чтобы новый контракт на транзит, в отличие от старого, соответствовал европейскому законодательству – впрочем не вполне ясно, как это сделать, если процесс выделения газотранспортной системы из «Нефтегаза» в отдельного оператора (как это требуется по Третьему энергопакету) идет уже четвертый год без существенного продвижения.

Глава «Газпрома» А. Миллер, который также присутствовал на переговорах, по поводу их содержания не высказывался. Вместо этого он подчеркнул, что уровень поставок газа по реверсу в Украину в январе в 3,7 раза ниже, чем в прошлом году, а запасы в подземных хранилищах «стремительно сокращаются», что может повлиять на надежность транзита газа. Тем временем, напомнил А. Миллер, газопровод «Северный поток-2» построен уже на 20 %.

Вероятно, наиболее конструктивной во время второго раунда газовых переговоров была позиция Еврокомиссии, представляемой вице-президентом ЕК по энергосоюзу М. Шефчовичем. Еврокомиссия в новом раунде переговоров «Газпрома» и «Нефтегаза» по газу впервые выступила с собственными предложениями по срокам и объемам транзита газа через Украину после 2019 г. Там уверены, что новый контракт должен быть долгосрочным, а объемы прокачки – экономически выгодными для привлечения европейского инвестора.

Как заявил М. Шефчович, Брюссель сделал Москве и Киеву «справедливое предложение», покрывающее его ключевые параметры – длительность, объемы и тарифы, а также ряд других параметров, таких как инвестиции, поддержание ГТС, технические и законодательные требования. «С моей точки зрения, новый контракт должен быть долгосрочным – на 10+ лет. Объемы должны быть коммерчески жизнеспособными, потому что мы должны привлечь инвестора в организацию и апгрейд украинской газотранспортной системы (ГТС). И мы также хотели бы, чтобы это были европейские компании с высокой репутацией», – сказал он. По словам М. Шефчовича, уровень прокачки должен отражать долгосрочные перспективы и транспортировку каких транзитных объемов обычно обеспечивала ранее украинская ГТС. Также, заявил он, новый контракт должен отвечать европейскому газовому законодательству, «чтобы он был таким же, как контракт “Газпрома” с европейскими компаниями». В Еврокомиссии рассчитывают, что компании подпишут договор до конца года «и долгосрочный транзит через Украину будет обеспечен».

Руководство «Нефтегаза» в лице А. Коболева выразило согласие рассмотреть предложение Еврокомиссии по будущему контракту на транзит российского газа и обсудить его с правительством. «Это такая себе точка отсчета, которую мы будем рассматривать. Мы впервые о ней услышали, впервые получили. Надеюсь, что в ближайшие два месяца у нас будет достаточно времени, чтобы вернуться в Киев и обсудить это как в “Нефтегазе”, так и с нашим акционером», – отметил глава компании А. Коболев. По его словам, он был удивлен предложением главы «Газпрома» А. Миллера просто продлить действующий контракт. Киев считает его несправедливым и оспаривал условия в суде. «Нефтегаз», отметил он, готов рассматривать соглашения только в случае их «полного соответствия тому европейскому законодательству, которое было имплементировано в Украине».

Отметим, что от того, удастся ли правительству и НАК «Нефтегаз Украины» провести ключевую реформу компании – анбандлинг, во многом зависит возможность привлечь иностранные инвестиции для ГТС и сохранить транзит российского газа по территории Украины после завершения действия текущего контракта с «Газпромом».

Для достижения этих целей газотранспортные активы с 2020 г. должны управляться новым независимым оператором, получившим одобрение и украинского отраслевого регулятора, и Еврокомиссии. Речь идет об отделении из структуры НАК газотранспортных активов (анбандлинге) и передаче функций по транзиту газа от «Укртрансгаза» новому независимому оператору ГТС – компании «Магистральные газопроводы Украины» (МГУ).

Анбандлинг предусмотрен профильным законом о рынке газа и евродирективами Третьего энергетического пакета ЕС. Согласно европейскому законодательству, активы по транспортировке, добыче и поставке газа не могут быть сосредоточены в руках одного собственника. Анбандлинг будет считаться успешно завершенным, когда МГУ получит подтверждение своего независимого статуса от украинского отраслевого регулятора и Секретариата Энергетического сообщества ЕС.

Ранее украинские СМИ (в частности, «РБК-Украина») публиковали интервью с главами наблюдательных советов «Нефтегаза» К. Споттисвуд и МГУ В. Больцем, в которых «красной нитью» проходили опасения, что газовая компания не готова передавать новому оператору управление ГТС. Тогда главы обоих набсоветов заверяли, что сумели преодолеть разногласия, и рассчитывают, что после успешного завершения анбандлинга Украине удастся привлечь европейские компании в качестве партнеров ГТС.

Кроме того, о том, что «процесс анбандлинга затягивается», в конце прошлого года заявил и глава Секретариата Энергосообщества Я. Копач: «Было много планов “Нефтегаза”, но все они устарели. Анбандлинг должен быть проведен таким образом, чтобы оператор ГТС мог получить сертификацию до конца следующего года, пока не закончился действующий

транзитный контракт. Только это обеспечит стабильность и долгосрочность нового транзитного контракта».

Согласно отчету, который в конце прошлого года представили топ-менеджмент и главы набсоветов НАК и МГУ, участники процесса по-прежнему обсуждают возможные модели анбандлинга и планы по его реализации. «Нефтегаз» в структуре своей дочерней компании «Укртрансгаз» создал филиал под названием «Оператор ГТС», в котором намерен до конца года сосредоточить все газотранспортные активы, подлежащие передаче новому оператору с 1 января 2020 г. Параллельно, выполняя утвержденный Кабинетом Министров еще в 2016 г. план анбандлинга, НАК планирует создать отдельного оператора для управления подземными газовыми хранилищами.

Эксперты отрасли неоднозначно оценили итоги очередного раунда газовых переговоров в Брюсселе. Сопредседатель Фонда энергетических стратегий Д. Марунич заявил: «Ключевое противоречие, которое пока неразрешимо, – это стремление “Газпрома” пойти на мировую по вопросу решения Стокгольмского арбитража и отказ “Нефтегаза” вообще идти на какие-либо уступки в этом вопросе. И все это, с моей точки зрения, и вызвало такую позицию Миллера.

Все прекрасно понимают, что практически невероятно, чтобы старый контракт был продлен. Не факт, что это нужно и самому “Газпрому”, потому что, как показала практика, с этим контрактом у компании возникала масса проблем. Более того, “Газпром” намерен этот контракт разорвать. Так что, это, скорее всего, реакция А. Миллера на отказ Киева не искать компромисс.

Киев занял очень жесткую позицию: нам нужен новый контракт по европейским правилам, по вопросу решения Стокгольмского арбитража, мы ни на какой компромисс не пойдем – это ваши проблемы, и делайте, что хотите. Поэтому я не рассматривал заявление Миллера как переговорную позицию, поскольку это слишком странно».

По словам Д. Марунича, предложение Еврокомиссии о долгосрочном контракте трудно будет осуществить. «Понятно, зачем это нужно Еврокомиссии: им нужна гарантия стабильных поставок газа в страны Евросоюза через Украину. Но я вообще не уверен, что такая договоренность может быть достигнута на столь длительный период. Это стремление Еврокомиссии может быть не воплощено в жизнь: если даже Украина и Россия договорятся, то, возможно, это будут менее длительные контракты, чем 10 лет», – считает эксперт.

Эксперт по вопросам топливно-энергетического комплекса Г. Рябцев поразился тому, что украинские политики гордятся своей «единой позицией с Евросоюзом» по газовому вопросу, хотя на деле интересы Брюсселя и Киева здесь во многом не совпадают. «Похоже, в Киеве до сих пор не совсем понимают, в чем, собственно, состоят национальные интересы страны, – резюмирует эксперт. – Решение по итогам трехсторонних консультаций по газовому транзиту через Украину было принято к полному

удовольствию России – они состоятся в мае, после президентских выборов в Украине, а также после инаугурации избранного Президента. Совершенно ясно, что на переговорах превалировал политический аспект».

По мнению Г. Рябцева, Евросоюз навязывает Украине долгосрочные отношения – минимум на 10 лет с ненадежным (по мнению Президента Украины П. Порошенко и НАК «Нефтегаз Украины») партнером, которым является «Газпром». По мнению аналитика, в итоге получается чистой воды демагогия. Когда украинские политики едут в Берлин, они приводят массу причин того, почему «Северный поток-2» должен быть остановлен. И в числе первых называется «ненадежность такого партнера, как “Газпром”». «Но при этом они собираются продолжать отношения с “Газпромом” в части транзита», – напоминает эксперт по энергетике.

«И тут возникает логичный вопрос к власти: а в чем, собственно, сегодня состоят национальные интересы Украины? Украинские политики говорят: “У нас – единая позиция с Европейским Союзом!” Это что получается: национальные интересы Украины тождественны, то есть полностью совпадают с интересами ЕС? Это полный бред и подтасовка. Всем понятно, что национальные интересы Германии, лидера ЕС, абсолютно не совпадают с интересами Украины, в части того же “Северного потока-2”! – заявил Г. Рябцев. – Для европейцев главное не какие-то там демократические процессы в Украине. И уж тем более не результат украинских реформ. Для членов ЕС главное – получить как можно больше дешевого газа из России. Понятно, что каким образом при этом будут соблюдаться национальные интересы Украины, для европейцев это дело десятое».

По мнению аналитика, если речь идет о национальных интересах Украины, то Киеву нужно договариваться не с Россией и не с «Газпромом», а в первую очередь с европейскими потребителями. «Мне бы хотелось, чтобы для Киева это был контракт не с “Газпромом”, а с европейцами. Но при этом понятно, что руководство “Нефтегаза Украины” хотело бы сохранить статус-кво. Потому что любое разделение функций, ныне принадлежащих “Нефтегазу”, неизбежно приведет к падению его прибыли. В любом случае новому руководству Украины, которое появится по итогам мартовских выборов, необходимо сделать несколько вещей.

Во-первых, выработать государственную позицию, четко определить, в чем состоят национальные интересы Украины. С кем мы можем договариваться, а с кем не будем делать этого никогда. Во-вторых, необходимо изменить устав “Нефтегаза Украины”, восстановив контроль государства над компанией. Чтобы интересы этой компании почаще совпадали с интересами государства», – резюмирует эксперт.

Тем не менее, прогнозирует Г. Рябцев, новый контракт на транзит российского газа через Украину в ЕС все же будет заключен до середины 2019 г. При этом его параметры будут напрямую зависеть от результатов президентских выборов в Украине. Потому что газовый вопрос между

Украиной и Россией на сегодняшний день политизирован еще больше, чем раньше, в периоды «газовых войн».

Профессор Инсбрукского университета Г. Манготт рассказал о противоречиях в ходе трехсторонних переговоров между ЕС, Украиной и Россией о новом контракте на транзит газа. «Мне кажется, ожидания сторон по вопросу нового договора сильно расходятся, – заявил Г. Манготт в интервью Deutsche Welle. – Евросоюз хотел бы, чтобы Россия прокачивала через Украину минимум 60 млрд куб. м газа в год. Москва ни в коем случае не согласится на это, поскольку, когда “Северный поток-2” достроят, “Газпрому”, без сомнений, больше не нужны будут такие объемы в украинской газотранспортной системе». Кроме того, считает он, Киев и Брюссель хотят заключить договор в соответствии с правилами ЕС, тогда как Россия хотела бы разрабатывать новый контракт на основе двусторонних договоренностей с Украиной.

Г. Манготт полагает, что Россия тянет время: следующий раунд переговоров назначен на май, и стороны приближаются к 31 декабря 2019 г., дате истечения текущего договора. По его мнению, Москва хочет дождаться выборов Президента в Украине и посмотреть, как будет выглядеть внешнеполитическая позиция Киева. «Я исхожу из того, что Москва не примет объем транзита через Украину более чем в 15–20 млрд куб. м в год, что не дотягивает даже до трети того, чего добивается Еврокомиссия. Думаю, пока ЕС и Украина не смягчат свою позицию, нового договора не будет», – отметил он.

Оценивая сказанное ранее, отметим, что РФ с 2018 г. начала минимизировать транзитные поставки по украинскому маршруту. Россия строит сразу несколько газопроводов в обход Украины. Несмотря на то что президент РФ В. Путин продолжает уверять европейских партнеров в том, что, построив новые газопроводы, «возможность транзита газа через Украину сохранится», А. Миллер неоднократно заявлял, что после запуска «Северного потока-2» транзит газа по украинской ГТС снизится до 15 млрд куб. м.

Впрочем, отказаться от использования украинской газовой магистрали «Газпрому» не удастся в ближайшее время даже в случае плановой сдачи строительства «Северного потока-2», обеих веток «Турецкого потока» и наземной газовой инфраструктуры к их ответвлениям в Европе – до технологического выхода их работы на полную мощность останется еще несколько лет. В то же время мощности украинской ГТС и подземных газовых хранилищ позволяют не только выдерживать пиковые нагрузки зимой, когда потребление газа растет, но и, закачивая в хранилища летом газ по более низкой цене, балансировать необходимый объем. Сыграет свою роль и рост потребления природного газа вместе с падением объемов собственной добычи в Европе в ближайшие пять лет.

Впрочем, у страны осталось не так уж много времени, чтобы определиться с дальнейшей стратегией газового транзита и моделью анбандлинга «Нефтегаза», принять и имплементировать необходимые

законодательные изменения. Также в апреле текущего года заканчиваются сроки контрактных соглашений между менеджментом НАК «Нефтегаз Украины» и Кабинетом Министров, в результате чего можно ожидать правительственную оценку деятельности руководства газового оператора. Все это, безусловно, не способствует укреплению доверия к Украине у европейских партнеров, которые, с одной стороны, заинтересованы в транзите российского газа по украинской ГТС, а с другой – участвуют в проектах «Газпрома» по строительству альтернативных украинской ГТС газопроводов (*При написании работы использовалась информация таких источников: Сайт Министерства топлива и угольной энергетики Украины (<http://mre.kmi.gov.ua>); Сайт НАК «Нафтогаз України» (<http://www.naftogaz.com>); Українські новини (<https://ukranews.com>); РБК-Украина (<https://www.rbc.ua>); Лига.net (<http://www.liga.net>); Бизнес-Цензор (<https://biz.censor.net.ua>); UBR (<http://ubr.ua>); Сегодня.UA (<https://www.segodnya.ua>).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка Б. Патона 16 січня 2019 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Присутні заслухали й обговорили наукову доповідь на тему: «Про виконання Цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України “Наукове забезпечення розвитку ядерно-енергетичного комплексу та перспективних ядерних технологій”», яку виголосив голова наукової ради цієї Програми, академік-секретар Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, генеральний директор Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академік М. Шульга. Участь у засіданні Президії НАН України та в обговоренні наукової доповіді взяв, зокрема, президент Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія “Енергоатом”» Ю. Недашковський.

Головною метою зазначеної Програми, започаткованої відповідно до Постанови Президії НАН України від 3 лютого 2016 р. № 13 «Про виконання цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України “Науково-технічний супровід розвитку ядерної енергетики та застосування радіаційних технологій в галузях економіки”», було проведення прикладних досліджень для розв’язання проблем наукового забезпечення розвитку ядерної енергетики і використання ядерних технологій для потреб промисловості, енергетики й суспільства.

Протягом виконання Програми отримано вагомі науково-технічні та практичні результати, які сприяли реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки до 2020 р. «Енергетика та енергоефективність», «Нові речовини і матеріали», а також завдань Енергетичної стратегії України на період до 2030 року.

За Програмою протягом 2016–2018 рр. виконувалося 50 наукових проектів із залученням 19 установ шести відділень НАН України: ядерної фізики та енергетики, фізико-технічних проблем матеріалознавства, фізико-технічних проблем енергетики, фізики і астрономії, механіки, хімії. У 2018 р. розпорядженням Президії НАН України від 31.07.2018 р. № 433 Програму було доповнено вісьмома науковими проектами за бюджетною програмою КПКВК 6541230.

Під час виконання Програми отримано ряд важливих результатів, які знайшли застосування або плануються до впровадження. Особлива увага приділялася питанням подовження ресурсу корпусів реакторів і основного обладнання енергоблоків АЕС, створенню методологічних основ обґрунтування подовження термінів експлуатації енергоблоків АЕС України.

Так, в Інституті проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України в результаті розрахункових і експериментальних досліджень розроблено методику експрес-оцінювання опору крихкому руйнуванню корпусу реактора з можливістю варіювання форми, розміру та місця розташування тріщини, що дає змогу ефективно визначати її критичний розмір і найбільш небезпечне місце в елементі конструкції.

Фахівці Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України дослідили кінетику напружено-деформованого стану внутрішньокорпусних пристроїв у процесі довгострокової експлуатації (до 60 років).

Під час виконання робіт з подовження термінів експлуатації енергоблоків АЕС України вчені Інституту ядерних досліджень НАН України випробували компактні зразки для прямого визначення в'язкості руйнування матеріалів корпусів ядерних реакторів.

З метою діагностики структурно-фазових змін і службових властивостей головного циркуляційного трубопроводу реактора ВВЕР-1000 після 30 років експлуатації фахівці Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (далі – ННЦ «ХФТІ») модернізували комплекс устаткування для вирізки темплетів металу в умовах підвищеного радіаційного опромінення, а також уперше у світовій практиці на металі «холодної» та «гарячої» петель головного циркуляційного трубопроводу з використанням сучасних прямих методів дослідили еволюцію структурно-фазових змін у металі.

У рамках концепції створення толерантних до аварій конструкцій палива вчені ННЦ «ХФТІ» розробили ефективні захисні покриття на основі хрому та його нітриду. Покриття у 12 разів підвищують стійкість макетів твелів до корозії в умовах перегріву теплоносія й забезпечують захист цирконієвого сплаву від окиснення в парі при $T=1200$ °С не менше 30 хв, що

дає час і можливість для проведення протиаварійних заходів оперативним персоналом АЕС.

Розвиток атомної енергетики неможливий без наявності в країні власних сировинних ресурсів і бази з виробництва конструкційних матеріалів, що використовуються при експлуатації реакторних установок. Учені Інституту геохімії навколишнього середовища НАН України провели комплексне оцінювання та геолого-економічне обґрунтування перспектив освоєння екзогенних родовищ урану осадового чохла Українського щита. Показано, що залучення до розроблення родовищ урану цього генетичного типу дасть змогу нашій державі частково диверсифікувати джерела постачання власної ядерної сировини.

У межах виконання Програми активно вирішувалися питання створення методик й технологій переробки, довгострокового зберігання та захоронення активних відходів атомно-промислового комплексу, удосконалення систем моніторингу й контролю щодо його впливу на населення, персонал і довкілля. Зокрема, в Інституті геохімії навколишнього середовища НАН України створено експериментальну установку та технологію очищення забруднених вод АЕС від радіонуклідів у присутності органічних речовин.

Створені вченими Інституту органічної хімії НАН України та Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України «тверді екстрагенти» (ТВЕКСИ) поєднують високу екстракційну ємність екстрагентів та притаманну сорбентам простоту процесу вилучення катіонів металів з водних середовищ. Отримані сорбенти можуть використовуватися для виділення індивідуальних ізотопів Європію та Америцію з відпрацьованого ядерного палива і їх подальшого роздільного захоронення або перетворення на нетоксичні елементи методом трансмутації.

Для контейнерів зберігання відпрацьованого ядерного палива Запорізької АЕС в Інституті проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України отримано дані про тепловий стан контейнерів з відпрацьованим ядерним паливом на відкритому майданчику сховища в екстремальних умовах експлуатації.

Тривають дослідження вченими НАН України ядерно-енергетичних установок нового покоління з високою ефективністю та гарантованою керованістю. У ННЦ «ХФТІ» при розробленні фізичних засад перспективного швидкого реактора, що працює в режимі хвилі ядерного горіння (ХЯГ), розглянуто можливість використання системи автономного контролю реактивності. Запропоновано також оптимізовану структуру зони запалу реактора, яка забезпечує плавний вихід на стаціонарний самопідтримний режим ХЯГ, уникаючи значного зростання енерговиділення.

Не залишилося без уваги створення та впровадження новітніх радіаційних технологій для різних галузей економіки й суспільного життя. Розроблено фотоядерні технології з використанням як мішені наночастинок і гальмівного випромінювання лінійних прискорювачів електронів ННЦ

«ХФТІ» з метою одержання ізотопів ^{99}Mo , ^{175}Yb , ^{153}Sm , ^{149}Pm для діагностики та терапії онкохворих.

В Інституті ядерних досліджень НАН України на реакторі ВВР-10М отримано радіаційностійкі матеріали з покращеними властивостями, які придатні для використання у виробництві силової напівпровідникової техніки та фотоприймачів.

Учені Інституту електрофізики і радіаційних технологій НАН України розробили методика застосування тепловізійного моніторингу для контролю стану системи технічного водопостачання відповідальних споживачів групи А на АЕС.

В Інституті сцинтиляційних матеріалів НАН України створено органічні полікристалічні сцинтилятори з підвищеним світловим виходом і прозорістю з попереднім концентруванням обраного елемента для виявлення альфа- і бета-радіонуклідних джерел радіації у природних водах.

Попри наявність значної кількості важливих науково-технічних і практичних результатів Програми, подальшого дослідження й науково-технічного забезпечення потребують проблеми подовження нормативних термінів експлуатації об'єктів атомної енергетики, створення вітчизняних елементів ядерно-паливного циклу; розроблення нових радіаційностійких, конструкційних і функціональних матеріалів для потреб атомної галузі; розвитку сировинної бази ядерної енергетики; створення та вдосконалення ядерних і радіаційних технологій для різних галузей економіки, охорони здоров'я тощо.

Далі учасники засідання розглянули ряд кадрових і поточних питань, зокрема про цільову фінансову підтримку молодих учених, які виступали з науковими повідомленнями на засіданнях Президії НАН України, про підсумки проведення ювілейних заходів, присвячених 100-річчю НАН України, про фінансування науково-дослідних робіт установ НАН України у 2019 р.

З додатковою інформацією про цей захід можна буде ознайомитися в прес-релізі з розділу «Засідання Президії НАН України» на офіційному веб-сайті НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 16.01).

У грудні 2018 р. в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України відбулася науково-практична конференція «Конституційно-правове забезпечення та європейські стандарти контролю у сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування». Про це йдеться в статті, розміщеній на сторінках газети» (№ 7 (7013), 12 січня 2019 р.).

Відкрив конференцію директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України академік НАН України Ю. Шемшученко. Він, зокрема, зазначив, що розвиток демократії в Україні, чітке визначення її

євроінтеграційних перспектив обумовлює актуалізацію дослідження проблем контролю, оскільки демократична конституційна система передбачає, що влада в ній має бути поділена, обмежена, доступна, передбачувана, ефективна, підконтрольна. Контроль в умовах демократії – явище багатогранне за своєю природою, змістом, формою, механізмом реалізації, призначенням. Контроль є однією з найважливіших функцій державного керування.

Найважливішими формами державного контролю є парламентський контроль і президентський контроль (які є первинними), контроль органів виконавчої влади та судовий контроль (вторинні види контролю). Контроль парламентський – одна із функцій парламенту: його органів і посадових осіб, а також інших державних органів та посадових осіб, з відповідною метою функціонально поєднаних з парламентом, у здійсненні повноважень контролю за виконавчою владою, насамперед урядом.

Наявність контрольної функції парламенту щодо виконавчої влади є одним з елементів системи стримувань і противаг у взаємодії законодавчої і виконавчої влади.

До традиційних форм парламентського контролю за виконавчою владою віднесена діяльність постійних і тимчасових (спеціальних і слідчих) комітетів (комісій) парламенту.

Ще однією формою парламентського контролю за виконавчою владою є діяльність омбудсмана – спеціальної посадової особи, уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, до компетенції якої входить розгляд скарг громадян на порушення прав людини з боку певного кола державних органів і посадових осіб.

Застосовуються й інші форми контролю за виконавчою владою. Зокрема, Рахункова палата здійснює контроль за відповідною діяльністю уряду. За будь-яких умов сенс парламентського контролю за виконавчою владою полягає, як правило, у тому, що парламент уповноважений реагувати на дії підконтрольного органу або посадової особи та застосовувати до них конституційно-правові санкції.

Достатньо значною в умовах парламентсько-президентської форми правління є контрольна діяльність Президента України, здійснення якої пов'язано з його правами. Це право глави держави пов'язано з реалізацією його статусу очільника держави, гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, прав і свобод людини та громадянина, хоча Конституція України не містить прямої вказівки щодо президентського контролю. Президентський контроль має конституційно-правове підґрунтя і відповідне закріплення в нормативно-правових актах. Президентський контроль, що здійснюється в межах конституційних повноважень Президента, з правового погляду має достатні підстави для дійового впливу на стан функціонування держави.

Однією з найважливіших форм державного контролю є судовий контроль. Його можна визначити як використання судом своїх повноважень

у випадку встановлення факту, що державний орган вчинив незаконну, необґрунтовану або несправедливу дію чи прийняв подібне рішення (акт).

В умовах євроінтеграційних процесів важливим є доповнення судового традиційного контролю позасудовими альтернативними механізмами забезпечення виконання законів, дотримання прав людини. Істотним доповненням судового механізму виступає інститут несудового державного контролю, який формують органи, наділені спеціальними контрольними повноваженнями (прокуратура, національні комісії регулювання природних монополій тощо). Завданням судового контролю у сфері публічної влади: з одного боку, є забезпечення охорони прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, тобто захист приватного інтересу, з другого – недопущення свавілля з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Тобто захист публічного інтересу.

В умовах демократії застосовують широку концепцію контролю, яка передбачає, крім державного контролю, здійснення громадського й міжнародного контролю як засобу забезпечення внутрішньодержавної демократії. Застосування широкого комплексного контролю має забезпечити рівновагу державних і суспільних інститутів, запобігти перевищенню та зловживанню повноваженнями, не завдаючи шкоди їхній ефективній роботі, і врешті-решт утвердженню демократії. Широке комплексне розуміння контролю висуває нові завдання перед правовою наукою.

Про деталі виступів інших учасників конференції та рекомендації науковців, прийняті після її завершення, можна дізнатися з повної версії статті О. Скрипнюка «Демократія і контроль: новелізація концептуальних підходів щодо організації та здійснення контролю на сучасному етапі» на офіційному веб-сайті газети «Голос України» за посиланням: <http://www.golos.com.ua/article/312290> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2019. – 14.01).

В Інституті геологічних наук (ІГН) НАН України під головуванням академіка В. Шестопалова 11 грудня 2018 р. відбулося спільне засідання Міжвідомчої науково-методичної ради (МНМР) «Геологічні проблеми ізоляції радіоактивних та інших небезпечних відходів у надрах» та експертної місії Міжнародної агенції з атомної енергії (МАГАТЕ).

У заході взяли участь члени Міжвідомчої науково-методичної ради від ІГН НАН України, фахівці Державного агентства України з управління зоною відчуження (ДАЗВ), Науково-інженерного центру радіогідроекологічних полігонних досліджень (НІЦ РПД) НАН України, Державного спеціалізованого підприємства «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами» (ДСП «ЦППРВ»), Інституту геохімії навколишнього середовища (ІГНС) НАН України, ДСП «Екоцентр», Українського державного геологорозвідувального інституту (УкрДГРІ), Державної інспекції ядерного регулювання України (ДІЯРУ), Київського

національного університету ім. Т. Шевченка, Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія (ДП НАЕК) «Енергоатом»», Державної корпорації УкрДО «Радон», ДП «Укргеолкомпанія», Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору (ІТГІП) НАН України. Місію МАГАТЕ представляли Л. Бейлі (RWM, Post-closure Safety manager), Г. Нейдер-Вестерманн (ІАЕА), Ю. Кроне (BGE), Й. Хаммер (BGR Hannover Geozentrum, geologist).

На засіданні було заслухано ряд презентацій представників місії МАГАТЕ та України, присвячених різним аспектам створення геологічного сховища радіоактивних відходів (РАВ). У доповіді Ю. Кроне висвітлювалися підходи щодо побудови класифікацій радіоактивних відходів у зв'язку з оцінками об'ємів відходів, що підлягають ізоляції в геологічному середовищі, а також концептуальних технічних рішень до облаштування глибинного сховища геологічного типу. Проблеми визначення критеріїв та методів дослідження кристалічних і глинистих геологічних формацій для розміщення сховища радіоактивних відходів геологічного типу розглядалися у доповіді Й. Хаммера. Учений секретар науково-методичної ради Ю. Шибецький представив результати робіт зі скринінгу території України щодо перспектив створення геологічного сховища РАВ, які виконувалися в Науково-інженерному центрі радіогідроекологічних досліджень НАН України й інших установах і організаціях, зокрема, за міжнародними проектами. Презентація В. Почтаренка висвітлювала результати вивчення геологічної будови Чорнобильської зони відчуження і площ, перспективних для сховища геологічного типу для ізоляції РАВ.

У другій частині засідання відбулося жваве обговорення представлених результатів і тривали плідні дискусії щодо підходів, які застосовуються для вибору перспективних майданчиків та типу геологічного сховища для ізоляції РАВ в Україні, а також проблем, які при цьому необхідно розв'язати.

У дискусії взяли участь члени Міжвідомчої науково-методичної ради, українські фахівці й експерти МАГАТЕ: Є. Яковлев, П. Корчагін, Ю. Шибецький, Т. Кутузова, В. Почтаренко, В. Шестопапов, Ю. Кроне, Й. Хамер.

У підсумковій частині заходу голова місії МАГАТЕ Г. Нейдер-Вестерманн високо оцінив результати, представлені українськими фахівцями (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 16.01*).

Днями в Музеї етнографії та художнього промислу (МЄХП) Інституту народознавства НАН України, що у Львові, було відкрито мультимедійну виставку музичних інструментів XVIII – початку XX ст. Про це йдеться у відеосюжеті інтернет-видання Zaxid.net.

Відреставрувати й дати звук старовинним музичним інструментам XVIII – початку XX ст. складно та часом неможливо через втрачені

фрагменти. Тому в МЕХП пішли іншим шляхом: встановили мультимедійний екран, за допомогою якого відвідувачі можуть почути ці інструменти з експозиції.

«Суть інтерактивної програми в тому, що кожен відвідувач лише одним доторком руки може запустити мелодію інструмента тієї чи іншої епохи, паралельно синхронно у вікні з'явиться зображення знакової постаті тієї епохи – чи то композитора, чи особи, яка впливала на музичну культуру», – інформує заступник директора Інституту народознавства НАН України кандидат мистецтвознавства А. Клімашевський.

Оновлена експозиція – це ще й нагода, крім традиційних музичних інструментів (арфи, скрипки), побачити також екзотичні, наприклад клавикорд або механічний орган. «У нас є прекрасна дизайнерська робота початку ХІХ ст., так званий механічний органчик. Принцип роботи: є валик, запрограмована мелодія, яка за рахунок валика зчитується доторканням до металевих пластин, і таким чином створюється мелодія. По суті, це прототип сучасного диску», – пояснює А. Клімашевський.

Доповнили експозицію українськими народними інструментами. «Дещо було в наших запасниках, ми трошки додали відреставрованих спеціально для цієї експозиції інструментів: торбан, бандуру і кобзу. З часом ще буде додано мандоліну, тобто ми розширюємо спектр, хочемо, щоб музей був живим», – зазначив завідувач сектору експозиції МЕХП А. Колотай.

Мультимедійна музична експозиція вже доступна для відвідувачів.

Відеосюжет можна переглянути за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=8N-AtLul7Qs> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 17.01*).

В Інституті археології НАН України (Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12) 11–13 жовтня 2019 р. відбудеться Міжнародна наукова конференція молодих вчених «To dig or not to dig: інвазивні та неінвазивні методи археології», яку організує Рада молодих учених Інституту археології НАН України.

Тема конференції наголошує на проблемі балансу між традиційною для археології стратегією дослідження через руйнування та перспективою збереження археологічних джерел, зокрема через застосування неінвазивних методів. Захід має на меті посприяти комунікації між молодими вченими галузі й обмінові науковим досвідом між різними поколіннями археологів.

Напрями роботи конференції:

- методи первинного аналізу археологічних джерел;
- інтерпретація даних;
- становлення й розвиток методики археологічних досліджень;
- інвазивні та неінвазивні методи у сфері охорони культурної спадщини.

Робочі мови: українська, англійська.

Форма участі: очна (усна доповідь).

Щоб узяти участь у заході, потрібно до 15 квітня 2019 р. подати заявку на адресу rmv.iananu@gmail.com (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 21.01).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Про завдання, що стоять перед сучасною географією як наукою, та дослідницькі здобутки вчених-географів академії в інтерв'ю програмі «Наука XXI» (спільний проект Комітету Верховної Ради України з питань науки та освіти і парламентського телеканалу «Рада») розповів директор Інституту географії НАН України академік Л. Руденко.

«У далекому минулому, звичайно, не було окремо ще ні математики, ні фізики, ні інших наук. Первісна людина на камені, дереві чи землі малювала течію річки, прокладала стежки в потрібні напрями тощо. З цього й починалася географія за прадавніх часів», – розповідає вчений.

Переходячи до історії розвитку географічних знань в Україні за новітньої доби, академік Л. Руденко зауважує, що після заснування Української академії наук (нині – Національна академія наук України) у 1918 р. одним з фундаторів вітчизняної географічної науки став С. Рудницький, який створив у Харкові Інститут географії. На жаль, у 1930-х роках ученого було репресовано, а установу ліквідовано. Проте завдяки ряду науковців, які розуміли важливість продовження досліджень (зادля оцінювання, раціонального використання та збереження територій і ресурсів), географія в академії не припинила розвиватися. У 1964 р. зусиллями академіка М. Паламарчука в академії було створено перший офіційний профільний структурний підрозділ – сектор географії. Наступним після засновника керівником цього сектору став член-кореспондент О. Маринич, пізніше – професор А. Золовський. У 1989 р. Сектор географії очолив Л. Руденко, нині – академік. У 1991 р. сектор було перетворено на Інститут географії. Упродовж періоду незалежності ця академічна установа встигла виконати ряд наукових досліджень, результати яких мають загальнодержавне значення і є вкрай необхідними для подальшого розвитку України.

За словами гостя телестудії, людина, активно освоюючи середовище свого існування, істотно змінила його стан. Ці зміни нерідко є негативними і стосуються умов проживання людини та виснаження природних ресурсів. На жаль, деструктивні процеси не призупинено. Їх важливо ретельно вивчати, щоб усвідомлювати реальні чи потенційні виклики, з якими людство як по всій планеті, так і на окремих її теренах ризикує мати справу вже в найближчому майбутньому. Головними такими викликами для України є, по-перше, обмеженість природних ресурсів, по-друге, забрудненість і, відповідно, критичний екологічний стан компонентів природи. За

підсумками вивчення зазначених проблем, науковці Інституту географії НАН України видали книгу «Україна: основні тенденції взаємодії людини і природи в ХХІ столітті (географічний аспект)», у якій докладно відображено наслідки нераціональної взаємодії людства з довкіллям. Учені показали, які зміни відбулися з компонентами природи (грунтами, поверхневими й підземними водами, атмосферним повітрям) на території України за останні 100 років (найінтенсивніші з цих змін припали на останні півстоліття) у результаті непрогнозованого впливу антропогенного чинника, і дійшли висновку, що спостережувані тенденції змін мають досить загрозливий характер, що підтверджено інструментально.

«Ще у 1988 р. ми виконали роботу “Територіальна комплексна схема охорони природи Донецької області”, у якій прописали, що потрібно зробити кожному з міністерств, аби призупинити ці деструктивні процеси. Між іншим, депресивність у Донецькій області відчувалася вже тоді. Крім того, для урядовців і громадськості ми випустили ще одне видання – пілотне. Це “Екологічний атлас України”, який показував критичний стан природних компонентів – з огляду, по-перше, на їхнє вичерпання внаслідок активної господарської діяльності людини, по-друге, на високий рівень забруднення довкілля», – говорить академік Л. Руденко.

Протягом останніх років, розуміючи небезпеки накопичення відходів життєдіяльності людини, в Інституті географії НАН України у співпраці з Державною службою України з надзвичайних ситуацій було розроблено два електронні атласи. У них за спеціальними програмами відображено просторову інформацію щодо розміщення й характеристик об’єктів, потенційно небезпечних для життя людини. Це «Атлас природних, техногенних і соціальних небезпек виникнення надзвичайних ситуацій в Україні». Другий атлас присвячувався тільки потенційним техногенним небезпекам. Це дуже вагома праця вчених Інституту географії НАН України. За підрахунками науковців, нині на території нашої держави налічується близько 15 тис. об’єктів, що становлять потенційну небезпеку для життя людини. За словами академіка Л. Руденка, щороку в Україні створюється майже 800 млн т відходів. Усього на цей момент їх накопичено вже до 36 млрд т, з них 24 млн т небезпечних відходів. Тверді відходи концентруються здебільшого навколо місць добування корисних копалин. Найтоксичніші відходи (перший клас небезпеки) – рідкі речовини, оскільки вони здатні не лише забруднювати ґрунт. Але найтривожнішою, на думку географів, є зношеність основних фондів переважної більшості промислових підприємств (у видобувній, переробній, транспортній, сільськогосподарській галузях), яка становить 70–80 %, а подекуди сягає 90 %. «Ми здійснили фактичний аналіз усіх регіонів нашої держави за наявністю потенційних джерел небезпечних ситуацій. Причому виконали цю роботу в двох варіантах – у вигляді статичного атласу та в динамічному векторному форматі, – пояснює гість телестудії, – і передали її, зокрема, керівництву Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Цю інформацію важливо мати й використовувати,

щоб максимально запобігати небажаним подіям, а не ліквідувати потім їхні наслідки. Так, в Україні функціонує 931 об'єкт хімічної небезпеки (ми розуміємо, що показники змінюються). Усього в зонах можливого забруднення від цих об'єктів проживає орієнтовно близько 10 млн осіб. Ми також класифікували регіони нашої держави за рівнем хімічної небезпеки: перший ступінь присвоєно Дніпропетровській (108 потенційно небезпечних об'єктів) і Донецькій (149 об'єктів) областям та м. Севастополь (12 об'єктів), другий – Сумській області (23 об'єкти). До регіонів з найбільшою кількістю потенційно небезпечних об'єктів належить і Харківська область. Я не хочу сказати, що ми тішимося з того, що чимало українських підприємств працюють не на повну потужність або взагалі призупинили свою діяльність, але кількість відходів могла б бути більшою. Нині потрібно активно працювати над знищенням відходів промислового виробництва, отрутохімікатів тощо. Наприклад, у 2016–2017 рр. Міністерство екології та природних ресурсів України реалізувало спеціальні програми з ліквідації отрутохімікатів, оскільки в радянський період цих речовин накопичилося надзвичайно багато й після зникнення колгоспів і радгоспів залишилися склади, якими ніхто не опікувався. Просто посеред поля стояли сараї та клуні, і ніхто не знав, що саме там зберігається».

«аціональна академія наук України багато зробила для того, щоб світ дізнався про нашу незалежну державу, – продовжує академік Л. Руденко. – Зокрема, уперше було розроблено “Національний атлас України”, який містить понад 1 млн файлів структурованої інформації про історію нашої країни, її природні ресурси та стан довкілля, економіку, населення. Це – величезний фоліант, що складається з 875 карт, кожна з яких містить по 10–12 шарів інформації, прив'язаної до населених пунктів і транспортної мережі. Атлас представлено не тільки в паперовому, а і в електронному форматі. Президент Національної академії наук України академік Б. Патон презентував цю книгу на високому рівні – під час конференції послів іноземних держав в Україні. Проте роботу над виданням було завершено в 2007 р., і, без сумніву, за цих понад 10 років країна змінилася, інформацію про неї потрібно переглядати, доповнювати. Змінилася, наприклад, демографічна ситуація, хоча вичерпні дані щодо цього поки відсутні, адже останній перепис населення проводився в Україні 2001 р., а черговий досі постійно відкладався. А сучасний світ рухається в бік інформаційного суспільства. Відповідно, завданням географів на цьому етапі є інтеграція наявних знань і отримання нових, а також їх візуалізація, унаочнення – для кращого розуміння процесів, що відбуваються в конкретній місцевості».

Ще однією візитівкою нашої держави академік Л. Руденко називає книгу «Україна на картах» (Ukraine in maps), укладену українськими географами спільно з їхніми угорськими колегами. Видання здійснено англійською мовою та розповсюджено серед держав, які є членами ЄС (у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом).

За словами вченого, фахівці Інституту географії НАН України розвивають і такий важливий напрям, як ландшафтне планування: «У радянські часи планування здійснювалося під керівництвом Держплану – розроблялися плани для держави, регіонів, районів, окремих поселень тощо. Ми ж вивчили досвід німецьких колег і започаткували в Україні новий інструментарій – ландшафтне планування, яке вже активно використовується у Європі. Поясню його суть. На першому етапі проводиться докладна інвентаризація ресурсів певної території та взагалі всього, що на ній є. Наступний етап – оцінювання розвитку ресурсів території. Далі – виявлення конфліктів, присутніх на цій території, та означення напрямів її подальшого розвитку. Ми апробували цей інструментарій у Степанецькій сільській раді, що на Черкащині. Коли зробили ландшафтний план для цієї території, виявилось, що її ресурси використовуються нераціонально. Наприклад, родючі чорноземи використано не для вирощування сільськогосподарських культур, а для налагодження діяльності птахофабрики з усією супутньою інфраструктурою. Цю ситуацію можна зрозуміти: громада була зацікавлена в коштах, які запропонував інвестор. Але тут ідеться, на жаль, лише про отримання миттєвого прибутку, а не про мислення на перспективу».

Займаються в Інституті географії НАН України й питаннями сталого (збалансованого) розвитку. «У 1992 р на конференції ООН було прийнято “Порядок денний на XXI століття”. Його основна тема – забезпечення розуміння важливості та необхідності реалізації сталого розвитку різними регіонами світу. Сталий (або ж збалансований) розвиток – це врівноважена, гармонійна взаємодія економічної, соціальної, культурологічної та екологічної складових суспільного життя. За такої взаємодії жодна з цих складових не повинна страждати. На сьогодні практично всі держави світу, крім України, розробили свої стратегії сталого розвитку. Ми, географи, дуже активно в цьому плані працювали, маємо ряд результатів. Почну з того, що ще в 2002 р. академія підготувала концепцію сталого розвитку України, яку так і не було схвалено. Інститут географії НАН України видав працю “Стан виконання в Україні положень ”Порядку денного на XXI століття“ (2002–2012)”.

Одноіменну доповідь ми представили на розгляд Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Адміністрації Президента України й інших владних структур. Крім того, за підтримки представництва ООН в Україні ми підготували проект доповіді України до Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20. Протягом останніх трьох років за підтримки представництва ООН в Україні працювала експертна група у складі дев’яти осіб, яку я очолював. У 2017 р. ми розробили й успішно апробували Стратегію сталого розвитку України до 2030 року.

Існує така ж стратегія і до 2020 р., оскільки наша держава взяла на себе ряд зобов’язань перед міжнародною спільнотою і повинна їх виконувати. У 2015 р. світове співтовариство ухвалило 17 цілей сталого розвитку до 2030 р. В Україні визначенням цілей сталого розвитку займалася спеціальна група

під керівництвом академіка Е. Лібанової. За підсумками роботи цієї групи було сформульовано сім стратегічних і 23 операційні цілі та вказано заходи, яких Україна має вжити до того чи іншого терміну. Вітчизняні фахівці розробили також Національний план дій на 2017–2020 роки з упровадження Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, у якому визначили, на які цілі потрібно спрямовувати державні видатки, щоб призупинити деградацію навколишнього природного середовища. Цей документ містить ряд рекомендацій і завдань для органів державної влади. У ньому, зокрема, вказано, наскільки потрібно зменшити викиди в атмосферу та збільшити виробництво енергії за допомогою альтернативних джерел тощо. Нині стратегію сталого розвитку розробляє для себе кожна область, а от загальнонаціональної стратегії досі не ухвалено. Україна тут подібна до корабля, який у бурхливому морі з рифами та штормами і вийшов без карти й лоцмана, тому не знає, куди йому рухатися. І тільки національна стратегія дасть змогу прокласти маршрут», – упевнений академік Л. Руденко.

Більше дізнавайтеся з відеозапису телепередачі за посиланням: https://youtu.be/_II7cU3sjWs?list=PL_7kofV6sT8Oxw98hzbkMcJyg36TyWxHk (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 15.01*).

Нещодавно на сторінках Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (№ 50, 28 грудня 2018 р. – 11 січня 2019 р.) вийшла стаття директора Інституту економіки природокористування та сталого розвитку (ІЕПСР) НАН України доктора економічних наук, професора, академіка НААН України М. Хвесика і завідувача відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів ІЕПСР НАН України доктора економічних наук А. Сундука «У грі чи поза грою? Природні ресурси і місцеві громади».

Як показують поточні реалії, з кожним днем посилюються процеси децентралізації, одним з результатів яких є становлення й розвиток місцевих громад. У 2018 р. відбулися чергові вибори до об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які засвідчили досить високу активність виборців.

За інформацією моніторингових груп, уже є приклади успішних громад, які спромоглися не тільки утвердитися, а й демонструють конкретні результати діяльності, реалізують соціальні та інфраструктурні проекти. Відбувається це як завдяки сприянню держави, допомозі зарубіжних партнерів, так і через активність місцевих лідерів, що в результаті має сприяти просуванню процесів розвитку громад.

Важливим елементом розвитку громади є природний ресурс, який виступає активом ринкової економіки та за умов правильного використання може формувати вагомий прибуток і фінансові потоки. Крім того, природні ресурси – це базис, точка тяжіння для залучення бізнесу до громади.

Про ці та інші актуальні питання читайте у повній версії статті за посиланням: https://zn.ua/ECOLOGY/v-igre-ili-vne-igry-304299_.html (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 16.01*).

Міжнародний громадсько-політичний тижневик «Дзеркало тижня» (№ 2, 19 – 25 січня 2019 р.) опублікував інтерв'ю з академіком-секретарем Відділення економіки НАН України, директором Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України академіком Е. Лібановою.

Про слабку ланку:

«...Останнім часом мене не полишає відчуття, що найвища і найбільш ненадійна стіна в цій історії [за період Незалежності України] – ми самі. Бо переважна більшість людей чомусь вважають, що можуть жити так, як їм хочеться, а хтось зробить так, як треба. Починати змінювати цей підхід потрібно з раннього дитинства. Ну, не можна дітям розповідати казки про Івана-Дурня і Ємелю, який лежав на печі й вилежав, чого хотів, а потім чекати від них ініціативи та відповідальності. Ці дивні дитячі історії докорінно відрізняються від європейських, у яких, для того щоб чогось досягти, треба трудитися. Але ми виростаємо й продовжуємо чекати, що все хороше нам якось само впаде на голову».

Про перехід до цивілізованої економічної моделі:

«...Щоб перейти на економічну модель з дорогою робочою силою, необхідно зробити кілька речей.

По-перше, ми мусимо відмовитися від сировинної орієнтації економіки. Це дуже важко зробити. І для цього уряд має надавати преференції тим, хто продає продукт, а не сировину. Бо сьогодні в нас вигідно продавати сировину.

По-друге, підвищити мінімальну заробітну плату. Причому не поступово, а різко. Але цей важіль влада вже використовувала. І він дав свій ефект.

По-третє, хоч як дивно, зіграє свою роль міграція. Уже очевидно, що молоді, активні, талановиті, конкурентні працівники просто виїжджають з України. І роботодавці теж зрозуміли, що дефіцит робочої сили – основна перешкода для їхнього розвитку. Підвищення заробітної плати неминуче. Звісно, бажано, щоб легальне. Чого, боюся, усе ж таки не буде. Конверт житиме. Але при цьому люди хоча б отримуватимуть більше грошей. І кожна гривня найманого працівника буде витрачена переважно в Україні. Бо багаті люди витрачають не тільки й не так в Україні. А кожна гривня, витрачена в країні, працює на її економічне зростання.

Більше того, українська міграція – нетривала. Люди працюють по півроку й повертаються, оцінюють ситуацію. А це означає, що в нас справді є шанс їх повернути. У 2017 р. 9, 3 млрд дол. переведено в Україну від

заробітчан. Іноземних інвестицій при цьому трохи більше 2 млрд дол. Я розумію, що не всі 9 млрд були спрямовані на бізнес, але гроші витрачалися в нас. Проте міграція – це масштабна проблема, з якою владі треба працювати системно. Зупинити міграцію повністю неможливо. Принаймні демократичним шляхом. Українці – кочівники, у певному сенсі. І цим дуже схожі на поляків, які наповнюють ринок праці у країнах Західної Європи. Проте зменшити масштаб міграції цілком можливо. <...>

Повертаючись до наших важелів, здатних перевести економіку на нові рейки, скажу, що четвертим з них можна вважати критичну необхідність підвищити заробітну плату в бюджетній сфері. Причому істотно. Сьогодні пропозиція зарплат лікаря і медичної сестри в Україні вдсятеро (!) нижча, ніж у тій-таки Польщі. Ну, скажіть мені, будь ласка, хто ж тут залишиться? Що ми, взагалі, робимо?

І не треба мені розказувати, що немає грошей! Якщо є можливість платити топ-менеджменту держпідприємств стільки, скільки ми платимо, то, отже, гроші знайти можна. Хоча б обмеживши зарплату цього самого топ-менеджменту. Як із прямих виплат, так і з опосередкованих. Ми ж чудово знаємо, що є можливість заплатити не прямо, а у вигляді бонусу, премії чи надбавки».

Про державне управління:

«...Мені здається, що основна проблема нашого державного управління – те, що в нас не виписані процедури. Це позбавило б чиновника можливості приймати рішення і зобов'язало б виконувати інструкцію. Усе. Жодних варіантів. Я, взагалі, проти якихось варіантів у держуправлінні. У приватному секторі – так. Там, де є ризик, де стартапи та інше».

З повним текстом публікації, а також відеозаписами інтерв'ю можна ознайомитися за посиланням: https://dt.ua/interview/ella-libanova-krayina-gluhih-299997_.html (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 21.01).

На сторінках свіжого номера Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (№ 2, 19–25 січня 2019 р.) вийшла стаття першого віце-президента Національної академії наук України академіка В. Горбуліна «Зіграти без фальшу».

На початку публікації автор зазначає, що минулий – 2018 р. – рік багато в чому підтвердив побоювання: Європа дедалі більше занурюється у власні справи, майже непомітний торік Мінський процес остаточно відступив на другий план, а тиск Росії (зокрема, суто військовий) наростає.

«Причому останнє, – висловлює переконання академік В. Горбулін, – справді набуває серйозного масштабу, що свідчить про планомірну підготовку Москви до можливої війни, у якій Україна може виявитися не єдиною мішенню. Поки що цей арсенал тиску спрямований на Україну, яка 2019 р. входить у складний період двох загальнонаціональних виборчих

кампаній. За їхньою допомогою Росія спробує вирішити свої стратегічні завдання “малою кров’ю” – привести до влади на різних рівнях “договороздатних” політиків або відвертих російських агентів. Однак, якщо зробити це не вдасться, Україні треба бути готовою до найрадикальніших сценаріїв. Якщо скористатися музичною інтерпретацією, то світ усе далі відходить від класичного виконання до нескінченних джазових імпровізацій».

З повним текстом публікації можна ознайомитися за посиланням: https://dt.ua/internal/zigrati-bez-falshu-300027_.html (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 23.01*).

Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України

Академік В. Горбулін: «Маємо використовувати всі свої можливості, розраховувати на себе, вірити у свої сили й діяти».

«Ніколи раніше національна безпека України не була така вразлива, як нині, і ніколи раніше навколишній світ не був таким крихким». Цього висновку ще рік тому дійшли аналітики Національного інституту стратегічних досліджень, автори монографії «Донбас і Крим: ціна повернення». Напередодні нового 2019 р. В. Муженко, начальник Генерального штабу ЗСУ, в інтерв'ю Reuters заявив: «Загроза повномасштабного російського вторгнення сьогодні найбільша з 2014 р. За два тижні із середини вересня по 1 жовтня кількість російських танків біля кордону збільшилася більше як удвічі».

Окупація РФ Криму й захоплення нею частини Донбасу під легендою створених нею «ДНР/ЛНР», що останніми роками ще більш загострили геополітичну ситуацію у Європі, нині помітно змінюють ландшафт глобальної світової безпеки. Україна це найболючіше відчуває, бо, крім безпрецедентних економічних втрат і тяжких соціальних наслідків збройної агресії Росії, має справу з витонченою гібридною війною з боку Кремля, у якій держава-агресор широко використовує арсенал асиметричних засобів та інформаційно-маніпуляційних технологій. І це за умов, що в РФ задовго до вступу її на стежку війни з Україною проведено масштабну внутрішньополітичну консолідацію, ідеологічну мобілізацію й інформаційне перепрограмування населення, яке межує із зомбуванням.

Втрачені й невтрачені ілюзії

Чому саме Україна, якій дали гарантії безпеки й територіальної цілісності підписанти Будапештського меморандуму, знову стала об'єктом агресивних військових експериментів з боку Російської імперії? Які можливі подальші варіанти розвитку геополітичних подій на Європейському континенті, чи повернеться колись Україна на окуповані Росією Крим та частину територій Донбасу? З цими та іншими доленосними для держави запитаннями «Урядовий кур'єр» звернувся до академіка В. Горбуліна,

радника Президента України, першого віце-президента НАНУ. За часів незалежності України доктор технічних наук, колишній Секретар РНБО і директор Національного інституту стратегічних досліджень – один з головних ідеологів і фундаторів системи управління національною безпекою, співавтор усіх провідних документів стратегії будівництва та розвитку держави, її Збройних сил і оборонно-промислового комплексу.

– Почну з того, про що вже дещо говорив, з гіркого і неприємного – з наших національних уроків. Їх не зайве повторити. Ми надто звикли до ролі об'єкта у світовій і європейській політиці. Усі 27 років незалежності Україна була надто пасивною. Ми балансували між векторами розвитку, чекали гарних пропозицій зі Сходу і Заходу, уникали відповідальних і радикальних рішень.

У чомусь ця політика була виправданою і навіть комфортною. Але найголовніше, що треба сказати про попередній період: вона була вимушеною. Ми не могли собі дозволити рішучого зовнішньополітичного курсу з огляду на внутрішню слабкість і незрілість нашої державності. Адже коли починали будувати свій суверенітет, ми не мали для цього дуже багатьох необхідних якостей і ресурсів.

– У своїй статті «Вулканічний синдром» ви наводите слова Ф. Фіцджеральда: «Невміння правильно себе оцінити – ось що може тобі зашкодити в майбутньому». Деякі наші аналітики переконують, що незалежність упала нам з небес, дісталася надто легко, тому українське суспільство та його поведирі не були готовими до однозначних і рішучих дій будувати справді незалежну, суверенну європейську державу.

– Я використав би іншу метафору. Ми були в імперській неволі, але вийшли на свободу тільки після того, як тюрма сама розвалилася. При цьому багато хто в Україні жалкував за тією тюрмою, і перші десятиріччя пройшли під знаком боротьби між старим і новим – між необхідністю будувати нову державу та інстинктивним бажанням повернутися в минуле чи принаймні зберегти його основні атрибути. Вектори обраного шляху періодично змінювалися, рух до корпоратизації та приватизації державних підприємств імітувався або просто саботувався. Олігархоекономіка досі процвітає. Свою негативну деструктивну справу щодо сектору безпеки і оборони, особливо напередодні окупації Росією Криму, робили проросійські сили: постійне реформування Збройних сил та зменшення протягом багатьох років їхньої чисельності без переконливої аргументації та зрозумілої мети, розпродаж усього, чого тільки можна було. Більшість озброєння була морально та фізично застарілою. Надто гостро, як ніколи, оголилася головна наша проблема – консолідації суспільства. Ми не були готовими психологічно ось до такого роду війни. Власне, це й був той стан держави, у якому ми опинилися в 2014 р., перед захопленням «зеленими чоловічками» Криму та подальшою відвертою військовою агресією Росії на Донбасі.

До того ж офіційний Київ тішив себе ілюзіями, що Росія, яка підписала разом зі США та Великою Британією 5 грудня 1994 р. Будапештський

меморандум, не порушить гарантій безпеки і територіальної цілісності України. Уже понад 20 років вона сумлінно дотримується своїх зустрічних міжнародних зобов'язань.

І подальший розвиток подій показав, що прагматичні партнери по Будапештському договору, які висловили «занепокоєність» відвертими діями держави-агресора, не стали ризикувати стабільністю своєї політичної та економічної системи заради захисту країни, яка з червня 1996 р. добровільно втратила ядерний статус.

Теоретична конструкція міжнародної системи безпеки побудована на імперативі впевненості, що принцип відповідальності за прийняті обов'язки гарантовано спрацює. Однак практика демонструє поступове розмивання і деградацію ціннісних установок міжнародного спілкування. Що ж переважить у рішенні країн-гарантів?

Ризик відмови від виконання своїх обов'язків дуже високий, оскільки ліберально-демократична модель управління має отримати згоду суспільства. Чи захочуть громадяни якоїсь далекої країни воювати за країну, яка зацікавила «сусідній світ»? Відповідь прогнозована.

Проблема надзвичайно актуальна для сьогодення. Понад те загрозлива. Особливо тепер, коли Україна стала ключовою державою протистояння Заходу та Росії. Тому перед тими, хто нині фактично взяв на себе роль лідерів у формуванні міжнародної системи безпеки, постало питання: чи зможуть вони зберегти цю роль у майбутньому? Проте я вірю, що ціннісний вимір повернеться в міжнародну політику, тому що жодна «прагматика» не в змозі захистити систему міжнародної безпеки від загроз з боку людей «з іншої реальності». Як вірю в наш народ і нашу армію. Маємо використовувати всі свої можливості, розраховувати на себе, вірити в свої сили і діяти.

– Володимире Павловичу, дії Кремля щодо України останнім часом стали зухвалішими, жорсткішими, до наших кордонів агресор стягує дедалі більше наступальної важкої техніки. А на традиційній прес-конференції напередодні нового року В. Путін взагалі пообіцяв не йти з Донбасу. Учені ж та експерти – автори монографії «Донбас і Крим: ціна повернення» на запитання «Чи можливе повернення Донбасу і Криму в найближчому майбутньому?» дають ствердну відповідь. Читачам «Урядового кур'єра» було б, гадаю, цікаво почути з цього приводу вашу особисту думку.

У Донбасу і Криму немає майбутнього в Росії

– Проблема полягає в тому, що вирішення зазначених питань не залежить лише від України і тих, хто живе на окупованих територіях. Не можна забувати, що Україна вмонтована в геопростір і втягнута у збройний конфлікт. І хоч би як там було, на національну безпеку України, передусім на глобальну безпеку і на терміни повернення Донбасу і Криму напряму впливають рішення, які приймають у Кремлі. У нас немає сумнівів, що у Донбасу та Криму немає майбутнього в Росії. І сама Росія це розуміє. Рано чи пізно це зрозуміють і жителі окупованих територій. Але доти, доки там

перебуває російська окупаційна армія, спецслужби й маріонеткові режими, повернення України на ці свої території неможливе. Тому всі зусилля має бути зосереджено на головному напрямі: змусити Росію піти з Донбасу. Сьогодні це лейтмотив мінського переговорного процесу.

– *Як уявляєте саму логіку повернення, скажімо, Донбасу?*

– Якщо йдеться про Донбас, то можливі три базові сценарії. Перший – хорватський. Це жорсткий сценарій, який передбачає відсутність будь-яких компромісів з окупантами. Визволення проводиться в результаті силової операції. Позитиви його очевидні: реальна військова перемога над агресором, можливість притягнення до відповідальності винних, можливість установити свої правила на визволених територіях. Однак є й негативи: можлива не лише втрата підтримки з боку всіх наших союзників, але і провокування широкого воєнного конфлікту з Росією.

Другий – молдовський. Це результат компромісу з маріонетковим режимом, коли відбувається частково його легалізація, встановлюються правила співіснування й починається нескінченний процес зближення позицій сторін у численних переговорних форматах. З позитивів: воєнні дії справді можуть бути зупинені, таке рішення підтримуватиме і ЄС, і США, і Росія, і навіть можна очікувати на одержання фінансової допомоги на відновлення Донбасу. Однак тоді конфлікт остаточно перетвориться на внутрішньоукраїнський (чим насправді він ніколи не був і не є), «ДНР/ЛНР» фактично легалізуються, а їхні методи «боротьби за незалежність» отримують певне виправдання як «успішні». А в Україні може вибухнути ще серйозніша, ніж нині, внутрішньополітична криза влади. І саме до цього сценарію нас підштовхують.

– *А який же третій варіант сценарію повернення окупованих територій Донбасу?*

– Третій – німецький. Розділена країна об'єднується волею народу в результаті переосмислення причин розколу й знаходження загальних цінностей, відновлення політичної та культурної єдності. Україна за такого варіанта отримує моральну сатисфакцію, оскільки територіальна цілісність визнається об'єднавчою. Важлива також позитивна реакція у світі на такий крок. З'являються серйозні підстави для переговорного процесу щодо Криму. Але це не буде перемогою однієї сторони конфлікту. Об'єднання можливе лише як результат ідеологічного й політичного компромісу.

Зрозуміло, що при цьому ми будемо змушені прийняти певні вимоги щодо автономії регіону, дати гарантії місцевому «істеблішменту». Очевидно, представниками іншої сторони будуть уже не російські маріонетки, але все-таки люди з дещо іншим розумінням ситуації.

– *Так, але цей третій сценарій дуже схожий на процес об'єднання ФРН і НДР. А він тривав майже півстоліття.*

– У нашій ситуації його можна пройти значно швидше. І якщо проблема Донбасу буквально кровоточива, то вирішення кримського питання

лежить у площині тривалих стратегій. Багато чого залежатиме від позиції США та провідних країн ЄС.

Судячи з резолюції 64 сесії Парламентської асамблеї НАТО, далі слів засудження агресії Росії проти України ПА не пішла. Заклики «працювати над деескалацією», до «максимальної стриманості, щоб уникнути того, щоб ця ситуація вийшла з-під контролю і стала навіть більш небезпечною», звучать і після збройного захоплення українських суден у Керченській протоці. Не відчуваємо практичних дій і з боку Ради Безпеки ООН. Ця інституція протягом чотирьох років не виконує вимог п. 4 Будапештського меморандуму про гарантії безпеки, надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (995 098) «у разі, якщо Україна стане жертвою акту агресії». Таке відчуття, що і ООН, як і ЄС, обрали вичікувальну позицію.

Рада Безпеки ООН завдяки послідовним зусиллям російських дипломатів перетворилася на дискусійний клуб. Європейські ультраліві об'єднуються з ультраправими у своїй підтримці Путіна і спільній ненависті до європейської інтеграції. Регіональні парламенти Північної Італії обговорюють визнання анексії Криму Росією, а Іран організовує доставку продовольства блокадному Катару.

Ще кілька років тому все це могло видатися фантастикою. Але світ давно вийшов за межі традиційного розуміння, за межі традиційної логіки. Сьогодні геніальна метафора З. Бжезінського про глобальну геополітичну шахову дошку вже застаріла.

Узагалі в сучасному світі перестали грати в шахи. Нині популярніші інші ігри: шашки, піддавки та «Чапаєва», у яких головні козири – сила і нахабство, а інструменти – обман і порушення правил. Якщо новий багатополярний світ – це стан війни всіх проти всіх, то світ зробив великий крок до такого стану.

Однак, як я ще рік тому казав, не все втрачено! Ми повинні розуміти, що нинішня криза – це не кінець цивілізованого світу, а лише тимчасова втрата курсу і попутного вітру. Цим станом намагаються скористатися деякі провокатори й шантажисти, але їхні успіхи тимчасові, а довгострокові перспективи, вочевидь, невтішні.

«Россия заканчивается там, где заканчивается русский язык». Цей амбітний імперський вислів В. Путіна як відвертий і самовпевнений прояв великодержавного шовінізму не раз цитували кремлівські ЗМІ в контексті планів РФ побудувати «русский мир» в Україні. Бо ця держава, як заявляв господар Кремля ще у 2008 р. на засіданні Ради НАТО – Росія, – «не країна, це якесь штучне утворення, помилка в історії». Отже, нема українського народу, що існує окремо від російського, є лише «один народ». І ось на вже згаданій прес-конференції 20 грудня 2018 р. Путін уперше заявив, що український народ існує окремо від російського, і що «мы (напевно, Кремль) не стремимся и не будем поддерживать политики, связанной с расколом, с растаскиванием русского и украинского народов».

Чи означає це, що Путін визнає свою поразку з побудовою в Україні «русского мира», «Новоросії»? А може, така дуже важлива ідеологічна новина – «інформаційний викид», застереження про розгортання нових, не лише гібридних фронтів нинішньої війни Росії проти України?

«П'ятий рік війни, а ми все соромимося чітко визначити цілі Росії»

– Усе, що говорили на початку і в середині 2014 р. російські високопосадовці (захист російськомовного населення, не зрозуміло тільки, від кого, відновлення «історичної Русі», збереження «русского мира», створення «Новоросії»), мало на меті єдине: приховати реальні цілі агресії. А їх дві.

Перша – знищення української державності. Друга – повернення ролі глобального політичного лідера.

Перша мета проміжна. Друга – стратегічна. Але досягти другої без першої неможливо.

Саме тому вважаю, що сьогодні відносини з Росією – тест на виживання. Ми вивчаємо цей урок, складний і кривавий, дедалі більше розуміючи, що наша єдність – це запорука нашої державності й нашого майбутнього. І ми повинні бути готовими до будь-якого варіанта розвитку подій.

– Нині найпотужніша подія для України – отримання томосу. Мабуть, жорстоко порівнювати цю вельми важливу подію з використанням гуманітарної зброї. Відомо, що словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» обрав томос словом 2018 р. Томос – символ утворення єдиної помісної церкви в Україні та подальшого відходу від ідеологічного впливу Москви. Проте є й багато інших вельми неоднозначних заяв. Знаючи ваше нейтральне ставлення до віри в Бога та релігії, усе-таки не можу не ститати вашої думки з цього приводу.

– Беззаперечно, отримання томосу – надзвичайно важлива подія для України, яку взагалі не можна розглядати виключно в релігійному контексті. Це не просто блискуча асиметрична відповідь кремлівській агресії, а принципово нова стратегічна вісь для побудови національної ідентичності. Ще ніколи така делікатна сфера, як віра, не була такою потужною силою для національного оздоровлення і зміцнення державотворення. І хоч би хто що закидав з цього приводу (буцімто томос – хороший передвиборний козир і таке інше), не можу не зазначити, що до підручників з найновішої історії України портрет п'ятого Президента увійде на абсолютно законних підставах. Крім того, цей сміливий крок – ще один доказ незламності України та демонстрація не лише духовної сили, а й політичної мудрості в очах світової спільноти. Отож вважаю, що це велика і чесна перемога. Не чиясь персоніфікована, а спільна.

Єдине, чого нам усім тепер не можна припуститися, – втратити правильне розуміння її значущості. Думаю, що не буде зневагою з мого боку, якщо скажу: «І нехай у цьому нам допоможе Бог».

– В Україні днями офіційно розпочалася передвиборна президентська кампанія. Її вже сьогодні називають доленосною для України, європейської та північноатлантичної інтеграції. Адже Кремль і далі робитиме все задля свого реваншу – поставити знову біля нашого державницького керма маріонеткову особу. Війна на Донбасі, яку деякі кандидати – голуби-псевдомиротворці – обіцяють завершити за кілька днів, неухвалений у парламенті новий мовний закон, навколо якого вже багато спекуляцій з боку п'ятої колони, відкривають проросійським силам додаткові можливості для посилення деструктивних впливів на шляху консолідації нашого суспільства. А може я, Володимире Павловичу, нагнітаю ситуацію, демонізую «кадрові спроможності» керівництва країни-агресора на нашому Печерському владному пагорбі?

– Із зацікавленістю та сумом відстежую все, що відбувається поки що навколо президентської кампанії в нашій країні. Природа наділила мене багатою фантазією – і я вмю мріяти. Але не можу зрозуміти і навіть уявити деяких кандидатів у ролі Головнокомандувача Збройних сил України. Маю безперервний стаж роботи понад 56 років, і всі вони пов'язані з обороною та безпекою. Саме тому до президентських виборів майже завершив роботу над книжкою «Мой путь в Зазеркалье (совсем не путевые заметки)». Вона має вийти друком у лютому цього року. Можливо, вона кого-небудь зупинить. Наполеонів у нас вистачає. Виховати б стару та молоду гвардію (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 17.01*).

Наукові видання НАН України

В установах НАН України активно триває робота з підготовки матеріалів до чергового – четвертого – видання Червоної книги України, яке відповідно до чинного законодавства має вийти друком у 2019 р. Цей державний документ регламентує статус охорони рідкісних і таких, що зникають, видів тварин та рослин України, і в ньому має бути відображено найсучасніші дані про стан таких видів. На підставі наукових досліджень зоологів і ботаніків відбувається визначення списку видів, які пропонуватимуться для включення до Червоної книги України або виключення з неї.

Зміні статусу охорони кожного виду передуює кропітка робота фахівців. Тому ще у 2009 р., коли було презентовано третє видання Червоної книги України, розпочалися та не припинялися роботи вчених – фахівців з відповідних питань щодо накопичення, опрацювання й аналізу нових відомостей про сучасний стан видів, які охороняються або потребують охорони.

Одночасно науковці проводили просвітницьку роботу, покликану донести знання про біоту України, зокрема про вразливі види флори й фауни, до громадськості, учнівської та студентської молоді. Із цією метою Інститут

зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України підготував і видав збірку «Матеріали до четвертого видання Червоної книги України. Тваринний світ».

До її підготовки долучилися 174 автори. Видання включило відомості про майже 29 тис. зустрічей червонокнижних видів тварин у різних локалітетах. До речі, збірка містить дані про майже 15 тис. місцезнаходжень рідкісних видів представників тваринного світу. Автори також дослідили світовий досвід ведення Червоних книг і списків з метою напрацювання найкращих підходів до оформлення нарисів і карт Червоної книги України.

Під час роботи розроблено й налаштовано модулі, вбудовані в Національну мережу з біорізноманіття (UkrBIN), за допомогою яких ведуться бази даних із червонокнижних видів.

Для популяризації Червоної книги України підготовлено та тиражовано три типи плакатів, накладом по 500 пр. кожний:

- «Наземні хребетні Червоної книги України: Лісостеп та Полісся»;
- «Птахи Червоної книги України: Лісостеп та Полісся»;
- «Безхребетні тварини Червоної книги України: Лісостеп та Полісся».

На завершення можна з упевненістю додати, що вчені НАН України роблять усе можливе задля того, аби четверте видання «Червоної книги України» було не лише вчасно та якісно видано, а й підготовлено на високому науковому рівні (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 21.01).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Згідно з Протоколом до Угоди про наукове співробітництво між Польською академією наук (ПАН) і Національною академією наук (НАН) України на 2018–2020 роки в поточному році ПАН прийме у своїх науково-дослідних інститутах молодих учених установ НАН України (до 35 років) для проходження стажування з усіх галузей наук.

Організаційні та фінансові умови зазначених візитів до Польщі викладено в Додатку 3 Протоколу до Угоди про наукове співробітництво між ПАН і НАН України на 2018–2020 роки.

Охочі взяти участь у конкурсі мають надати коротку наукову біографію (CV) англійською та українською мовами за формою, що додається.

CV разом із супровідним листом необхідно подати до Відділу міжнародних зв'язків НАН України не пізніше 20 лютого 2019 р. на адресу: 01601 МСП, Україна, Київ 30, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України, Відділ міжнародних зав'язків НАН України. Наявність електронних версій обов'язкова (надсилати у форматі DOC на електронну адресу: petrushenko@nas.gov.ua).

Після прийняття польською стороною рішення щодо схвалених кандидатур для здійснення візитів до Польщі відповідне оголошення буде розміщено на офіційному веб-сайті НАН України.

Довідки за телефоном: (044) 234–37–28 (Г. Петрушенко) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.01).

З 9 по 14 червня 2019 р. у готелі Creta Maris Convention Center & Beach Resort у Херсоніосі (поблизу Іракліона, Крит, Греція) триватиме Європейський полімерний конгрес-2019 (EPF-2019). Європейський полімерний конгрес є найважливішою європейською конференцією в галузі науки й технології полімерів. Це – головна конференція Європейської федерації полімерів (EPF).

EPF 2019 р. об'єднає науковців, які працюють у галузі хімії високомолекулярних сполук, фізики полімерів і полімерних матеріалів, полімерних поверхонь і тонких плівок, полімерних наноструктурованих матеріалів і нанокомпозитів, біологічних полімерів і біокомпозитів, функціональних і розумних матеріалів, теорії та моделювання. Крім того, готуються спеціальні тематичні симпозиуми, а також спеціальні симпозиуми між європейськими й іншими країнами, такими як Австралія, Республіка Корея, Китай, Індія, Мексика, Південно-Африканська Республіка. Програма включатиме лекції видатних учених з усього світу, а також усні виступи вчених та інженерів, усні й стендові доповіді аспірантів, кандидатів наук, студентів та інженерів, які працюють у промисловості. Організатори докладуть зусиль для забезпечення участі представників промисловості, оскільки твердо переконані, що тісне співробітництво між університетами, дослідницькими центрами та промисловістю є запорукою технологічного прогресу.

Теми конференції:

- Досягнення в синтезі полімерів
- Фізика полімерів
- Полімерні наноструктуровані матеріали
- Біополімери, біокомпозити, біоінженерія та біотехнологія
- Розумні полімерні матеріали
- Полімерна електроніка та біоелектроніка
- Теорія та моделювання
- Сучасні застосування полімерів
- Інженерія реакцій полімерів
- Реологія та обробка полімерів
- Методи визначення характеристик полімерів.

Важливі дати:

- 28 січня 2019 р. – останній термін подання тез доповідей;
- 11 лютого 2019 р. – повідомлення про прийняття;
- 25 лютого 2019 р. – тези для постерів;
- 11 березня 2019 р. – останній термін для оплати дострокового реєстраційного внеску;
- 10 травня 2019 р. – оголошення остаточної програми;

- 17 травня 2019 р. – кінцевий термін реєстрації;
- 4 червня 2019 р. – закриття попередньої реєстрації;
- 9 червня 2019 р. – реєстрація на місці.

Форма доповідей: пленарні, стендові.

Робоча мова: англійська.

Для участі в конференції потрібно зареєструватися на сайті <https://epfcrete2019.org>. Онлайн-реєстрація учасників – обов'язкова.

При оформленні тез доповідей, будь ласка, уважно ознайомтеся з вимогами на сайті: <https://epfcrete2019.org/instructions-for-presenters> (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.01*).

Нагороди та відзнаки

У грудні 2018 р. представників керівництва академії було відзначено високими нагородами Республіки Білорусь – до 100-річчя Національної академії наук України.

Президента Національної академії наук України, директора Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України академіка Б. Патона та першого віце-президента Національної академії наук України, голову Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академіка А. Наумовця нагороджено Почесною грамотою Національних зборів Республіки Білорусь (білоруського парламенту) з формулюванням «За великі заслуги в розвитку білорусько-українського наукового співробітництва».

Перший віце-президент Національної академії наук України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік А. Наумовець отримав також Золоту медаль Національної академії наук Білорусі «За великий внесок у розвиток науки» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 21.01*).

Астрономічна наука

Наприкінці 2018 р. кожна наукова установа НАН України підбила підсумки своєї роботи за минулий період. Учені Головної астрономічної обсерваторії (ГАО) НАН України також представили найважливіші наукові результати, отримані в році, що минув. Пропонуємо ознайомитися з деякими з них.

Так, і використання камери FORS2, встановленої на 8-метровому телескопі VLT (Very Large Telescope – «Дуже великий телескоп», Європейська південна обсерваторія), було досягнуто точності визначення положень, власних рухів і паралаксів зір 17–20 зоряної величини, яка

перевищує точність каталогу Gaia, Космічного телескопа ім. Е. Габбла й інших оптичних наземних телескопів.

Проведено також астрометричне оброблення архівних спостережень бінарної системи коричневих карликів WISE J104915.57–531906.1AB (Luh 16), отриманих за допомогою великих наземних телескопів FORS2/VLT і Gemini/GeMS, Космічного телескопа ім. Е. Габбла та знайдених у базі фотоплатівок Європейської південної обсерваторії. Поєднання цих спостережень і використання Gaia DR2 як астрометричного опорного поля дало змогу визначити абсолютний паралакс названої системи (501.557 ± 0.082 mas), елементи орбіти та масу (33.5 ± 0.3 M(Jup) і 28.6 ± 0.3 M(Jup)) компонентів системи. Це визначення динамічних мас є найточнішим у наш час (відносна точність становить $\pm 1\%$) для коричневих карликів і не поступається відомим у світі результатам для подвійних зір інших типів (П. Лазоренко).

Завдяки українській спостережній програмі «Моніторинг вибраних фраунгоферових ліній», яка виконується з 2012 р. з використанням сонячного горизонтального телескопа Е. Гуртовенка (АЦУ-5) у ГАО НАН України, уперше вдалося отримати ряди даних тривалістю сім років для різних параметрів сонячних спектральних ліній, що спостерігаються в спокійних ділянках Сонця. У звітному році за цією програмою проведено 62 дні спостережень та 42 дні калібрувальних процедур. Загалом протягом спостережного сезону отримано 16 тис. 571 двомірний запис спектра Сонця (С. Осіпов, член-кореспондент НАН України Р. Костик, В. Безпалько).

Показано, що глибина й напівширина спектральних ліній у спокійних ділянках Сонця реагують на модуляцію загального магнітного поля з 11-річним циклом сонячної активності. Поведінку зазначених параметрів можна пояснити варіаціями температури спокійної фотосфери Сонця протягом цього циклу (член-кореспондент НАН України Н. Щукіна, С. Осіпов, член-кореспондент НАН України Р. Костик спільно зі співробітниками Львівського національного університету ім. І. Франка).

Уперше науковці виконали не півторамірне, а тривимірне моделювання лінійної деполаризації в сонячній спектральній лінії Sr I 4607 Å внаслідок ефекту Ханле. Підтверджено, що дрібномасштабні магнітні поля спокійної сонячної фотосфери істотно впливають на активність Сонця. Магнітної енергії цих полів достатньо, щоб збалансувати втрати енергії в хромосфері і викликати її нагрівання. Цей результат має надзвичайно важливе значення для розв'язання актуальної проблеми першоджерел, накопичення та переносу енергії з нижніх у верхні шари атмосфери Сонця (член-кореспондент НАН України Н. Щукіна спільно зі співробітниками Інституту астрофізики на Канарських островах, Тенерифе, Іспанія).

Співробітники ГАО НАН України також розробили автоматизований наземний комплекс дальньої оптично-цифрової розвідки (АНКОР), призначений для виявлення на великих відстанях нерухомих і рухомих об'єктів військового призначення, визначення їхніх координат, видачі

цілеуказань до Центру збору інформації, тобто для забезпечення оборонних потреб країни. У 2018 р. науково-технічний проект «Автоматизований наземний комплекс дальньої оптично-цифрової розвідки» (АНКОР) було успішно захищено з рекомендацією впровадження комплексу у виробництво на Державному підприємстві «Арсенал» (О. Святогоров).

У минулому році було проведено комплексну роботу з розроблення космічного проекту «Аерозоль-УА», кінцевою метою якого є здійснення запуску на орбіту Землі «поляриметричного» супутника зі сканувальним фотометром-поляриметром СканПол і мультиспектральним зображувальним поляриметром МСІП для визначення детальних фізичних характеристик природних і антропогенних аерозолів та оцінювання їхнього хімічного складу. Орбітальна місія має постачати наукові дані світового рівня для того, щоб удосконалити моделювання змін клімату й контролю за забрудненням атмосфери аерозолями. Виготовлено деякі складові частини експериментальних зразків приладів СканПол та МСІП і відповідного програмного забезпечення для оброблення даних експерименту «Аерозоль-УА» (І. Синявський та ін.).

Українські науковці протестували і впровадили високоточне програмно-математичне забезпечення CoLiTec для оперативного виявлення потенційно-небезпечних астероїдів Сонячної системи та спостережного супроводу штучних супутників Землі, яке за своїми характеристиками перевищує світові аналоги. За допомогою названого програмного продукту відкрито чотири комети й понад 1 тис. 700 астероїдів. Упровадження цього програмного забезпечення є важливим для завдань національної оборони й навколосемної астрономії (В. Саваневич у співробітництві з колегами астрономічних установ університетів Міністерства освіти і науки України).

Про ці й інші результати роботи вчених-астрономів академії у 2018 р. читайте на веб-сайті ГАО НАН України за посиланням: <https://www.mao.kiev.ua/index.php/ua/observatoria/naukova-dijalnist/zvityrichni> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 18.01*).

Здобутки української археології

У 2018 р. учасники Волино-Подільської археологічної експедиції Інституту археології НАН України під керівництвом старшого наукового співробітника відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАН України кандидата історичних наук Л. Виногородської (дійсний член Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць, ICOMOS) продовжили археологічні дослідження на території двору Спасо-Преображенського собору, який є пам'яткою національного значення, та на території Замкової гори (Литовського замку) в Старому місті у Вінниці.

У результаті виконання цих робіт на території двору було відкрито продовження залишків фундаменту та стіни підвального приміщення завширшки 1,2 м, що попередньо датується початком XVII ст.

Фундамент було опущено в котлован. Ззовні він прилягав до стінки котловану, а зсередини мав лицьову кладку з трохи підтесаного бутового каміння на піщано-вапняному розчині із зафіксованим під час зачищення пілястром. Щілини між камінням було закладено дрібним камінням і фрагментами цегли-пальчатки.

Поруч із фундаментом, на 1,3 м перпендикулярно від нього, відкрито фрагмент підземної споруди завширшки 3 м, збудованої з каменю на вапняно-піщаному розчині та зі зруйнованим коробовим склепінням із цегли-пальчатки (цей об'єкт наразі не розкопано до дна). Найімовірніше, споруду було зруйновано під час облоги монастиря загоном козаків у середині XVII ст., що побіжно підтверджується знайденими в заповненні перемішаними людськими кістками та керамікою кінця XVI – першої половини XVII ст.

Відкриті фрагменти підвальних приміщень костелу й підземної споруди (можливо, хід) поруч із ним свідчать про існування на цьому місці першого костелу, наземна частина якого, скоріше за все, була дерев'яною, а нижня – кам'яною. Археологи вважають, що залишки першого кам'яного об'єкта культового призначення з використанням у кладці цегли-пальчатки на теренах Вінниці потребують подальшого дослідження та музеєфікації.

Ще одну підземну споруду XVIII ст. дослідники відкрили безпосередньо біля Спасо-Преображенського собору. Вона мала вигляд невисокого тунелю з арковим, коробовим склепінням завдовжки близько 28 м. Стеля цієї споруди залягала на глибині 1,7–1,8 м від денної поверхні. Ширина тунелю становить 0,8 м, висота – 1,4 м. Споруду (включно зі стінами, стелею та підлогою) змуровано з цегли розміром 30–31x15–16x7,5–8 см.

Це – залишки підземної дренажної системи XVIII ст., пов'язаної з корпусом келій домініканського монастиря. Вона пролягала від кухні келій на південь до Бугу. На цей момент досліджена споруда є однією з найбільших і найстаріших у регіоні дренажних систем. Вивчення водозабезпечення, гігієни та санітарно-побутових умов у містах доби пізнього Середньовіччя та Нового часу є популярною темою у Західній Європі. В Україні цей напрям досліджень перебуває в зародковому стані. Проте, як стверджують українські археологи, докладне вивчення відкритої ними у Вінниці дренажної системи є необхідним і перспективним з огляду на хороший стан збереженості цього об'єкта, незначну кількість подібних пам'яток у нашій країні та високий джерелознавчий і атрактивний потенціал пам'ятки.

На території Замкової гори в Старому місті учасники Волино-Подільської археологічної експедиції Інституту археології НАН України продовжили дослідження культурних нашарувань XIII–XVI ст. пригородку замку та кладовища XIX ст., що розташовувалося на ньому. Відкрито 16

поховань і дві господарчі ями XIV–XV ст. з відповідним за хронологією матеріалом (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.01*).

У 2018 р. на замовлення Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника учасники Волино-Подільської археологічної експедиції Інституту археології НАН України під керівництвом старшого наукового співробітника відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАН України кандидата історичних наук Л. Виногородської (дійсний член Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць, ICOMOS) здійснили археологічні дослідження на території подвір'я Старого замку.

Розкопки проводилися з метою пошуку архітектурних залишків костелу С. Станіслава кінця XVI – XVII ст. і Покровської церкви, у якій, імовірно, було поховано братів Коріатовичів (XIV ст.) – представників династії литовських князів, які правили на Поділлі.

Під час археологічних досліджень науковці відкрили фрагмент західної стіни костелу завтовшки 1,3 м на вапняно-піщаному розчині світло-сірого кольору з фрагментом галереї навколо нього, добудованої пізніше (її позначено на плані замку 1800 р.). На відстані 0,7 м на захід від галереї та паралельно до неї зафіксовано споруду розміром 5,6x5,5 м, що складалася з двох приміщень – північного та південного. Північне розташовувалося на материк, а південне – заглиблювалося в материк на 1,5 м, мало глинобитну підлогу, стіни з трохи підтесаного каміння й кам'яне коробове склепіння. Його внутрішній розмір становив 3,6x1,6 м. Із західного боку розташовувався вхід із кам'яними сходишками всередину, причому в стіні галереї навпроти входу також фіксувався прохід. Згідно з історичними даними, у XVII ст. у склепі поруч із костелом поховали польського магната М. Потоцького. Скоріше за все, відкрита споруда була невеликим костельчиком над склепом М. Потоцького, оскільки він сповідував протестантизм.

На місці ймовірної Покровської церкви дослідники відкрили фундаменти ще однієї споруди, яка двічі перебудовувалася. Остання перебудована стіна перекрила ще один кам'яний склеп або саркофаг, складений з каміння на вапняно-піщаному розчині розміром 2,6x1,4 м. Його внутрішній обсяг було завалено великим бутовим камінням, яке впало туди, очевидно, унаслідок вибуху Чорної башти, що стався під час облоги замку турками. За історичними даними, Покровську церкву розібрали перед нападом османів. Залишився тільки один відомий план Старого замку 1672 р., на якому її зафіксовано. Під час розкопок у цьому місці зібрано близько 30 фрагментів архітектурно-декоративного оздоблення з пісковика (археологи припускають, що це могли бути деталі саркофагу).

Треба зазначити, що котловани фундаментів усіх споруд прорізали некрополь середини XIII ст. Було зафіксовано 16 поховань, серед яких

науковці особливо відзначають два, які й датують некрополь. Це – поховання № 1, з обох боків черепа якого знайдено 11 скроневих кілець XIII ст.

У другому парному похованні (чоловік і жінка) знайдено поясні кільця, залізні кресала й ніж. У грудях чоловіка зафіксовано втулковий наконечник стріли. Усі ці речі попередньо датуються серединою XIII ст. – часом князювання Данила Галицького, що підтверджує існування на території Старого замку давньоруського городища, оборонні вали якого було відкрито у 2010 р.

Загалом у культурних нашаруваннях на подвір'ї Старого замку траплялися матеріали від XIII до XVII ст., у тому числі у верхньому шарі знайдено багато фрагментів залізних бомб різних розмірів і кераміку османського часу. Середньовічні шари підстилаються матеріалами чорноліської та трипільської культур.

Археологи вважають, що розкопки, проведені на території Старого замку в 2018 р., продемонстрували перспективність подальших досліджень і можливість відкриття нових сторінок історії цієї території (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.01*).

У 2018 р. фахівці Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» Інституту археології (НДЦ «РАС» ІА) НАН України проводили ряд досліджень і археологічний нагляд у Львові. Пропонуємо ознайомитися з найбільш вагомими й цікавими результатами минулорічного археологічного сезону.

Так, археологи НДЦ «РАС» ІА НАН України завершили дослідження на ділянці, де споруджують Меморіал Небесної сотні у Львові. Попередні обстеження провели ще 2016 р. Тоді на верхній терасі вдалося віднайти поховання XVIII ст.

Цьогорічні дослідження було зосереджено в місці будівництва стели на нижній терасі. Археологи зафіксували сліди терасування схилу першої половини XIX ст., яке значною мірою відрізнялося від сучасного рельєфу ділянки. Вдалося також виявити залишки викладених з каменю підпірних стінок двох терас. Під час нагляду за будівельними роботами – яму з рештками шести осіб, імовірно, давнішими за XIX ст.

Восени 2018 р. на території пам'ятки археології національного значення – парку Високий Замок – археологи НДЦ «РАС» ІА НАН України зафіксували незаконні земляні роботи. Під час проведення консервації та реставрації руїн Високого замку міська влада та виконавець робіт не забезпечили проведення комплексних наукових досліджень. Після довгих і складних переговорів археологи отримали можливість провести роботи в часі реалізації проекту.

Під час короткотермінових розкопок науковці виявили фрагменти кераміки XIII ст. – часів заснування Львова, задокументували залишки давніх культурних нашарувань і простежили засипку з каміння для укріплення

схилу. Нова інформація, отримана під час розкопок, після опрацювання допоможе більше дізнатися про одну з найдавніших частин Львова.

Минулоріч науковцям також випав шанс попрацювати на одній з найдавніших святинь Львова, на території, що є частиною пам'ятки ЮНЕСКО, – церкві Святого Юра. Дослідження провели в рамках реставрації собору. Очікуваною знахідкою було виявлення окремих поховань з північного боку храму, де колись існував цвинтар.

Водночас археологи сподіваються, що під час робіт натрапили й на сенсацію – фрагмент фундаменту, який, найімовірніше, давніший за час будівництва нинішньої церкви. За попередніми припущеннями науковців, ідеться про фундаменти церкви, яка була попередницею собору та датується XIV–XV ст. Для підтвердження цього факту експерти відібрали ряд проб, які нині опрацьовують фахівці в Києві.

У 2018 р. археологи НДЦ «РАС» ІА НАН України завершили розкопки на вул. Весела, 5, де триває будівництво готелю. Ділянка розташована на давніх теренах долокаційного Львова, у середньовіччі – Краківського передмістя, а у Новий час – Жовківської дільниці. Із середини XVIII ст. ця територія, звана «Кракідали», упродовж майже 200 років була місцем компактного проживання євреїв.

Цьогорічні дослідження стали продовженням робіт 2014–2015 рр. Найцікавішою знахідкою 2018 р. є залишки заглибленої споруди квадратної форми, яка датується XIII ст. У попередні роки науковці виявили на ділянці сліди заселення цієї території протягом тисячоліть. Зокрема, зафіксовано матеріали шести культурно-хронологічних горизонтів: ранньозалізного часу, празької культури, райковецької культури, давньоруського часу, поховання періоду пізнього середньовіччя та споруди нового часу.

У 2018 р. НДЦ «РАС» ІА НАН України також завершила проект на вул. Федорова у Львові. За своїми обсягами та науковими результатами це одне з наймасштабніших досліджень у Львові за часи незалежності. Розкопки на майбутньому місці будівництва готелю розпочалися у 2008 р. та тривали до 2011 р. Після багаторічної перерви, лише у 2018 р., археологам вдалося їх завершити: вони дослідили ще одну невелику ділянку, а також опрацювали результати досліджень попередніх років.

Завдяки цим розкопкам науковцям вдалося отримати великий масив даних про забудову давнього середмістя Львова впродовж XIV–XX ст. Особливо цінними стали дослідження не тільки залишків нині неіснуючих будинків, а насамперед їхніх внутрішніх дворів. Саме тут найкраще збереглися давні культурні нашарування й об'єкти, які існували до будівництва кам'яниць. Під час розкопок виявлено багато дерев'яних об'єктів, зокрема близько 20 дерев'яних водозбірників різної конструкції та типів, які датуються від XIV до XIX ст.

На двох ділянках по обидва боки вул. Федорова знайдено кілька тисяч артефактів, які датуються від XII до кінця XIX ст. Науковці зібрали колекцію

з тисяч фрагментів і уламків кераміки, сотень виробів зі шкіри, металу й дерева, чималу нумізматичну колекцію.

Цьогоріч фахівці РАС здійснювали археологічний нагляд при капітальному ремонті вул. Просвіти та Замарстинівської. Обидві львівські вулиці розташовані поблизу центральної частини міста. Вулиця Просвіти належить до території, з якої починався відлік міських землеволодінь – так званих ланів, що були надані місту 1356 р. Вулиця Замарстинівська розташована в одній з найдавніших частин міста, звідки починалося заселення Львова.

Під час огляду на вул. Просвіти виявлено залишки старого кам'яного склепінчастого колектора XIX ст., що пересікав вулицю в нижній її частині. На вул. Замарстинівській будівельні роботи і, відповідно, археологічний нагляд триватимуть до кінця 2019 р.

Серед місць, які цього року досліджували археологи у Львові, і ділянка на вул. Лемківська, 9. Протягом століть вона була мало заселеною, про що свідчать давні карти та незначна кількість типових знахідок кінця XVII–VIII ст.

Під час розкопок виявили залишки фундаментів будівель XVIII–XX ст. Історичні відомості й геологічні дані вказують на розташування, ближче середини досліджуваної ділянки, ставу глибиною до 6 м. За попередніми припущеннями, він міг мати стосунок до двох водяних млинів, які збудували неподалік сучасної вул. Хімічної орієнтовно в XVII ст.

Ділянку на вул. Замарстинівській, 40, у Львові відводять під будівництво й обслуговування торгово-офісно-житлового комплексу. Цю частину Львова історики відносять до найстаріших районів міста. Ділянка розташовується в межах давнього Краківського передмістя середньовічного Львова. Однак під час проведення досліджень археологи не знайшли слідів давнього заселення саме цієї ділянки. Більшість виявлених знахідок – уламки кераміки, які датуються кінцем XIX – першою половиною XX ст. Лише уламок кахлі з рослинним орнаментом можна продатувати XVI ст.

Ще одне дослідження було проведено перед будівництвом храму Пресвятої Богородиці Скоропослушниці на вул. К. Левицького. Ділянка, яку довелося дослідити археологам, розташована в парковій зоні та в межах історичного ареалу Львова. Відомо, що від першої половини XVII ст. вона залишалася незабудованою.

У XVII ст. і до середини XVIII ст. відносно високий пагорб між існуючими вул. К. Левицького та Пекарською служив земляними фортифікаціями зовнішньої лінії оборони Львова (так звана лінія Ф. Гетканта). Дослідження встановили, що нині стан збереження цих земляних укріплень на ділянці, яку відвели під забудову, є незадовільним. Очевидно, через значні земляні роботи другої половини XIX ст. (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.01*).

У 2018 р. фахівці Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» Інституту археології (НДЦ «РАС» ІА) НАН України провели ряд досліджень на території Львівської області, а також на Волині, Вінниччині, Тернопільщині, Київщині, відкривши чимало важливої інформації. Про це йдеться у повідомленні інформаційної агенції «Гал-інфо» на основі матеріалів, наданих зазначеною службою.

За кошти Львівської обласної державної адміністрації науковці НДЦ «РАС» ІА НАН України, зокрема, здійснили обстеження на території двох районів Львівщини – Радехівського та Старосамбірського. Роботи виконувалися в рамках програми «Археологічний кадастр Львівської області». Цю програму – як пілотний проект на території Львівської області – було започатковано 2008 р. Взірцем послужила польська програма Archeologiczne Zdjęcie Polski, реалізація якої дала змогу виявити й позначити на карті сусідньої країни близько 450 тис. пам'яток археології.

За 2008–2017 рр. фахівці обстежили майже 1 тис. 700 кв. км Львівської області (тобто 7,8 % її території) у межах басейнів р. Варенжанка, Вишня, Солокія та Себечівка і виявили понад 1 тис. 900 нових археологічних об'єктів. Результати цього пілотного проекту вже активно використовуються для розроблення й погодження програм просторового розвитку територій області (детальні плани територій, генеральні плани населених пунктів тощо).

У вересні 2018 р. археологи НДЦ «РАС» ІА НАН України завершили археологічні розвідки для розроблення проектно-кошторисної документації будівництва північної ділянки об'їзної дороги Львова. Роботи тривали півроку.

За результатами розвідок перед початком будівництва археологи мають дослідити 21 давнє поселення. Ще на двох ділянках ретельно стежитимуть за земляними роботами, адже до них прилягають відомі пам'ятки – городища біля с. Рокитне і Завадів.

Очікується, що ця інвестиція стане найбільшим пам'яткоохоронним проектом при будівництві дороги за часи незалежності України та відповідатиме європейським нормам. Науковці проведуть розкопки на різночасових поселеннях. Найдавніші відносять до культури лійчастого посуду та датують ще III тис. до н. е., наймолодші ж поселення виникли за княжих часів. Дослідження планується провести на рекордній для України площі – 103 тис. м. кв. Для порівняння: це площа 14 футбольних полів.

Улітку минулого року НДЦ «РАС» ІА НАН України організаційно підтримала проведення розкопок на одній з дуже цікавих пам'яток археології – Малому городищі, яке є складовою частиною літописного міста Бужьська.

У 2015 р. ґрунтовні розкопки на Малому городищі та біля його підосви провела археологічна експедиція Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. Тоді було віднайдено матеріали широкого хронологічного діапазону – від висоцької культури до пізнього

середньовіччя (XIV ст.). Під час розкопок уперше зафіксовано й досліджено об'єкт другої половини VI ст. та частину християнського могильника XII – першої половини XIII ст.

У 2017 р. на Малому городищі виявлено 15 археологічних об'єктів. Уперше зафіксовано конструктивні особливості валу городища XIV ст. та східний край християнського могильника другої половини XII – першої половини XIII ст., досліджено ще 11 інгумаційних поховань, шість із яких взято на антропологічні дослідження. Розкопано житлово-господарський комплекс волинсько-люблінської культури. Серед цікавих знахідок керамічний посуд, вироби з металу, кістки, каменю, які датуються від середини III тисячоліття до н. е. і до XII–XIV ст.

Минулоріч восени археологи НДЦ «РАС» ІА НАН України провели пам'яткоохоронні роботи на території колишньої княжої столиці, а нині пам'ятки археології національного значення – літописного міста Звенигород. Дослідження було зумовлено реконструкцією старого газогону. Археологи підтвердили наявність давньоруського матеріалу та виявили рештки дерев'яної забудови боярського кварталу XII ст., який досліджували у 1980-х роках. Серед цікавих знахідок фрагмент скляного браслету, скляні намистини місцевого виробництва, фрагменти так званих звенигородських мисок, керамічного світильника та частина металевого скроневого кільця.

В Історико-культурному заповіднику «Давній Пліснеськ» археологічні розкопки минулого року проводили під програму археологічного скансену, спорудження якого передбачається на дитинці літописного міста XII–XIII ст.

Археологам вдалося натрапити на велику кількість артефактів, які презентують різні сторони матеріальної та духовної культури мешканців древнього міста.

Несподіванкою стали численні матеріали трипільської культури, які презентують один з періодів розвитку історичного Пліснеського археологічного комплексу.

У 2018 р. об'єктом наукового пошуку на території Давнього Пліснеська обрали ділянку шостої лінії захисту Пліснеського археологічного комплексу. У XII–XIII ст. ця територія обмежувала літописне місто того часу. Археологи також досліджували ділянку на самому дитинці давньоруського городища.

Одним з великих проектів 2018 р. для працівників НДЦ «РАС» ІА НАН України стало дослідження пам'ятки археології місцевого значення – кургану пізньоскіфського часу (V–IV ст. до н. е.) «Кладова могила», розташованого м. Гайсин Вінницької області.

Під час робіт археологи встановили межі та розміри курганного насипу, первинний діаметр якого становив 40 м. Завдяки детальній аеро- й топографічній зйомці кургану та прилеглої території виявлено невідомі до цього частини давнього могильника. Найцікавішими для науковців були рештки поховальної камери, розмірами 8,7x8,4 м, яку розкрили повторно. Під час досліджень зафіксовано два грабіжницькі ходи – давній і сучасний, якому не більше 20 років, що свідчить про інтерес до пам'ятки з боку нелегальних

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Глобалізм та інформатизація в розвитку світоглядних орієнтирів сучасності

Ще на початку минулого століття В. Вернадський, розглядаючи закономірності суспільного розвитку, зазначав, що «збільшення вселенськості, спаяності всіх людських суспільств безперервно зростає і стає помітним останнім часом майже щорічно.

Наукова думка, єдина для всіх, і та ж наукова методика, єдина для всіх, нині охопила все людство, розповсюдилася по всій біосфері, перетворюючи її в ноосферу»¹.

Тенденція до вселенськості, у нинішній термінології – до глобалізації, у розвитку складових сучасної цивілізації, зафіксована вченим на початку минулого століття, набула особливої динаміки у своєму розвитку в передових країнах Заходу в 1950–1960-ті роки з розвитком електронних інформаційних технологій. Вона дедалі більш відчутно впливає на економічне, політичне, культурне життя й базується на різкому зростанні виробництва інформації, розвитку науки, комунікаційної революції. Усе це об'єктивно сприяє прогресу людства, оскільки забезпечує підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів, необхідних для розвитку. Більш гнучка й динамічна система комунікацій на основі розвитку електронних інформаційних технологій уперше набуває значення всеохоплюючого інструмента впливу на всі регіони світу.

Це є особливо важливим, оскільки саме інформаційний ресурс у період динамічних глобальних перетворень стає найважливішим для людства і є його основним аргументом перед викликами сучасності, перспективним фактором подальшого суспільного розвитку. Удосконалена таким чином внутрішньосуспільна інформаційна оснащеність сприяє поліпшенню координації, більш ефективному використанню й розвитку соціальної структури суспільства для вирішення і глобальних завдань, і місцевого розвитку. У результаті, на сьогодні суспільство в глобальному вимірі і всі його крупні складові (держави, нації, наднаціональні союзи тощо) перетворюються в складні динамічні соціальні системи з мережею нових, електронних вертикальних та горизонтальних комунікацій між собою. Енергетичний рівень цих зв'язків, їхня дієвість характеризуються зростаючими обсягами інформаційних обмінів. Постійне зростання

¹ Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление. М. : Наука, 1991. С. 82.

важливості інформаційних обмінів стало підставою для визначення сучасного постіндустріального етапу розвитку суспільства як інформаційного, а безпосередньо інформацію вважати основною рушійною силою подальшої інтеграції та розвитку суспільства. З розвитком відповідних технологій, витісненням аналогових у системі інформаційних обмінів цифровими цей етап постіндустріального (післяіндустріального) розвитку частіше стали називати цифровим.

Глобалізація, пов'язана з розвитком інформаційних процесів, насамперед електронних у масштабах усього світу, сприяє прискоренню соціальної трансформації, вивільненню творчого потенціалу дедалі більшої кількості людей для високопродуктивної праці, її інтелектуалізації, вибору оптимальних способів змін чи створення нових її технологічних варіантів, «придає особливого значення росту науки, вибуху наукової творчості, що спостерігається на сьогодні»². Процеси глобалізації, охоплюючи весь світ, включаючи у свій обіг усі аспекти суспільного життя (економічної, політичної діяльності, культури, освіти тощо), за своєю природою, внутрішньою суттю не можуть залишити насильно чи навіть за власною ініціативою відгородженими країни, якісь певні складові в соціальній структурі суспільства, навіть окремих людей від своїх впливів. При цьому такі глобальні інформаційні процеси дають шанс країнам, націям, що не входять до «золотого мільярда» сприйняти виклики, правила гри, диктовані глобалізмом, і на оновлюваній технологічній базі ввійти до світового співтовариства достойними партнерами.

При цьому «було б черговою помилкою вважати позитивні впливи глобалізації подарунком долі. Відкриваючи шлях до реалізації певних шансів для економічного зростання на базі насамперед технічного переоснащення, глобалізація спричиняє також нові суспільні протистояння і суперечності вже на інших рівнях суспільних взаємовідносин, що не обіцяє легкості при їх вирішенні»³.

Розвиток глобальних впливів на основі розвитку електронних інформаційних технологій актуалізував прояв двох діаметрально протилежних процесів у сучасному суспільному розвитку: можливості загальної культурної уніфікації, що, у кінцевому підсумку, є згубним варіантом для розвитку цивілізації, і альтернативного варіанта – можливості багатонаціонального розвитку з використанням потенціалу творчих можливостей кожної нації. У зв'язку з цим М. Моїсєєв справедливо зауважував, що, «подібно до генетичного різноманіття, різноманіття національне – це захист популяції HOMO SAPIENS від випадкових мінливостей долі»⁴. Продовжуючи цю думку, Е. Тоффлер (Alvin Toffler) зауважує, що «нові засоби масової комунікації збільшили кількість

² Там же.

³ Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015.

⁴ Моїсєєв Н. Н. Человек и ноосфера. М. : Мол. гвардия, 1990. С. 240.

інформації і відеоматеріалів здалеку. Під впливом цих змін місцеві інтереси відступали. При цьому національна свідомість просипалася»⁵. Така точка зору підтверджується в наш час проявом національних рухів у багатьох, у тому числі і європейських, країн, у спротиві глобальній культурній уніфікації.

Розвиток інформаційного суспільства формує також новий світогляд, якісно відмінний від минулого. Е. Тоффлер називає його «глибоко місцевим і водночас глобальним». Він говорить про те, що «скрізь ми заходимо нове зосередження уваги на “спільноті” та “сусідстві”, на локальній політиці та локальних зв'язках, і це в той же час, коли велика кількість людей – часто тих самих, які найбільш місцево орієнтовані – цікавиться глобальними питаннями»⁶.

На рівні кожної соціалізованої особи проявляються суперечності, пов'язані із змінами у світоглядних орієнтирах сучасної людини, у сукупності узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини зі світом, про своє місце у світі та своє життєве призначення. У цьому випадку йдеться саме про той світ, у якому живе конкретна людина і який ми можемо назвати світом людини. Цей світогляд формується та розвивається під постійним впливом двох основних джерел: аналітичного й життєво-практичного.

До першого, аналітичного, при цьому належать уявлення про знання, навички, правила співіснування, культурні орієнтири та інші прийняті й схвалені людською спільністю, до якої відносить себе індивід і які є орієнтирами для його перебування в цій спільності. В умовах активізації глобальних процесів на основі електронних інформаційних технологій нове знання про світ, принципи й технології розвитку соціальних структур у ньому проявляється для основної маси членів суспільства через засвоєння соціальними структурами. Схвалення соціальною структурою є орієнтиром для сприйняття цих світоглядних орієнтирів членами певної людської спільності. Цей соціальний механізм забезпечує те, що М. Вебер називав «сутнісною раціональністю», тобто рухом до раціональних цінностей і раціональних цілей, що досягаються за допомогою колективних і розумних дій»⁷.

Життєво-практичне джерело формує світоглядні орієнтири, пов'язані з практичною діяльністю, індивідуальним життєвим досвідом людини. Це джерело порівняно з першим, що спирається на засвоєння потрібних для соціального розвитку даних науки, на технічний прогрес, є більш консервативним. І ця консервативність залежить від рівня розвитку людини, рівня засвоєння нею прогресивних факторів розвитку суспільства. Вона базується на свідомості тієї частини сучасного суспільства, яка має обмежену

⁵ Тоффлер Е. Третя хвиля / пер. з англ. А. Евса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. С. 78.

⁶ Тоффлер Е. Третя хвиля / пер. з англ. А. Евса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. С. 266.

⁷ Валлерстайн І. Кінець знаомого мира: Соціологія ХХІ века / пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. М. : Логос, 2003. С. 6–7.

кількість соціальних зв'язків, обмежена у своїх інтересах найпростішою ручною працею – тому відстає в динамічних процесах розвитку інформаційного суспільства. Наприклад, сапаючи на городі, деякі люди, не включені в сучасні інформаційні потоки, сьогодні ще відчувають серйозні проблеми в розумінні змісту глобалізаційних процесів і тим більше їхнє значення для сучасності, для конкретної особистості.

У розвитку світоглядних процесів сучасності важливим є також уявлення про значення інформатизації⁸ як ефективного інструмента освоєння членами суспільства інформаційних технологій сучасності, входження у світ глобалізованої дійсності. Процес інформатизації забезпечує доступ членів суспільства до системи ресурсів глобального інформаційного простору, до національних інформаційних ресурсів, що сприяє розвитку уявлень про загальні тенденції розвитку нового глобалізованого суспільства, підвищенню культурно-інформаційного рівня людей до рівня вимог цього суспільства, ефективне функціонування людини в ньому. Разом з тим процес інформатизації сприяє можливостям самореалізації члена суспільства в сучасному інформаційному просторі, прояву творчих здібностей, у підсумку сприяє піднесенню творчого потенціалу суспільства. Таким чином, інформатизація виступає як соціальний інструмент донесення до свідомості наших сучасників уявлень про розвиток глобальних процесів на етапі інформаційного суспільства.

У зв'язку з цим важливим завданням бібліотечних установ на етапі входження нашого суспільства в інформаційний етап розвитку є саме вдосконалення роботи, спрямованої на осучаснення світоглядних орієнтирів членів суспільства, і особливо тієї їхньої частини, яка відстає від темпів сучасного розвитку, не включена в загальносуспільні процеси розвитку.

Електронні технології дають можливості для практичного безмежного розширення соціальних зв'язків користувачів. Бібліотеки набувають можливостей і поступово входять у процес реалізації інформаційного супроводу таких зв'язків. «Бібліотеки нині усвідомили себе навігаторами в необмеженому масиві інформації (навіть при відсутності інколи необхідної матеріально-технічної бази), що вигідно вирізняє їх серед інших комунікативних структур. У бібліотечній свідомості ідея доступу до інформації починає переважати над ідеєю володіння нею», – зауважує стосовно цього процесу Т. Кузнецова⁹. Вона ж додає важливе уточнення про те, що інформаційна функція сучасної бібліотеки набуває також і «ресурсно-оцінюючого і ресурсно-орієнтуючого характеру».

Практика реалізації інформаційної функції бібліотек у процесі дедалі тіснішого співробітництва з управлінськими, політичними, економічними

⁸ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР / Відом. Верховної Ради України. 1998. № 27–28.

⁹ Кузнецова Т. Я. Инновационные процессы в библиотечном деле и непрерывное профессиональное образование: пути и формы интеграции. URL: <http://Vgunb.ru./links/master/scod/doc./01/KusnesovaL.htm>.

структурами, науковими центрами сьогодні дає підстави для висновку про поступову трансформацію цієї функції в інформаційно-аналітичну. У цьому випадку йдеться не лише про згадуваний вище ресурсно-оцінюючий і ресурсно-орієнтований характер діяльності. Хоча і він дедалі більшою мірою припускає аналітичні підходи, пов'язані з наданням послуг користувачам. Практика свідчить, що в середовищі користувачів сучасних бібліотек зростає також попит на власне аналітичну, інформаційно-аналітичну продукцію бібліотек. Вона допомагає сучасному користувачу в орієнтації в нових зростаючих масивах інформації, у використанні цих орієнтирів у процесі вирішення практичних завдань сучасності.

До уваги держслужбовця

С. Блиндарук, мол. наук. співроб. НБУВ

Нові надходження довідкових видань до фондів НБУВ

1. Арефьева Н. Г. Русско-украинский фразеологический словарь культурных символов (для иностранных студентов и стажеров) / Н. Г. Арефьева ; М-во образ. и науки Украины, Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова, Ин-т междунар. образ. – Одесса, 2018. – 120 с.

Словник призначений для більш глибокого ознайомлення іноземних студентів з культурними символами України й Росії та їхніми порівняльними характеристиками. До кожного символу додається культурологічний коментар, приклади з художньої літератури, фразеологізми, перелік пісень і фільмів.

Книга складається з чотирьох розділів: «Русско-украинские культурные соответствия»; «Общие культурные символы»; «Русские культурные символы»; «Украинские культурные символы». Допоміжний апарат містить список використаної літератури, умовних скорочень і абrevіатур.

Шифр зберігання НБУВ: Ва824224

Шифр зберігання ВНБІ: Ш141.2-33я2 А80

2. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Держ. наук. установа «Енциклопед. вид-во» ; [уклад.: Бабка В. Л., Шумило М. М. ; за ред. Киридон А. М.]. – Київ, 2017. – 150 с.

Це тезаурус, що охоплює найпоширеніші юридичні поняття, персоналії та організації, статті, які мають бути включені до «Великої української енциклопедії». Приділено увагу історії розвитку філософії права і її видатним постатям, зокрема українським правознавцям ХІХ – початку ХХ ст., у працях яких досліджено історію українських правових пам'яток та правових вчень. Наведено основні філософсько-правові категорії й терміни з теорії держави та права, найважливіші напрями, школи, вчення, окремі галузі права;

представлено проблематику міжнародного права й міжнародних відносин, зокрема з утворення та діяльності міжнародних організацій. Більшість словосполучень мають відповідні зворотні посилання.

Шифр зберігання НБУВ: Ва822778

Шифр зберігання ВНБІ: Я20(4УКР) В-27

3. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Історичні науки» (Історія України. Всесвітня історія) / Держ. наук. установа «Енциклопед. вид-во» ; [уклад.: Гірік С. І., Киридон А. М., Троян С. С. ; за ред. Киридон А. М.]. – Київ, 2017. – 238 с.

Тематичний словник напрямку «Історичні науки» є складовою загального реєстру гасел «Великої української енциклопедії». Реєстр підготовлено з метою систематизації, категоризації та узагальнення інформативного матеріалу. Відбір здійснювався з урахуванням критеріїв поширеності, актуальності, сталості вживання, актуальності, пояснювального потенціалу, організаційного та методологічного потенціалу, історичного значення. До запропонованого тематичного словника увійшли: базові поняття; спеціалізовані гасла; терміни, які входять до певної категорії за формальними ознаками; терміни, що описують основні історичні явища та події, державні утворення, політичні документи в історії України; персоналії. Критерії відбору гасел базовано на використанні досвіду української та зарубіжної енциклопедистики. В основі подальшого відбору матеріалу: значущість (як діяча, дослідника тощо), згадуваність або цитованість (передусім у навчальній літературі, меншою мірою – у науковій), у окремих випадках – наявність премій і нагород за діяльність.

Виокремлено ряд категорій зі спеціальностей «Історія України», «Всесвітня історія», бо за своїм змістом вони належать до інших напрямів. Так, усі битви й бої, частина повстань потрапили до реєстру «Військова історія» напрямку «Військова справа». Подібна ситуація з багатьма політичними та громадськими діячами, які були відомі як письменники: І. Багряний, В. Винниченко, П. Тичина та ін.

Запропоновані критерії добору гасел мають рекомендаційний характер і можуть коригуватися під час роботи над «Великою українською енциклопедією».

Шифр зберігання НБУВ: Ва822776

Шифр зберігання ВНБІ: Я20(4УКР) В-27

4. Дизайн середовища : слов.-довід. / уклад.: І. С. Рижова, В. Ф. Прусак, С. П. Мигаль, Н. О. Резанова ; за ред. проф. І. С. Рижової. – Львів : ТзОВ «Простір», 2017. – 323 с.

Успіхи теоретичних і практичних досліджень у царині дизайну, плідне спілкування між фахівцями, які працюють у споріднених галузях науки, техніки і виробництва служили створенню цього видання.

Словник містить 1500 понять і категорій з дизайну, мистецтвознавства, естетики, архітектури. У довіднику багато уваги приділено сфері питань з промислового дизайну, дизайну інтер'єру та дизайну споруд різного функціонального призначення. Розкрито своєрідність умов вживання одних і тих самих термінів у кожній з галузей дизайну.

Видання містить список використаної літератури та біографічні відомості про укладачів словника-довідника.

Шифр зберігання НБУВ: Вс63683

Шифр зберігання ВНБІ: Щ127я2 ; Д 44

5. Енциклопедичний словник класичних мов / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. Л. Л. Звонської. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ, 2017. – 552 с. : іл.

Видання є одним з ґрунтовних довідників з античних мов (давньогрецької та латинської) і немає аналогів у світовому антикознавстві. Словник містить понад 700 статей з теоретичної та історичної граматики, діалектології, фонетики, морфології, синтаксису, загальномовознавчих та специфічних законів давньогрецької і латинської мов, спеціальних фахових напрямів класичної філології. Найбільш ґрунтовну інформацію містять статті за спеціальними фаховими напрямками класичної філології: античної метрики, риторики, давньогрецької та латинської епіграфіки, палеографії, папірології, кодикології тощо. Подано відомості про християнські тексти, їхні рукописи та першодруки, написані грецькою та латинською мовами. Представлено дані про відомих дослідників класичних мов від античних граматистів до сучасних учених з вичерпною бібліографією їхніх праць. Видання доповнено багатим ілюстративним матеріалом з автентичних текстів.

Словник стане в нагоді студентам-філологам, філософам, історикам, фахівцям з класичних мов та всім шанувальникам античного слова.

Шифр зберігання НБУВ: Ва823474

Шифр зберігання ВНБІ: Ш12-4я2 Е 64

6. Зовнішня торгівля України. Митна статистика (1991–2016 роки) : довід. / [Г. А. Болдишев та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. П. В. Пашка. – Київ : Знання, 2018. – 695 с. : табл. – (Податкова та митна справа в Україні ; т. 108). – Бібліогр.: с. 690–692.

У довіднику відображено історію розвитку статистики зовнішньої торгівлі у світі та в Україні, як однієї з перших галузей у економічній статистиці. Висвітлено місце митної статистики в загальнодержавній системі статистичного обліку та звітності України, державній митній справі. Окреслено нормативно-правову базу митної статистики, вказано ключові аспекти методологічних основ формування митної статистики зовнішньої торгівлі України та міжнародної митної статистики зовнішньої торгівлі. Зібрано статистичні дані Державної фіскальної служби України, що

відображають динаміку змін у експортно-імпортних операціях, транзитних переміщеннях, у декларуванні та пропуску товарів, які здійснювалися упродовж 1991–2016 років.

Шифр зберігання НБУВ: Вc64224

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УКР)8я2я2 3-78

7. Іваненко О. В. Назви поселень Сумщини : іст.-етимол. слов. / О. В. Іваненко ; [відп. ред. В. П. Шульгач] ; НАН України, Ін-т укр. мови. – Київ : [КММ], 2017. – 331, [1] с. – (Бібліотека української ономастики). – Бібліогр.: с. 316–331.

Специфічним виявом етнічної та культурної історії українців Сумської області є місцеві ойконіми – географічні назви міст, сіл, селищ, хуторів. Реєстр словника охоплює понад 1700 од., що дає змогу ввести до наукового обігу назви населених пунктів, які на сьогодні відсутні в офіційних джерелах, а тому зникли або невдовзі можуть зникнути з топонімної карти України. Подано історичні відомості про обставини та час заснування населених пунктів, пояснення походження сучасних і старих назв поселень. Джерельною базою при укладенні видання служили довідники: енциклопедія «Історія міст і сіл Української РСР» у 26 томах, зокрема том «Сумська область» (Київ, 1973) та покажчик «Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1987 року» (Київ, 1987), що відображають ойконімію сьогодення.

Книга складається з передмови, двох словників – ономастичних термінів і словника ойконімів. Додатковий матеріал словника містить список скорочень мов і діалектів, адміністративних, топографічних, термінологічних назв.

Шифр зберігання НБУВ: Ва820969

Шифр зберігання ВНБІ: Ш141.4-402 І-18

8. Ісмайлов К. Ю. Довідник юридичних термінів / К. Ю. Ісмайлов, Т. А. Литвиненко, Л. А. Тихонович. – Харків : Лідер, 2017. – 217 с.

Пропоноване видання базується на сучасному рівні правових знань і досягнень вітчизняної і європейської юриспруденції. У ньому зібрано терміни, які відбивають процес суверенізації України, кардинальних змін у суспільних відносинах, реформування правової системи, мають безпосередній зв'язок з юридичною практикою.

Довідник побудовано за абеткою. До деяких визначень у дужках додано абрєвіатурні скорочення, зокрема Європейський Союз (ЄС, Євросоюз), а до інших – слова-омоніми.

Шифр зберігання НБУВ: Ва822532

Шифр зберігання ВНБІ: Хя2 І-87

9. Французько-український та українсько-французький юридичний словник = Dictionnaire juridique français-ukrainien et ukraino-français : 60 000

слів / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; [авт.-упоряд.] : Н. Р. Малишева, І. С. Микитин. – Харків : Право, 2017. – 736 с. – Текст укр., фр.

В умовах глобалізації правова термінологія відіграє особливу роль у діловому спілкуванні, житті та діяльності юридичних і фізичних осіб, державних органів влади та місцевого самоврядування, держави й суспільства загалом.

Цей словник є одним з перших існуючих в Україні спеціалізованих видань з права. Він налічує понад 60 тис. слів і словосполучень, що вживаються в сучасній французькій та українській юридичній і діловій мовах. У виданні охарактеризовано основні правові поняття в галузі теорії держави й права, конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, кримінального, трудового, екологічного, господарського, міжнародного, а також цивільного та кримінального процесу й криміналістики.

Шифр зберігання НБУВ: Со35816

Шифр зберігання ВНБІ: Ш147.11я2 М 19

10. Маркелова А. А. Словник військової прокурорської лексики англійської мови / А. А. Маркелова ; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. – 143 с.

Словник призначений для практичного використання й налагодження комунікації між військовими прокурорами. При підготовці видання автором було використано матеріали основних військових стандартів Збройних сил України, публікації Військової прокуратури регіонів України, уніфіковані мовні практики сил НАТО тощо. Посібник доповнено додатками та списком використаних джерел.

Підготовлене видання сприятиме гармонізації української військової прокурорської терміносистеми з аналогічними терміносистемами країн НАТО, ЄС і миротворчого контингенту ООН.

Шифр зберігання НБУВ: Ва821676

Шифр зберігання ВНБІ: Ш143.21я2 М 27

11. Популярна музика : енцикл. слов. / авт.-уклад. В. М. Откидач. – Харків : Лідер, 2018. – 893 с.

У бібліографії в історичному ракурсі поза політичними, расовими та етнічними обмеженнями подається широкий спектр видань, присвячених популярній музиці.

Словник містить терміни, поняття, персоналії, музично-театральні жанри, які використовуються у творчій діяльності відомих композиторів-музикантів. Подано численні термінологічні одиниці у вимірі сучасного шоу-бізнесу, історії та теорії естрадного мистецтва.

Книга складається з чотирьох розділів: «Термінологія»; «Персоналії»; «Музично-театральні жанри»; «Бібліографія загальна».

Бібліографія поділяється на окремі блоки українсько-російською та багатьма європейськими мовами, які наочно допоможуть зорієнтуватися у величезному потоці книжкової інформації, у пізнанні й розумінні популярної музики.

Шифр зберігання НБУВ: Со35829

Шифр зберігання ВНБІ: Щ31я2 П 57

12. Словник основних кримінально-правових термінів / М-во внутрішніх справ України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; авт.-уклад.: І. О. Кисельов [та ін.]. – Дніпро : ДДУВС, 2017. – 386 с.

У словнику зібрано понад 600 термінів, які подано для зручності пошуку за абеткою. Значну частину займають терміни, що вживаються як синоніми до більш вживаних понять. Це полегшує користувачеві пошук потрібної інформації. У визначенні кожного терміна є окремі посилання на близькі за темою поняття. У розкритті більшості термінів вказуються науковці, праці яких присвячені вивченню відповідної проблеми. Найбільш поширені терміни розглядаються в контексті досліджень різних шкіл кримінального права. Доповнює видання алфавітний покажчик термінів з позначенням відповідної сторінки.

Шифр зберігання НБУВ: Вс63701

Шифр зберігання ВНБІ: Х88(4УКР)я2 С 48

13. Словник сучасного правничого терміновживання: українсько-російсько-англійський : близько 30 тис. слів і словосполучень / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; [уклад.: С. М. Бервено та ін.] ; за ред. проф. В. С. Калашника, проф. С. М. Бервена. – Харків : Право, 2017. – 365 с. – Текст укр., рос., англ.

Словник містить юридичні терміни та спеціальну лексику суміжних галузей, зокрема суспільно-політичної, економічної, фінансової, у контексті правничої сфери. Українські слова-терміни, словосполучення подано разом з російськими та англійськими відповідниками. Їхні назви супроводжуються характерними словосполученнями, взятими зі спеціальної літератури з правознавства.

Видання стане в нагоді українським фахівцям, які займаються правничою діяльністю, і має на меті сприяти їхньому оволодінню фаховою мовою.

Шифр зберігання НБУВ: Вс63688

Шифр зберігання ВНБІ: Ш12-4я2 С48

14. Сучасний англо-український юридичний словник : понад 75 тис. англ. термінів і стійких словосполучень / уклад.: Л. В. Мисик, І. В. Савка ; за наук. ред. В. Т. Нора ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ : Ін Юре, 2018. – 1352 с. – (Б-ка словників «Ін Юре»).

Книга містить понад 75 тис. англomовних юридичних термінів, термінологічних сполучень і лексичних зворотів із сучасної нормативної термінології в різноманітних галузях права.

Видання складається з трьох частин: перша містить англо-український словник юридичних термінів; друга – розмежувальні дефініції окремих юридичних термінів, які функціонують у кількох галузях права, проте мають різне семантичне значення; третя частина включає термінологічні сполучення, першим компонентом яких є прикметник. Латинські юридичні вислови та стійкі словосполучення, найуживаніші скорочення, характерні для англomовної правничої літератури та юридичних документів, містяться в додатках словника. Враховано особливості правничої мови американського та британського варіантів англійської мови.

Шифр зберігання НБУВ: Вc64219

Шифр зберігання ВНБІ: Ш143.21я2 С 91

15. Фразеологізми та паремії Чернівецьчини : матеріали до словника / М-во освіти і науки України, Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича ; уклад.: Г. Кузь [та ін.]. – Чернівці, 2017. – 351 с. – (Серія «Мовні скарби Буковини»). – Бібліогр.: с. 13–29.

Презентоване видання є результатом багаторічної праці кількох поколінь викладачів і студентів Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. У ньому представлено фразеологізми та паремії Чернівецької області, картотеку й матеріали «Словника буковинських говірок» за редакцією Н. Гуйванюк, а також фразеологію буковинських говірок з художніх творів місцевих письменників і численних наукових праць.

Словник складається з двох частин: словника фразеологізмів і словника паремій. Вони мають різні типи словникових статей. Перша частина «Фразеологізми Чернівецьчини» містить 2500 фразеологізмів із супровідними тлумаченнями, прикладами, вказівками на ареал поширення та поясненням незрозумілих слів. У другій – «Паремії Чернівецьчини» – зібрано 2882 прислів'їв, приказок, прикмет тощо.

Додатковим матеріалом у виданні служать списки скорочень: ремарки, назви районів, населених пунктів, використані джерела художньої літератури, публіцистика та наукові праці.

Шифр зберігання НБУВ: Ва822995

Шифр зберігання ВНБІ: Ш141.4-33я2 Ф 32

16. Фінансово-економічний словник : слов.-довід. / М-во внутр. справ України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; [О. С. Юнін та ін.]. – Дніпро : Біла К. О. [вид.], 2018. – 163 с. – Бібліогр.: с. 159–163.

Словник містить більше 300 юридичних термінів, що висвітлюють питання ринкової економіки, підприємницької діяльності, управління, фінансової та банківської справи тощо. Видання призначено сприяти

оволодінню основними засадами й сучасною мовою економіки здобувачами вищої освіти, викладачами, керівниками і власниками підприємств та всіма, хто цікавиться ринковою економікою. Терміни наведено українською мовою з розширеним тлумаченням їхнього змісту.

Шифр зберігання НБУВ: Ва823480

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УКР)26я2я2 Ф59

17. Шира Т. Б. Термінологічний словник з фінансово-економічної безпеки / Т. Б. Шира ; за заг. ред. проф. А. М. Штангрета. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. – 473 с. : іл. – Бібліогр.: с. 464–473.

Поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» враховує й фінансову безпеку держави. В основу видання покладено узагальнення теоретичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців та дослідження практичних аспектів гарантування економічної безпеки на вітчизняних підприємствах. Поряд із загальновідомими термінами додано ряд специфічних, які раніше не розглядалися в навчальній і науковій літературі. Словник містить близько 1500 термінів з фінансово-економічної безпеки, додатки та список рекомендованої літератури.

Шифр зберігання НБУВ: Ва819589

Шифр зберігання ВНБІ: У5я2 Ш 64